

odkod je. Niti za trenutek nisem pomislil na to, da bi bila njena podoba samo privid. Vedel sem, da sem jo res videl, in prav zato sem jo želel srečati še enkrat. V zadnji sobi je tik pred menoj zaprla vrata. Ko sem nato zdrvel skoznje, sem jo v resnici še enkrat zagledal. Stala je sredi stopnic, z eno roko na ograji in z nazaj, proti meni obrnjeno glavo. Gledala me je s toplim, milim smehljajem, obraz, ki sem ga tokrat videl razločneje, je bil prosojno bel, ustnice nežne in polne, lasje pa zamolklo črni in dolgi. Oblečena je bila v kratko belo obleko s tenkim rdečim trakom okoli pasu. V laseh je imela pentljo iz istega traku.

Zdaj nisem več spregovoril. Ko je odšla, nisem več stekel za njo. Odšla je zelo počasi in kar sem še videl, je bila njena bela obleka, ki je izginila med grmičevjem na vrtu. Že takrat sem grenko zaslutil, da sem jo za vedno izgubil — in res je nisem srečal nikoli več in če sem takrat mislil, da srečanje s tem dekletcem v prazni in zapuščeni hiši ni bil samo privid, tega danes, po mnogih letih ne morem več misliti. Danes vem, da je bila pravljica.

AGNUS DEI

Ivo Zorman

Močan veter je pritiskal po dolini in se zaganjal v breg proti Jernovemu, da je presunljivo ječalo v starem ostrešju samotne kmetije in požvižgavalo v dimniku. Oknica, ki ni bila pritrjena, je udarjala ob zid in vrtna lesa je zanihala ter zaškripala v lesenih tečajih. Slama, ki je bila raztresena po dvorišču, se je dvignila v vetru ter v vrtincu zaplesala nad hišo in v mogočnih smrekah, ki so v ravni vrsti rasle za kmetijo, je skrivnostno pošumevalo.

Tinka je sedela ob klopi na peči. Pletla je in se ozirala na dete, ki je spalo v zibki. Bila je to stara zibka, njo so že zibali v njej in njenega očeta tudi. Na končnicah je bilo izrezanih po dvoje src, okoli njih pa so ostali komaj opazni sledovi nekdanj živopisanih barv. Dete pa — to je bilo nekaj posebnega. Lica so bila od spanja nekoliko zardela in napeta, da so mala usta kar izginila med njimi. Ob peči je bilo vroče, čelo se je rahlo orosilo in plavi, kodrasti lasje so se v potu lepili nanj. Obraz je bil v spanju spokojen, najmanjša senca ni šinila čezenj. Samo roke, ki so bile stisnjene v pesti, so se včasih zganile. Tinka se je neštetokrat sklonila nadnje ter rahlo poljubila zalita zapestja in male prste, ki so se ob stisku ugrezali v mehko dlan.

Včasih jo je bilo strah samote in stokanja v ostrešju, ker ji je budilo v spomin pripovedke o nesrečnih dušah, ki se vračajo na svet. Sedaj, ob otroku, ji ni prišlo nič takega na misel. Njegovo rojstvo je dalo njenemu življenju novo, lepšo vsebino in pregnalo samoto iz njenega srca. Rešilo jo je dvomov, ki so ji dolgo trgali dušo; sedaj je bila spokojna kakor otrok, ki je spal v zibki.

Pod staro podobo matere božje nad klečalnikom je leno vztrepetavala luč. Kar je pomnila, je bila tam in nikoli ni ugasnila. Oče je prilival olja in menjal stenj, sicer se je nikoli nihče ni dotaknil. Bila je kakor utripajoče, a žilavo življenje. Kadar je padel mrak, so rahli odsviti plamena lizali strop in stene, svetlobe pa niso dali. Še mračnejša je bila izba od njih in Tinka se je spominjala, da je skrivnostni somrak vedno napolnjeval njih otroška srca s pritajeno grozo.

Sadno drevje, ki je kakor venec obkrožalo kmetijo in jo poleti povsem zakrilo z zelenjem, se je priklanjalo v vetru; veje najbližje jablane so kdaj pa kdaj udarile po križih v oknu in budile Tinkino zavest. Dvignila se je, naslonila čelo na mrzlo steklo in se zazrla po hribu proti véliki cesti, ki se je vila daleč tam spodaj. Ko je bila še otrok, je vselej, kadar je prišlo do njenih ušes brnenje motorja, stekla k oknu, sledila z očmi vozilu, dokler ni izginilo za ovinkom, in si želela z njim v svet, o katerem je sanjala toliko lepega. Tam v mestu, si je mislila, ni vsakdanjih skrbi in tudi ljudje ne morejo biti vsakdanji. Vsemu, kar se je učila v šoli, je dodala še svoje sanje in potem v mislih potovala s tistimi, ki so se vozili po véliki cesti tam spodaj, da se je velik oblak prahu dvigal za njimi. Bila je srečna s svojimi željami, dokler se ji niso izpolnile. Sedaj je bilo drugače. Bila je vesela, da se je lahko vrnila na očetovo posestvo, in je sovražila vse, po čemer je nekdanj hrepenela. In če so kdaj na cesti zabrnili avtomobili, so jo navdali s strahom, ker so pripašali s seboj samo smrt ter jo sejali po bližnjih kmetijah in gozdovih. Tinka se je smrti bala, sedaj še celo, ko je vedela, čemu ji je živeti.

Ves hrib tja dol do ceste je bil posejan z majhnimi krpami snega, ki jim sonce še ni moglo do živenga. Osojna rebra so bila še vsa bela, pod snežno odejo pa je že klil teloh. Tinka je čutila pomlad in jo je težko pričakovala. Z otrokom bi šla ven na trato, med cvetje in zelenje, predala bi se soncu, kakor se ni še nikoli.

Že se je hotela obrniti od okna k peči, ko je zagledala spodaj temno postavo, ki se je odtrgala od ceste in krenila v hrib proti hiši. Najprej se je dvignila v njej radovednost — saj so bili le redki, ki jih je pot zanesla na njihovo kmetijo —, tej pa je sledil strah. Nikomur ni zapupala, vedno so vstajale v njej temne slutnje in toliko je bilo stvari,

ki so jo vznemirjale. Večja ko je bila njena sreča, bolj se je bala zanjo. Nagonsko se je okrenila k otroku, ki je še naprej spokojno ležal na beli blazini, potem pa se spet ozrla skozi okno. Tujca sedaj ni bilo videti, hrib ga je zakrival. Počakala je, da se je spet pokazal pod hišo; bil je bliže, lahko si ga je natančneje ogledala. Nosil je tesno črno suknjo in črn klobuk z ozkimi kraji. V desnici je držal majhen črn kovček iz povoščenega platna. Hodil je počasi in premišljeno, od časa do časa se je ustavil in se oziral okoli sebe. Obraza mu ni bilo razločiti, zato je Tinka bolj zaslutila, kakor spoznala:

— Leon!

Kakor je bila ta misel neverjetna, skoraj da nemogoča, se je Tinki zagrizla v zavest in jo stisnila okoli srca. Čutila je, da je prebledela, in kolena so se ji zašibila, da se je morala oprijeti mize. Ko se je zavedela svojega strahu, se je morala sama sebi nasmehniti. — Čemu bi se ga bala, ko bi ga morala biti vesela! Nekje na dnu pa sta ji vendar ostali vznemirjenost in bojazen, ki si ju ni vedela razložiti. Še enkrat se je ozrla po prišlecu. Slutnja je ni varala. Bil je Leon.

Z negotovimi koraki je stopila v mračno obokano vežo in potlej čez dvorišče v hlev po očeta. Veter se ji je zapletel v lase in se je uprl v krilo; morala se je skloniti in ga z roko zadržati.

»Leon prihaja, oče,« je zaklicala, ko je odrinila z žakljevino obita vrata.

Stari Jeran se je odlučil iz mračnega kota, kjer je imel opraviti z nastiljem, in se s počasnimi koraki približal hčeri. Bil je ves siv, a še krepak. S težkimi, lopatastimi rokami se je oklenil ročaja pri vilah in se oprl nanj, ko se je vstopil pred Tinko.

»Kaj praviš?« Košati brki, ki so mu zakrivali usta, so se mu še bolj povესili in velike vodene oči pod nasršenimi obrvmi so se vprašujoče uprle v hčer.

»Leon prihaja.«

»Leon? Leon, praviš?« Nerodno se je prestopil, na obrazu mu je zaigralo skoraj otročje veselje, a se je takoj umaknilo nejeverno vprašujočim potezam, ki so se mu zarisale okoli ust.

»Leon?« je še enkrat vprašujoče ponovil.

»Leon, seveda,« je nestrpno pritrdila Tinka, prijela očeta za roko in ga potegnila za seboj.

Na vogalu hiše sta se ustavila in se zagledala navzdol po stezi, po kateri se jima je bližal Leon. Ko ju je zagledal, je pospešil korak in kmalu upehan obstal pred njima. Oster veter mu je osvežil obraz, da je gorel v zdravi rdečici. Usta so se mu bila raztegnila v nasmeh, oči pa so ostale hladne, kakor bi se bal prestopiti mejo udžanosti.

»Leon!« je zajecljajal stari, ki je še sedaj, ko ga je videl in mu stiskal roko, komaj verjel, da ga ima pred seboj.

»No, seveda,« je rekel fant, ko je pozdravljal očeta in ga pri tem meril od glave do nog. »Vidim, da ste zdravi.«

»O... še kar...«

»Pozdravljena, sestra Angelika!« se je obrnil še k Tinki in ji ponudil roko.

»Kje je že tisto,« se je zmedla Tinka in rdečica jo je oblila.

»Noter pojdimo, noter!« je vabil Jeran, vzel sinov kovček in sam prvi stopil proti vratom.

»Gledam, a nič se ni spremenilo,« se je Leon obrnil k Tinki.

»Kaj se naj pa spremeni?«

Jeranovo je stalo tam kot ponosna dediščina preteklosti in izročilo bodočim rodovom. Staro, nekoliko vegasto zidovje, ki mu je sem pa tja manjkal omet, sta preraščala mah in pa bršljan, ki se je ovijal okoli dolge vrste oken v prvem nadstropju in nad njimi silil ponekod na skrilasto streho. Kamnita stopnica pri vhodnih vratih je bila zbrušena od nešteti nog, pa se je zdelo, da je bila že od nekdaj takšna in da ji čas nikoli ne bo mogel do živega. Vodnjak na dvorišču, v katerega se je stekala kapnica, je bil prav tak, kakršnega je Leon pomnil iz otroških let. Vegasta streha na gospodarskem poslopju je grozila, da se sesuje, kakor je grozila že ves čas, kar se je Leon spominjal. Ko so stopili v vežo, jih je objel mrak, njihovi koraki so votlo odmevali pod obokanim stropom. Ognjišče je bilo tam z lonci in kupom pepela, ogenj je tlel v peči, samo matere ni bilo. Včasih ga je pričakovala vsa zardela od ognja in veselja. Roko si je obrisala ob predpasnik in najraje bi ga objela, pa ni bila pri njih taka navada; zato je vselej zakrila nežnost s skrbmi za večerjo, ki mu jo je pripravljala. Ob misli nanjo je Leon sklonil glavo. Čutil je, da je z njo dom izgubil tisto toplino, ki ga je nekdaj objela, ko je stopil pod rodno streho.

»No, le brž!« je prigovarjal Jeran, ki je bil postavil kovček pod klop pri peči in sedaj čakal med odprtimi vrati.

Leon je vstopil, za trenutek obstal na pragu in se razgledal po izbi. V kotu nad mizo razpelo in na obeh straneh dolga vrsta svetih podob; na levi ob steni klečalnik s podobo matere božje in večno lučko pred njo; na klopi za mizo kup mohorjevih knjig, za tramom pod stropom blagoslovljena oljna vejica, ki so jo bili na cvetno nedeljo prinesli iz cerkve, in mali kropilnik z blagoslovljeno vodo za vrati. Jeranovo je bila stara krščanska kmečka hiša in je obiskovalcu na vsakem koraku govorila o svojih ljudeh.

»Pa sem spet doma!« je polglasno vzdihnil Leon in izraz zadovoljstva mu je legel na obraz. Stopil je proti mizi, pa sredi izbe nenadoma obstal in se osupel zazrl v dete v zibki. Rahlo sklonjen naprej se mu je približal in Tinki, ki ga je napeto opazovala, ni ušlo, kako je na njegov ozki, skoraj otroški obraz leglo nekaj mrzlega. Njegov pogled je postal še trši in usta so mu trznila, ko je izginil z njih poslednji smehlaj, med obrvmi pa se mu je zarisala globoka guba. Tinka je bila kakor napeta struna, sledila je slehernemu bratovemu gibu in bila pripravljena, da plane nanj. Leon je dolgo z očmi visel na otroku, potem se je pa zravnal in vprašujoče pogledal očeta.

»Hm!« je zamencal stari. Vsakemu bi lahko povedal, kako je z otrokom, pred Leonom pa je prišel v zadrego in sram ga je bilo, kakor bi napravil greh. Nekaj je zamrmral in se mimo sina ozrl na drog pri peči, na katerem so se sušile plenice. Mučno mu je bilo, Leonov pogled pa je še vedno neusmiljeno vrtal po njem in terjal odgovora.

»Moj je,« je nenadoma planila na dan Tinka in se kljubovalno postavila med brata in zibko, da je s hrbtom zakrila otroka.

»Tvoj?!« je dahnili Leon. Glas mu je vztrepetal in bolečina mu je legla okoli ust. Zakričal bi bil, jo udaril po ustih in jo prisilil, da bi rekla, da to ni res, tako strašno se mu je zdelo, kar je povedala. Komaj se je premagal. Krčil je pesti, prebledeval in grizel ustnice. »Ali je mogoče, Angelika?« je rekel roteče in dvignil roke. »Angelika! Tinka!«

Tinka je molčala. Bojazen, ki jo je obšla, ko ga je zagledala ob cesti in samo zaslutila, da je on, Leon, je dobila sedaj določene oblike. Imel jo je rad, raje kakor Antona in Roka skupaj, raje kakor očeta, skoraj tako kot mater. Rad jo je imel takšno, kakršna je bila nekdaj, ko ga je še poslušala in se po njem ravnala. Vedela je, da ne bo mogel in ne hotel razumeti njenega greha, da jo bo, mater, kakor je sedaj bila, zasovražil. Poznala je njegove misli in njegov svet in je vedela, v kako kričečem nasprotju je z njo, kakršna je postala. Bila je čisto bleda in kolena so se ji tresla, da je komaj stala na nogah. Čutila je, kako on z očmi riže po njej, a ni odvrnila pogleda. Samo zavest, da mora braniti otroka, jo je držala pokonci. Mati v njej je zmagala. Ko je Leon videl, da je ne bo uklonil, se je počasi obrnil.

»Vlačuga!« je siknil čez ramo in jo še enkrat zaničljivo premeril z očmi.

»Nikar tako!« je skušal miriti Jeran, pa je umolknil, ko ga je oplazil sinov hladni pogled.

»Nič mi niste pisali,« je očitaajoče rekel in sedel za mizo. »Če bi bil naprej vedel, bi me ne bilo sèm.«

»Saj je komaj pet mesecev, kar smo ga dobili,« je stari spet skušal ubrati prijaznejšo struno. Tudi njemu hčerina nerodnost ni bila povšeči; take sramote v njihovi hiši še ni bilo. Ko pa je bil otrok že tu, ga je imel rad, saj revše ni bilo krivo svojega rojstva. Krstili so ga po njem za Jurčka in je od takrat prebil v zibki že prenekatero uro polno zadovoljstva.

»Pet mesecev!« se je zaničljivo namrdnil Leon.

»No da, kaj hočemo!«

Jeran je vzel iz omarice v zidu steklenico žganja in natočil, potlej pa je stopil v shrambo po hleb kruha in gnjat. Porinil je jed pred sina in tudi sam prisedel.

»Jej!« ga je povabil, zvrnil vase žganje, zasopel, ker ga je prijetno zapeklo v grlu, in spet natočil. »Le daj!« je vzpodbujal še sina, ker se je ta obotavljal.

Tinka je medtem dvignila otroka in ga zanesla v zgornjico, kjer ga je položila na svojo posteljo. Prav nalahko je delala z njim, pa se je je vendar prebudil in začel tipati po njenih prsih. Poljubila mu je rožnate prste, ki so nemirno grebli po njeni jopici, in nepopisno sladko čustvo jo je obšlo. Bil je tako majhen, tako nebogljen in tako njen, odvisen samo od nje.

»Si lačno, pišče?«

Zaklenila je vrata, sedla na posteljo, odpela jopico, vzela v roko dojko in jo ponudila otroku. Z zadovoljstvom je gledala, kako se je vsesal vanjo in kako zadovoljno je pri tem mlel z nogami. Čutila je, kako se njeno življenje pretaka vanj, in bila srečna, da ga mu lahko daje. Sleherna žrtev, ki bi jo skrb zanj terjala od nje, bi ji bila v zadoščenje. Ob njem in v skrbi zanj je bila tudi sama močna. Saj bi jo vsa spoznanja, ki jih je v zadnjih letih nudilo življenje, ne obvarovala pred bratom. Ne prenesla bi njegovega pogleda; klonila bi in postala poslušna kakor nekdanj, če bi ne bilo otroka, žive vezi, ki jo je priklepala na življenje.

Naložila je v pečici na ogenj, previla otroka in ga pustila, da je zaspal, potem pa je zaklenila vrata in odšla po večernih opravkih.

Jeran je zlil vase že tretji kozarček žganja in si nalival že četrtega. Rad bi potlačil neprijetne občutke, ki so vstajali v njem in preraščali veselje nad sinovo vrnitvijo, ter utopil zadrego, ki ga je navdajala ob Leonovih pogledih. Saj ni nič nečednega storil in tudi sicer bi ne priznal, da mu je pred lastnim otrokom nerodno. Pa je le bilo tako. Že nekdanj, ko je bil Leon še ministrant pri fari, je pred fantom pazil na besede in dejanja. Ne samo on, tudi drugi, posebno Tinka, ki ga je imela, čeprav je bila dve leti starejša, za vzor in ga je v vsem ubogala.

Bil je nekaj posebnega, vsi so čutili to in mu obetali veliko prihodnost. Na župnikovo željo so ga dali v mesto v šole in mati ga je poslej gledala v duhu kot velikega gospoda.

»Naš Leon!« je imela navado reči in je položila v glas toliko vero in spoštovanje, da je vse povedala s tema dvema besedama. Še umreti ni mogla, ker ga ni videla ob sebi. Dva dni se je mučila na smrtni postelji, ko pa je prišel, je vzela njegovo roko v svojo shujšano dlan in obraz ji je zasijal v neizmernem veselju. Šepnila je njegovo ime in umrla s smehljajem na ustnicah.

Tisto, kar je Leona postavilo nad druge, je bila brezprimerna krepost in velika gorečnost. Bil je brez greha, da so se najmanjšega madeža sramovali pred njim. Nikoli se ni igral kakor drugi otroci. Hodil je s sklonjeno glavo in če je prišel med sovrstnike, so ti utihnili in v zadregi gledali na svojo igro. Povsod so ga stavljali za zgled: starši svojim otrokom, učitelji v šoli in župnik v cerkvi. Ljubili ga ljudje niso, ker v spoštovanju, ki so ga čutili do njega, in v nekakem prikitem strahu pred njegovo čednostjo ni bilo prostora za ljubezen. Bil jim je vse predač, kakor svetnik v oltarju, nič domačega, nič človeškega ni bilo na njem.

Dve leti po materini smrti je Leon končal gimnazijo in stopil v semenišče. Sam škof ga je baje priporočil in gospodje v Ljubljani so bili vsi zavzeti nad njim. Prve božične počitnice je kot semeniščenik preživel doma, potem pa je prišla vojna in meja ga je odrezala od doma. Ostal je v Ljubljani in študij nadaljeval, domačim pa vsak mesec pošiljal pisma, v katerih jim je sporočal pozdrave, pisal o svojih uspehih in o vsakdanjih stvareh. Doma so mislili, da se do konca vojne ne bodo videli, zato je Jerana nenadni obisk tako presenetil. Nič bi mu ne skalilo veselja nad snidenjem, če bi Tinkine nesreče ne bilo vmes. Rad je imel otroke pri sebi, Leona pa si je še celo želel videti, saj ga že štiri leta ni bilo domov. Da bi mu le zaradi Tinke ne bilo treba biti nerodno pred njim.

Natočil si je še peti kozarček. Čutil je, kako prijetno ga žganje greje po telesu. Pogled mu je postal vlažen in zadrega se je umikala. Vzpodbujal je sina, ki je počasi rezal gnjat, jo z noževno konico nosil v usta in jo premišljeno mlel med zobmi. Žganja se ni dotaknil; šele ko se je najedel, je izpil kozarček in ga molče odmaknil, ko mu je hotel oče v drugo naliti. Sklenil je roke, potihoma pomolil, potem pa spet načel razgovor.

»Kje je Anton?« je vprašal po najstarejšem bratu.

»Drva pripravljaja,« je pojasnjeval Jeran, vesel, da so besede nanesle drugam. »Vsak čas se mora vrniti.«

Pokazal je skozi okno na sonce, ki je že zahajalo. Na pokrajino je legal večer, samo nekaj oblakov nad obzorjem je še gorelo v krvavi svetlobi, pa je tudi ta prehajala v vijolično, dokler ni povsem ugasnila. V izbi se je iz kotov plazil mrak, luč nad klečalnikom je medlo brlela v ugašajoči dnevni svetlobi in odsev plamena je komaj zaznavno begal po stenah in stropu.

»Kje sekate?« se je Leon pozanimal za domačijo.

»Precej nad hišo. Posekali smo bukev, pa je tolikšna, da bo dala sama drv za vso zimo in še jih bo ostalo.«

»Pa Rok?« je še naprej poizvedoval Leon.

»Eh, ta je v gozdu.«

»Z Antonom?«

»Ne. Pri onih.«

Jeran je videl, kako so se Leonu v mraku zasvetile oči. Spet je začutil očitek in negotovost ga je obšla, pa jo je začuda hitro potlačil. Zaužiti alkohol je dvignil samozavest v njem in v mraku ga ni tako begal sinov pogled.

»Pri kakšnih!« je odvrnil skoraj razdraženo. »Pri partizanih!«

Leon je pomolčal. Premaknil se je, da je klop zaškrpala pod njim, se naslonil na zid in se zagledal skozi okno v zabrisane sence dreves, ki so se vedno bolj izgubljale.

»Tudi tega bi ne bilo treba,« je rekel polglasno in čisto mirno.

»Tudi jaz mislim, da ne,« je pribil stari. »Mi nismo krivi.«

»Braniti bi mu morali.«

»Braniti? Čemu?«

»Otrok je še.«

Rok je imel res samo petnajst let, ko je bil Leon zadnjikrat doma, sedaj pa je stopal že v devetnajsto pomlad in je zrasel v krepkega fanta. Jeran v njem že zdavnaj ni več gledal otroka.

»Ne bi rekel,« je ugovarjal Leonu.

»Saj to je tisto!« Leon je dvignil glas in se od okna obrnil k očetu. »Nikake odgovornosti ne čutite do otrok. Zato je tako. — Tudi s Tinko.«

V Jeranu je zavrelo. Očitek ga je zbodel in zamalo se mu je zdelo, da je prišel iz sinovih ust. Če bi mu rekel to kdo drugi, Rok, Tinka ali Anton, bi ga udaril po ustih. Tako pa je samo stisnil pesti in odvrnil z narejenim mirom:

»Tebi ne bom dajal odgovora.«

»Ne. Bogu ga boste dajali.«

Mučen molk je nastal, motilo ga je samo enakomerno udarjanje nihala pri uri. Leon razgovora ni hotel nadaljevati, stari Jeran ga pa

ni mogel, ker ni našel besed, s katerimi bi bil sinu kos. Bil je vesel, ko je na dvorišču zaropotal voz in ga rešil iz stiske.

»Je že tukaj,« je rekel.

V tem je vstopila Tinka. Prinesla je svetilko in jo postavila med očeta in brata na mizo.

»Tone je pripeljal,« je rekla staremu, potem pa pokleknila na klop in z rdečimi, rožastimi zavesami zagnila okna. Pobrala je jed, kar je je ostalo na mizi, in molče odšla k vratom. Na pragu se je še za trenutek ustavila in se obrnila k Leonu.

»Sobo sem ti pripravila,« je rekla suho in ga pri tem odsotno pogledala.

Leon je videl, da je bila jokala, a sedaj je imela oči suhe in pogled tako tuj in odsoten, da je postal ob njem nestrpen. Kam sta izginili tista milina in vdanost, ki sta ji nekdaj sijali v očeh? Kaj jo je odtrgalo od njega? Sedaj je bil pred njo kakor tujec, popolnoma brez moči.

V veži so zaropotali čevlji, Anton je sneg otrkaval z njih. Verigo je vrgel v kot za vrati, da je kovinsko jeknilo pod obokanim stropom, in hrupno stopil v izbo.

»Dober večer!«

»Bog daj!« je odvrnil stari.

Anton je menil še nekaj reči, pa je medtem zagledal Leona, ki je sedel v kotu. Osupnil je in se zagledal vanj. Po naravi je bil plah, navajen enoličnega življenja, kjer je vse že naprej odmerjeno in natančno določeno, kako in kaj. Dnevi so se mu vlekli iz poletja v jesen in iz zime v pomlad. Vsak čas mu je nalagal posebne opravke, ki pa so bili leto za letom enaki. Kadar je stopilo v njegovo življenje kaj posebnega, kaj nepričakovanega, se je zmedel, pa čeprav je šlo le za malenkost. Menda se tudi ženil ni zato; v tridesetem letu je že bil, pa še nikoli ni imel dekleta. Če bi mu nevesto pripeljali na dom in če bi ne bilo prevelikih sitnosti, bi jo vzel. Oče je že mislil na to, pa še ni našel take, da bi bil sam zadovoljen z njo in ona z Antonom. — Bo že nekako, se je tolažil, leta pa so tekla in vse je kazalo, da bo ostal Anton za starega strica, rod na Jeranovem pa bo ohranil najmlajši, Rok, ki je bil vse drugačnega kova.

»A, ti si prišel,« je Anton končno spravil iz sebe in obotavlja je pristopil k mizi. V njegovem glasu ni bilo nič takega, kar bi kazalo, da bi bil bratovega obiska vesel. Segel mu je v roko, potlej pa sedel na stol nasproti očetu.

»Si vse speljal?« se je zanimal stari.

»Za dober voz jih je še ostalo.«

Nalil si je žganja in ga v dušku izpil. Ves dan je bil na vetru, premrazilo ga je in mu je sedaj pijača dobro dela.

»Kako so te še pustili čez mejo?« se je obrnil k bratu.

»Zakaj misliš, da bi me ne pustili?«

»Dovoljenje je treba imeti, in tega ne dado vsakemu.«

»Kakor se vzame,« je Leon živčno stresel z rameni.

»To te bo Rok pogledal!«

»Rok?« V Leonovem glasu je bilo zaničevanje in prežeča radovednost.

»Jutri se bo oglasil. — V Praprotnem so mi dali neke papirje zanj,« se je obrnil k očetu.

Stari Jeran ni rekel ničesar. Sedel je mrk in prestavljal kozarček pred seboj ter z mokrim dnom risal po mizi kroge. Leonov čudni nastop ga je užalil in potrl obenem. Fantovih očitkov še vedno ni mogel razumeti. Vse svoje otroke je imel rad, preprosto sicer in brez nežnosti, a vendarle rad. Pred Leonom je čutil povrh še neko spoštovanje, ker je bilo namenjeno, da bo gospod in božji namestnik na zemlji. Naj se ukloni pred njim in prizna otroku greh, ki ga ni bil kriv, ali naj ga pa prekolne, ker se je z očitki dvignil zoper očeta? Ne enega ne drugega ni mogel, zato je bil dvakrat nesrečen. Okleval je v svoji notranjosti in se nagibal zdaj na to, zdaj na ono stran, negotovost pa ga je pekla zmerom huje.

Pogovor je zastal, a se potem spet zavrtel okrog domačih novic. Leon je vpraševal, Anton pa mu je odgovarjal. Vse je hotel vedeti o sosedih, kar jih je poznal. Dolgo ga ni bilo domov in časi so bili težki, zato se je marsikaj spremenilo. Mnogo ljudi so odpeljali, prenekatero domačijo požgali in tudi med pokojniki jih je bilo dosti. Anton je bil neroden v pripovedovanju in skop v besedah, Leonu nikoli nobene stvari ni zadosti natanko opisal.

»Kako, da je šlo toliko ljudi v hosto?« je vpraševal.

»Kam pa naj gredo?« se je začudil Anton. Leona je neprijetno prizadela samoumevnost, ki je zvenela iz bratovega odgovora.

»Kar čudim se, da še ti nisi med njimi,« mu je odgovoril s prikritim porogom.

»Jaz?« Anton poroga ni opazil. Njegovo mišljenje in čustvovanje je bilo prepočasno in preveč preprosto, da bi mislil na kaj takega. »Kdo pa bi zemljo obdelal? In tudi mi za sedaj še ni sile, da bi odhajal.«

Tinka je prinesla večerjo: skledo prijetno dišeče mlečne kaše in krompirja v oblicah. Pred vsakega je položila žlico in se umaknila v vežo.

»Kaj pa ti, Tinka?« je zaklical za njo oče, pa je že ni bilo več. Vedno so jedli skupaj, zato ga je bolelo, ko se je sedaj umaknila. Čutil je, kako je nekaj temnega leglo med nje in ob tem tudi njemu ni bilo do večerje. Brodil je z žlico po skledi, jo nekajkrat nesel v usta, potem pa položil na mizo. Samo Anton je naglo zajemal in pridno praznil posodo. Bil je pošteno lačen in še opazil ni, da sam jé. Ko ni mogel več, je odložil žlico ter začudeno pogledal očeta in brata.

Leon je sklenil roke in naglas molil po jedi. Bil je utrujen. Voščil je lahko noč in odšel na vrh v svojo sobo. Na stopnicah je bilo temno, da je moral tipati pred seboj, a je hišo dobro poznal in je brez truda našel do vrat.

Soba je bila kakor v njegovih dijaških letih, ko je hodil na počitnice. Ničesar niso premaknili v njej. Podnice so bile lepo pomite, okna zagrnjena in postelja sveže postlana. V pečici je plapolal ogenj, na mizi pa je stala svetilka, prižgana, a z odvitim stenjem, da je bil ves prostor zavit v polmrak. Postavil je kovček k postelji, obesil suknjo za vrata in privil svetilko, da je plamen visoko zagorel in so sence izginile iz vseh kotov. Ob postelji je bil klečalnik, prevlečen z rdečim baržunom, nad njim pa razpelo, ki je segalo skoraj do stropa. Od Zveličarjevega telesa se je odbijal soj svetilke, velike kaplje krvi, ki so polzele iz njegovih ran, pa so se zdele kakor resnične. — Zdaj, zdaj bo katera kanila na tla, se je zdelo Leonu, ki se je zagledal v njegovo obličje. Vse telo je bilo nagnjeno naprej, kakor bi se hotelo odtrgati s križa in stopiti predenj. Leon je dolgo strmel vanj, potem pa je pokleknil na klečalnik in naslonil glavo na sklenjene roke.

»O, Gospod, ozri se na svojega hlapca!« je molil šepetaje. »Ne dopusti, da bi me premagala slabost, kadar mi je braniti slavo in čast tvojega imena! Glej, greh se je razlezel kakor kužna bolezen. Tudi v naši hiši je vzklikl plevel, ki ga je vsejal Satan. Ne dopusti, ne dopusti...«

Neznansko bridko mu je bilo pri srcu. Med strastne besede molitve so se mu pomešale solze in mu polzele na roke. Misli so mu poromale v nekdanje dni, lepe spomine pa je kalilo razočaranje ob vrnitvi in mu kakor težko breme obležalo na duši. Spomnil se je matere in njene velike vere, ki jo je imela vanj. Ali bi trpela z njim, če bi bila še živa? Stresel se je ob tem vprašanju in zdvomil tudi nad njo. Tudi nad njo, svetnico...

»Moj Bog!«

Če bi moralo biti tako, potem blagruje Gospoda, da jo je vzel k sebi.

»Težko je moje poslanstvo, o Bog. Pokaži mi pravo pot v teh težkih dneh, da bom znal braniti Cerkev, ki si jo ti postavil. Do konca hočem hoditi po njej in služiti le tebi, ki si neskončno moder, neskončno usmiljen in neskončno pravičen.«

Z zaupanjem se je ozrl na Križanega in zdelo se mu je, da je vzpodbuden smehljaj zaigral na njegovem obličju.

Tinka se je zaklenila v svojo sobo in legla, kakor hitro je bila pospravila spodaj v izbi. Spala pa ni. Ugasnila je luč in potem strmela v strop, po katerem se je pačil odsvit ognja, ki je pri vratcih uhajal iz pečice. Dete je soplo enakomerno in komaj slišno. Kako spokojno je njegovo spanje! Čutila ga je ob svojem telesu in se še premakniti ni upala, da bi ga ne motila v sanjah.

Je res greh, da ga je rodila in da ga ima rada? Kaj bi bilo njeno življenje brez njega? Počasno in prazno umiranje, nič drugega; pot od zibelke do groba, ki nikomur ni potrebna in ki najmanjše sledi ne pusti za seboj.

Včasih je drugače gledala na to stvar, toda takrat življenja ni poznala. Dolgo ji je ostalo skrito, predolgo so drugi vodili njene misli in jih usmerjali, kakor je bilo njim prav. Tako je v letih, ko bi imela biti že zrela ženska, kakor neveden otrok obstala pred veliko skrivnostjo življenja.

Kaj je to — greh?

Danes je vedela: vsak ga pojmuje po svoje, kakor se mu zdi najbolj prav. Njej se je zdelo greh, skruniti vez, ki jo je priklepala na otroka in življenje, Leonu pa, njemu je bila prav ta vez umazana pregreha. Kako je bila včasih zaljubljena v njegovo čednost! Svet strah je imela pred njim in ga cele ure poslušala, ko ji je bral iz knjig in ji pripovedoval o Bogu. Ni ga bilo mogoče ljubiti tistega Boga, ker je bil trd in neusmiljen. Angeli so z golimi meči branili pot v raj in široka, ravna cesta je vodila v večni ogenj, da je bilo še pravičnega groza. Tudi Tinka je trepetala pred Gospodovim obličjem, kakor ji ga je z živimi in strastnimi besedami orisal brat. Toda verovala je vanj. V strahu je sklanjala glavo in če bi ji Leon ukazal, naj gre po golih kolenih na cesto in v cerkev, bi se nič ne pomišljala. V naslodo in zadoščenje bi ji bilo, če bi se ji ostro kamenje vrezalo v meso. Tistikrat si je vroče želela, trpeti za vero.

Leon se ji je zdel dvignjen nad vsakdanjostjo, v njem je gledala pravičnika, ki je bil v svoji kreposti visoko nad grehom. Danes pa, ko se je nepričakovano vrnil po štirih letih, se ji je njegova čednost nenadoma zazdela umazana in nečloveška. Groza jo je obšla, ko mu je

gledala v obraz, ki ga je sklanjal nad otrokom. Odvrnila se je od njega v tistem hipu in ga skoraj zasovražila.

Sestra Angelika!

Z besedo in pogledom jo je skušal spet pritegniti pod svoj vpliv. Toda, je bilo tega sploh treba? Ali je bilo res Bogu všeč, da se je hotela za vse življenje umakniti za vlažne zidove mračnega samostana? Tam je bilo vse zlagano, premagovati se je morala, da si je ohranila vsaj videz miru, resnično zadovoljstvo pa je bilo kakor greh. Učili so jo, da se mora odrekati, ne da bi vedela čemu, vse njeno življenje naj bi bilo žrtev, ki bi nikomur ne koristila. Lastna sreča pa... Šele sedaj, ko jo je našla tu med ljudmi, se je zavedela, kaj je hotela pokopati.

Za tisti korak se je odločila kakor v sanjah. Bratove šepetajoče besede so ji noč in dan zvenele v ušesih, še v spanju jih je slišala, z njimi je legala, z njimi vstajala, med jutrom in večerom je mislila nanje in od večera do jutra je sanjala o njih.

Nevesta Kristusova!

Ko so ljudje zvedeli za njeno odločitev, so sklanjali glave, če so jo srečali. Nekdanje prijateljice so se ji odtujile. Spoštljivo so jo pozdravljale in govorile z njo samo šepetaje. Tinki se je včasih zdelo, da kakor mrlič hodi med živimi ljudmi. Sladka groza ji je polnila srce in sama ni vedela, naj se smeje od sreče ali joče od bolesi.

— Srečna mati, če bi še živela, so ljudje blagrovale rajnico in z nekim spoštovanjem gledali na Jeranovo.

Stari Jeran ni videl v tem nič posebnega. Najboljša se mu hčerina odločitev ni zdela, pa tudi ne zelo slaba. — Nič hudega ji ne bo, samo v molitvi bo živela in delati ji ne bo treba, si je mislil. Prav na dnu srca se mu je pa, kakor je bil sicer veren, zdelo, da nuna ni kakor živ človek. Stal je sredi življenja, ljubil je sonce in tisto malo veselja, ki se mu je vpletalo med vsakodnevne skrbi. Cenil je ljudi, ki so se odrekli posvetnosti, zavoljo njih molitve in svetosti, ostali so mu pa tuji. Seveda svojih misli ni povedal na glas, ker bi ne našel razumevanja zanje. Odštel je tiste denarje za doto — Jeranovo je bila trdna kmetija, lahko jih je odrinil — zapregel zapravlživček in zapeljal Tinko v mesto, ko je bilo treba.

Pomlad je bila takrat, Tinkina dvaindvajseta pomlad. Sadno drevje okoli hiše je bilo vse v cvetju, Tinki se je zdelo, da si je nadelo sva-tovsko oblačilo, ker ona odhaja. V grlu se ji je nabiral jok. V praznji obleki in čisto blede je sedela na zapravlživčku in se s pogledom poslavljalna od sleherne malenkosti, ki jo je vezala na dom.

— Nikoli več ga ne bom videla...

Stopila je v hlev in bi, ko se je poslavljal od živali, najraje vsaki padla okrog vratu in se zjokala; pa se je premagala in se spet spravila na voz.

Rok, ki ga je Leon naučil pesmico, da bi jo povedal ob Tinkinem odhodu, se je skril, ker ga je bilo sram deklamirati. Bil je že velik, zadnje leto je hodil v šolo in je zalegel že za malega hlapca. Tičal je v svislih v kotu in skozi špranjo gledal na dvorišče s trdnim sklepom, da se ne pokaže. Ko pa je oče prijel za vajeti in dvignil bič, ga je premagalo. Planil je skozi vrata, se obesil na voz in se vrgel sestri okrog vratu. Nikoli bi ne storil kaj takega, še naskrivnem ne, tedaj pa se je predal čustvom ter se ves povaljan, s steljo v laseh in z umazanim, od solza mokrim obrazom brez naučene pesmi in brez besed poslavljal od nje. Do tistega trenutka ni vedel, kako rad jo ima. Mater mu je nadomeščala, kar mu je ta umrla, in celo pred Leonom, ki je vedno prežal, da bi zasačil greh, prikrivala njegove nerodnosti.

— Ne vrne se, ne vrne se, je kljuvalo v njegovih možganih. Stiskal jo je k sebi, da ji je pomečkal vse obleko, in se je ovedel šele, ko ga je Leon odtrgal od nje.

»Dostojno bi se lahko poslovil, kakor sem te učil,« mu je rekel mrzlo.

Rok se je užaljen spustil z voza in se vrnil s sklonjeno glavo. Njegovo slovo pa je Tinki do vseh podrobnosti ostalo v spominu in jo peklo v duši. Vse drugo bi lahko pozabila — dom, očeta in gozdove, ki so se širili nad hišo; Roka ni mogla. Vedno je morala misliti nanj. To jo je odvrčalo od molitve, zdelo se ji je greh in sama si je zavoljo tega nalagala pokoro.

Zapravljivček je odskakoval po ozkem kolovozu, stari Jeran je molče držal za vajeti in tudi Leon je molčal, Tinka se je pa nenehno ozirala čez ramo. Bolj ko je domačija ostajala za njo, teže ji je bilo pri srcu. Ljudje, ki so jih srečavali, so spoštljivo pozdravljali in šepetali med seboj, ko je bil voz mimo.

Med potjo so se ustavili pri fari. Župnik jih je prijazno sprejel in pogostil. Jeran se je čutil počaščenega, Leon pa je bil v župnišču že kakor doma. Kakor župnik je ukazoval kuharici, se sprehajal po jedilnici od mize k oknu in govoril s farnim gospodom skoraj kakor s sebi enakim. Župnik je ves čas z vzvišenimi besedami hvalil samostansko življenje, našteval svetnice, ki so bile redovnice, in se nazadnje obrnil k Tinki.

»Si dobro premislila in pretehtala želje svojega srca? Te ne miče živeti v svetu?« jo je vprašal.

Bil je že ves siv, poznal je svoje farane in tudi življenje je poznal. Bil je ponosen, da je njegova fara dala redovnico, in je gledal v tem sad svojega dela med ljudmi. Vendar se je bal, da bi prenapla odločitev dekleta za vse življenje ne onesrečila.

»Ne mika me, gospod župnik,« je rekla Tinka, potem pa je molčala ves čas, vso pot do mesta.

Kolesa so pela po beli, ravni cesti, sonce jih je oblivalo s prijetno toploto in vasi so ostajale za njimi. Mesto je bilo nekako pogreznjeno vase, ozke, zavite ulice skoraj prazne, hiše pa kakor da bi, stisnjene druga k drugi, dremale na pomladanskem soncu. Tu ni bilo lepih prodajaln kakor v velikem mestu, ne širokih ulic in ne vrveža, ki človeka zamamlja in ga odnaša s seboj. Vendar se je Tinki zdelo kakor zadnji pozdrav s tega sveta.

Velika samostanska vrata so se odprla, kakor da jim je nevidna roka odmaknila zapah, in se spet zaprla za njo. Po dolgih, mračnih hodnikih so neslišno hodile redovnice, zavite v temne halje. Samo mimogrede so jo pogledale, potem pa tiho, zroč predse, nadaljevale svojo pot.

V samostanu je bilo življenje trdo, natanko odmerjeno, zavito v mrak in skrivnost. Govorile so malo, molile dosti, se postile in si nalagale pokoro. Če je Tinka kasneje pomislila na tisto življenje, so ji vstale v spominu sveče, ki so spreminjale temo v skrivnosten mrak. V spominu ji je vstala visoka, hladna cerkev s poslikanimi okni, enakomerni glas molitev, ki so se vlekle od svita do pozne noči, in petje redovnic ob spremljanju orgel, ki so mogočno donele v velikem prostoru. V spominu ji je vstal kovinski zvok škarij, pod katerimi so padali njeni temni lasje, ki so ji v dveh težkih kitah viseli čez prsi. Sedela je tam v svitu sveč, redovnice so molile, lasje pa so padali na kamnita tla in se krotovičili.

Življenje za zidovi je bilo enolično in tako odtrgano od sveta, da je komaj vedela za letne čase. Mali samostanski vrt je le malo povedal o njih, vse je bilo zadušeno med kamenjem. Pa se tudi ni menila zanje. Vse to je pustila zunaj, še svoje ime, da bi je ne spominjalo na nekdanje dni. Postala je sestra Angelika, nič vezana na dom in vsa predana onostranstvu. Včasih jo je obiskal oče, pa se ji je zdel tako tuj, ko ga je v govorilnici gledala skozi zamreženo lino, da si je na tihem vselej želela, naj čimprej odide. Leon je prihajal pogosteje. Z njim se je dosti pogovarjala, toda samo o Bogu. Spomin na Roka in njegovo slovo je bilo edino, kar jo je vezalo s preteklostjo, pa je še ta spomin odganjala. Zdel se ji je greh, ker se je mešal v molitev in jo motil v pobožnosti.

Nekega jutra, po Veliki noči je bilo, jih je prednica sklicala v cerkev in jim govorila o težkih časih, s katerimi je Bog udaril človeštvo. Nič niso vedele o tem in so začudeno in zbegano gledale svojo predstojnico.

»Preganjali vas bodo in zasramovali in mnoge boste klonile. Tiste pa, ki boste vztrajale, se spomnite, da je tudi naš Gospod trpel in da so ga sovražniki še na križu sramotili.«

Poslušale so, razumele pa ne. Tudi potlej ne, ko so popoldne vdrli v samostan tuji vojaki, razbijali z okovanimi čevlji po kamnitih tleh in loputali z vrati. Odpirali so predale in kdaj pa kdaj je kdo segel po preplašeni redovnici in jo stisnil k sebi, da je vrisnila od groze ter so se vojaki surovo zasmeli ob njenem kliku.

»Pojdite, kamor veste in znate!« jim je naročala prednica. Obotavljale so se in se, posebno tiste, ki so že dolga leta preživele v samostanu, niso hotele nikamor ganiti. Vojaki so morali nekatere s silo vreči na cesto. Tam so obstale brezmočne in se niso vedele kam obrniti. Izgubljeno so postajale okoli samostanskih vrat. Šele v mraku so se zadnje porazgubile med ulicami.

Tinka je šla peš na dolgo in bridko pot proti domu. Spet je bila pomlad, vse je dehtelo in vse je bilo v cvetju, kakor pred dvema letoma, ko je odhajala. Takrat ji je razjedala srce bridkost slovesa, sedaj pa praznota in negotovost, ki sta pekli še huje. Njeno življenje je zgrešilo pot, bila je kakor suha veja pod drevesom. Veter jo je odlomil in sedaj se samo drugim v napoto valja pod nogami, dokler ne najde svojega konca. Z vsem bistvom se je zavedala tega in je vso dolgo pot jokala.

Domov je prišla, ko je bila že trda tema. Noge so jo bolele od hoje po cesti in oči so jo skelele od joka. Nobene solze že ni mogla več iztisniti, samo hlipala je in ramena so se ji stresala. Kmetija je kakor težka, črna gmota ležala pred njo. Nič se ni ganilo za temnimi okni; spali so že. Kakor bi delala greh, se je plazila za zidom in rahlo, komaj slišno potrkala na okno očetove kamre. — Saj se ne bodo zbudili, je upala; najraje bi do jutra počakala za zidom, ker jo je bilo sram. Najprej je bilo tiho, potem pa je znotraj zaškripala postelja. Oče je imel rahlo spanje. Odprl je okno in za križi se je pokazala njegova siva, skuštrana glava.

»Kdo je?«

»Jaz, oče,« je zašepetala Tinka. Zajokala bi bila, pa ni mogla več.

»Kdo?« Nejevera in začudenje sta bila v njegovem glasu. Pa se je ovedel, potegnil nase obleko in hitel odpirat.

»Tinka!« jo je pozdravil, ko je stopila na prag. Prijel jo je za obe roki in jo ginjen peljal v izbo.

Postregel ji je z gnjatjo in kruhom; to je bilo vse, kar je imel.

»Kar si ti šla, si sami gospodinjimo,« je rekel in ji prinesel še tolkovca.

Pravzaprav je bilo čudno, da so bili toliko časa brez ženskih rok. Vsaj deklo bi bili vzeli k hiši, pa je stari Jeran ni maral. Pomagal si je s fantoma, ki sta kuhala, kakor sta vedela in znala.

Ko je povečerjalo, si je Tinka postlala pri peči. Drugega ji ni kazalo to noč, nikjer ni bilo pripravljeno. Zaspala je, kakor je bila legla. Tudi v samostanu ni imela mehkega ležišča in pa utrujena je bila od dolge poti. Še sanje je niso nadlegovale, zbudilo jo je pa šele sonce, ki je posvetilo skozi okno. Planila je pokonci in se začudena ogledala po izbi. Počasi so ji prihajali v zavest dogodki prejšnjega dne in ko se je povsem zavedela svojega položaja, je žalostno povesila glavo. Kaj naj počne tukaj — tujka?

Najprej se je začudila Roku, ki je stopil skozi vrata. Tako se je potegnil v zadnjih dveh letih, da bi ga ne spoznala, če bi mu ne pogledala v obraz, ki ni bil prav nič spremenjen; iste poteze in ista otroška zaupljivost se je risala na njem. Pozdravil jo je udržano; bil je že fant in ni kazalo, da bi odkrival svoja čustva. Vendar je Tinka čutila, kako je je bil vesel.

»Sedaj mi vsaj loncev ne bo več treba pomivati,« je dejal, ker ni vedel reči kaj drugega.

Tinka se je morala nasmehniti njegovi zadregi, potem pa mu je, sama ni vedela, kako je do tega prišla, objela obraz v dlani in ga poljubila. Ni se upiral, samo pomencal je z nogami in si z rokavom obrisal lice, ker malce mu je bilo vendarle nerodno.

Tinka je bila srečna, da ga spet vidi, občutek tujstva je skoraj popolnoma izginil.

Takoj se je lotila dela. Teden dni je imela opraviti s pomivanjem, čedenjem in pranjem; hiši se je poznalo, da ni bilo gospodinje. Kuhala je, nosila južino na polje in opravljala živino. Dobro ji je delo, ko je videla, kako jim je potrebna in kako so ji hvaležni za njeno skrb. Še Anton, ki je vedno molčal o tej stvari, ni mogel prikriti zadovoljstva. Spet se je navezala na dom in ob vsakodnevnih opravkih vedno bolj pozabljala na minulo življenje. Lasje so ji hitro rasli, že po nekaj mesecih je lahko brez sramu razvezala ruto. Celo številne vsakodnevne pobožnosti, ki so ji prišle v dveh letih samostanskega življenja v navado, je vedno bolj opuščala. Preveč jo je zaposlovalo delo, da bi našla časa zanje.

Sicer se je pa tudi v verskem življenju drugih marsikaj spremenilo. Župnika so Nemci odpeljali in nedeljska opravila v cerkvi so odpadla. Ljudje, ki jim je bilo dotlej malo mar, kdo jim gospodari — veliko dobrega tako od nikogar niso pričakovali — so nenadoma začutili, da jih je bič huje oplazil, kakor so bili vajeni dotlej. Umolknili so in se plaho stisnili skupaj, potlej se je pa v preprostih srcih rodila mržnja, ki je prerasla vse drugo, tudi skrb za lastno življenje in imetje. V to mržnjo je padlo seme, ki je za čuda hitro vzkliklo in rodilo sad.

Fantje so izginili v hribe, pa naj je sovražnik še tako divjal, prvim so se pridružili drugi in kmalu skoraj ni bilo hiše, ki bi ne bila vmešana v to stvar. V nočeh so se vračali in za zagrnjenimi okni se je ob svitu petrolejk nadaljevalo življenje, ki je bilo povsem različno od onega podnevi. Predali so se veselju, upanju in žalosti, ki so jih morali čez dan zapirati vase. Govorili so o upih in si razkrivali strah, ki jim je grebel v prsih. Krvni davek, ki so ga morali plačevati, kadar so tuji vojaki vdrli v njihove domačije, jih je bolel in so ga čutili kakor rano na živem telesu; ni jih pa upognil. Z onimi v hribih so se čutili eno, saj so bili njihovi domači, in so prenašali težo časa kakor nujno zlo, ki bo minilo. Vsak je lahko pričakoval najhujšega: da mu zažgo hišo nad glavo, da ga odpeljejo na tuje ali postavijo ob zid; vendar ga ni bilo, ki bi prav na dnu srca ne upal, da se nekako prebije in dočaka tako zaželenega konca.

Tudi Tinko je to življenje potegnilo v svoj vrtinec in ji naložilo njen del bremena. Vedno je bila pripravljena, da sredi noči vstane na trkanje in zakuri v peči. Kuhala jim je in jim kdaj pa kdaj kaj oprala ali zašila. V deževnih nočeh so prihajali mokri in so se potlej sušili okrog peči, vselej pa so bili razposajeni in so prinesli na Jeranovo vedrino in prešernost. Samostanski zidovi niso utegnili v Tinki povsem zatreti mladosti, ki je kar kipela v njej in silila na dan. Ljubila je šale, petje in smeh in ji je bilo dolgčas, če so fantje dalj časa izostali. Še Anton, ki se je navadno držal ob strani, se včasih ni mogel ogniti skupni veselosti. Stari Jeran je modroval z njimi o vojski in politiki, Rok pa je kar gorel zanje.

»Z njimi pojdi,« ga je dražil oče, kadar je ta z dopadenjem tehtal v rokah orožje in poskušal, kako se ravna z njim. »Z njimi pojdi, pa ga boš kmalu sit.« Hotel ga je podražiti, ker je iz lastne mladosti vedel, kako je fant v teh letih vnet za vojsko in za vse, kar je z njo v zvezi.

Rok pa, ta se je že zdavnaj zares ukvarjal s tako mislijo. Nihče ni vedel, kaj se plete v njegovi glavi. Ko so najmanj mislili na to, se je odločil.

»Malo pomisli, kaj govoriš!« je stari najprej osupnil, potem pa je vzkipel. Saj bi nič ne rekel, če bi ne bilo nevarno. Naskrivaj bi bil celo ponosen nanj. Seveda, tudi doma ga lahko zadene, vendar ne preži smrt nanj na vsakem koraku kakor tam. Bal se je za sina; komu pa ni za svojega.

Pa so očetovi ugovori le malo zalegli. Fant se je odločil in fantova je obveljala. Zadel si je nahrbtnik na rame in izginil v noč. Kmalu se je vrnil s puško in bombami za pasom. Ves je bil spremenjen in je od ponosa kar žarel.

Še Tinki se je dobro zdelo, ko ga je videla takega, čeprav je sicer trepetala zanj. Drugače se ni v njeni notranjosti nič spremenilo. Bila je postrežljiva in delavna — od jutra do večera je bila na nogah — ter je pri tem prav malo mislila nase; ali pa nič. Drugačnega življenja še poznala ni, kako naj bi zahrepenela po njem. Njeno veselje je bilo omejeno na majhne šale, na pesem in smeh, dalj njene želje niso segle. Saj si je še za tisto malo radosti, ki jo je bila užila, včasih očitala, da gre predaleč in da preveč pozablja na Boga. Morda bi pri tem tudi ostalo — če bi ne bilo Mateja.

Rok ga je nekega viharnega večera pripeljal v hišo. Zunaj je lilo kakor iz škafa, kljub dežnim plaščem sta bila do kože premočena. Od las in obleke jima je kapala voda, da so okoli njiju po tleh nastajale male luže.

»To je pa Matej,« ga je preprosto predstavil Rok. »Včeraj je prišel in bo ostal v naših krajih...«

Sprejeli so ga kakor vsakega, ki je prvič stopil pod njihovo streho: Anton s svojo večno zadrego in stari Jeran s krepkim stiskom roke, ki je prišlec prepričljiveje kakor besede povedal, da je dobrodošel in naj se počuti domačega. Le Tinko je obšlo več kakor navadna zadrega, ko mu je segla v roko. Popolnoma se je zmedla pod njegovim pogledom, rdečica jo je zalila prav do ušes. Hitro se je umaknila v vežo in dolgo ni vedela, čemu prestavlja lonce po ognjišču.

Obšlo jo je, da ni kakor drugi, da je na njem nekaj posebnega. Tisto posebno jo je navdajalo z nemirom in radovednostjo. Ko se je vrnila v izbo, je sedla v kot pri peči in ga od strani ogledovala. Bil je precej koščen, visok in je imel obraz popolnoma ožgan od sonca. Koža mu je bila preprežena z drobnimi gubicami; kadar se je nasmejal, so se mu pri očeh in okoli ust poglobile in zožile. Lase je imel temne, komaj spoznavno valovite in gosto prepredene s srebrnimi nitmi. Njegove rjave oči so mirno počivale v jamicah, počasi je šel s predmeta na predmet in se ob vsakem ustavljal, kakor bi imel ob sleherni malenkosti veliko premišljevat. Tudi v kretnjah je bil udržan in skup v

besedah. Redko je med pogovorom dvignil roko, a jo je že naslednji hip povetil.

Tinka je z nekim posebnim zadovoljstvom sprejela sleherno besedo, ki jo je izgovoril. Kakor lepa pesem so ji zveneale v ušesih, tudi potem, ko je že davno odšel in je v postelji leže mislila nanj. — Bo še kdaj prišel, si je želela in se bala, če bi ga več ne bilo. Kadarkoli so poslej ponoči potrkali, jo je obšlo upanje, da je z njimi. Naprej je vedela, kako ji bo stisnil roko, kako ji bo pogledal v oči in kako ji bo rekel kaj prijaznega. Trepetaje je sprejemala vse to in je bila srečna, če mu je mogla v čem ustreči.

Prišla je jesen, z njo pa vlaga in mráz. Tinka je pripravila volno in pričela Mateju plesti rokavice. Delala je naskrivaj, pri tem pa ji je srce igralo ob misli, da mu bo toplo v njih. Ko je bila z delom pri kraju, je nestrpno čakala, da se oglasi. Nekaj, kakor pobožnost je bilo v njenem srcu, morala je dušiti nemir, ki se je porajal v njej v pričakovanju.

Bila sta sama v izbi. Matej je sedel pri peči, glavo je imel nagnjeno nazaj, pogled pa zamišljeno uprt predse, ko se mu je Tinka približala.

»Rokavice sem ti spletla.«

Srce ji je divje razbijalo v prsah in prsti so ji trepetali. Vprašujoče mu je pogledala v obraz. — Jih bo vesel?

»O!« se je zganil Matej, vzel rokavice in jih takoj nataknil. »Kako lepo, da si mislila name.«

Natanko jih je ogledoval, kakor je imel navado, potlej jih je pa položil poleg sebe.

»Kako naj se ti zahvalim?«

Tinka je zmedena stala pred njim in vedno bolj rdeala v obraz.

»Oh, saj ni nič,« je zajecjlala in pogledala v tla.

Matej je segel po njenih rokah, jih oklenil v svojih dlaneh in se dvignil s klopi. Tinko je ob dotiku spreletelo po vsem telesu, v nogah je čutila slabost in v glavi omotico. Zaprla je oči in se predala objemu, dotlej neznana sladkost se ji je razlivala po udih in jo hromila. Pustila je, da ji je poljubljal oči in usta, in se je zavedala šele, ko jo je izpustil. Kakor preplašen otrok je obstala pred njim. V tistem trenutku je spoznala, da ljubi.

Koprena, ki ji je zastirala oči, da sama sebe ni poznala v zadnjih tednih, se je pretrgala in ji odkrila veliko skrivnost življenja, ki ji je tako dolgo ostala skrita. Po vsem telesu je trepetala od vznemirjenja in solze so ji silile v oči. Ko ni mogla več premagovati joka, se je obrnila in stekla iz izbe. Zaklenila se je v svojo sobo, skrila obraz v blazino in naglas zajokala.

»Moj Bog, kaj bo z menoj?«

Z ljubeznijo se je oglasil v njej občutek greha. Bila je obljubljen Kristusu, kako naj se izneveri božjemu ženinu in se preda grešni posvetni ljubezni? Spet so ji živo vstale v spominu sveče, ki so motno razsvetljevale visoko svetišče. Spomnila se je pogrebnih pesmi in molitev redovnic, ki so globoko sklonjene klečale na mrzlem tlaku. V ušesih ji je kovinsko zazvenel zvok škarij in v duhu je videla svoje kodre, ki so ležali okrog nje. Podzavestno si je segla v glavo in se zdrznila. Pod prsti je začutila mehke, svilnate lase, ki so bili sicer še kratki, a so ji že v vencu obkrožali glavo, ji pokrivali ušesa in se ji na koncu rahlo kodrali. Kolikokrat se je že v tem času pogledala v zrcalu, pa se dotlej še nikoli ni tako močno kakor to pot zavedela, da v njeni zunanosti ničesar več ni ostalo od redovnice. Nosila je kratko, pisano krilo in hodila okrog kakor druga dekleta. Na zunaj je postala spet stara Tinka. Toda samo na zunaj. Prisega v srcu je ostala in ji branila, da bi živela kakor druge. Kes in dvomi so ji parali srce, da dolgo ni mogla zaspati.

— Mnoge boste klonile, so ji zvenele v ušesih besede, ki jih je ob odhodu izrekla prednica. Naj bo ona prva, na kateri se bodo te besede uresničile?

Vstala je iz postelje, pokleknila pod razpelo in molila, da bi našla moči. Vendar svojim mislim ni mogla ukazovati. Še v molitev se je vrnil on.

»In zanj, za Mateja te prosim...« je šepetala. »Obvaruj ga vsega hudega in naj gre njegova pot poslej mimo Jeranovega...«

Veliko je trpela po tistem večeru. Z vsem bistvom je hrepenela po njem, obenem pa prosila Boga, da bi ne prišel več. Vsak večer je s strahom prisluškovala v noč, ko pa je po nekaj dneh spet potrkalo, je kakor srna planila iz postelje in hitela odpirat. Sedaj ni ugibala, sedaj je vedela, da je on. Privila se mu je v objem in tiho zajokala na njegovih prsih. Bila je nesrečna in brezmejno srečna obenem.

»Nikar tja, oče bi se zbudili,« mu je šepnila, ko je hotel v izbo. Prijela ga je za roko in ga po stopnicah vodila v svojo spalnico. Tam se ga je oklenila in pritisknila od spanja razgreto lice k njegovemu mrzlemu obrazu.

»Ne bi smel priti, Matej, ne bi smel priti!« ga je rotila v brezumju svoje sreče in razdvojenosti ter se ga pri tem vedno tesneje oklepala.

»Zakaj ne?«

»Rada te imam, pa bi tega ne smela.«

»Tudi jaz te imam rad.«

S prosečimi in obupanimi očmi se mu je zazrla v obraz.

»Greh delava, Matej. Nisem svobodna.«

»Človek je rojen za ljubezen, Tinka. Če se ne odzove njenemu klicu in se odtrga od življenja, kakršno je, greši proti naravi. In ta se vselej maščuje.«

»Bogu sem prisegla, Matej.«

»Samo eno je resnično: biti človek in živeti za ljudi. Drugi so te potisnili v laž in te prisilili, da si zatajila sebe, ko si bila preslaba, da bi se branila in sama presojala. Če nihče drugi, jaz te vrnem resnici in življenju. Prizezi meni, Tinka! Prizezi!«

Govoril je s strastjo in jo krepko stiskal k sebi. Bila je v sami srajci, samo plašč si je bila ogrnila čeznjo, ko je šla odpirat, in je sedaj čutila Matejeve roke kakor na golem telesu. Njih dotik jo je hromil in besede, ki jih je izrekel, so jo navdajale s strahom.

»Se nič ne bojiš, ko tako govoriš?«

Matej se je nasmehnil. Videl je, kako neogljenjena je s svojo vero in prisego, ker ju ne more vskladiti z ljubeznijo, ki se je rodila v njej. V njegovem glasu in nasmehu je bila odločnost, ki je navdajala Tinko z zaupanjem.

»Ko bo ta vojna samo še grd spomin, Tinka, se bo tudi tvoja prisega izgubila v pozabo. Smejala se boš, če se boš spomnila strahu, ki te sedaj navdaja ob misli nanjo. Spoznala boš, da si bila samo ena izmed žrtev, ki so jih ljudje od nekdaj polagali na oltarje svojim bogovom. Res čudno, da si v nobeni dobi niso mogli izmisliti božanstva, ki bi bilo ljudem v oporo, ne pa večni terjalec neupravičenih dajatev in sramotne pokorščine. Menda zato, ker so si ga vselej ustvarili po svoji podobi, pa mu tudi svojih slabosti niso mogli odreči. Ne moreš si misliti, kako sovražim vse tisto mračno veličastje, to suženjstvo srca in kako si želim, iztrgati te mrzlemu objemu preteklosti.«

Tinka je vztrepetala ob bogokletnosti njegovih besed. Ni jih do kraja doumela, samo zaslutila je, da so živo nasprotje vsemu tistemu, za kar je dotlej živela. In vendar se je počutila ob njem varno. Popolnoma se mu je zaupala in se vsa predala trenutku. V njegovem objemu sta strah in kes popolnoma izginila.

»Ko bi bila ob tebi, bi se ničesar ne bala,« je rekla in mu s prsti gladila lase.

Kakor hitro pa je bil Matej odšel, sta se vrnila kes in obup. Zvečičar jo je opominjal s stene in črv ji je grizel v srcu. Toda bolj ko jo je bilo strah Matejevega prihoda, bolj si ga je želela, da je vsaj za nekaj ur pregnala sence, ki so se z vseh strani zgrinjale nanjo.

»Pogubil me boš,« je šepetala, ko ga je imela spet ob sebi. Slast jo je prevzela ob taki misli; z naslado bi šla za njim, kamorkoli bi bilo treba, tudi v smrt in pogubo.

Ležala je v postelji, ker ji je bilo hladno, Matej pa je sedel ob njej, jo z levico objemal in se sklanjal nad njo. Vedno bliže ji je bil. Ko se je z ustnicami približal njenim prsim, ji je bilo, kot bi se je dotaknil z ognjem. Udušila je krik, ki se ji je utrgal iz grla, in zagrebla prste v Matejeve lase. Raztrgala bi si prsi in mu srce ponudila na dlani, sleherno bolečino bi zanj sprejela s slastjo. Razdala mu je vse svoje bistvo in Matej jo je vzel nežno, kakor bi utrgal prvi pomladni cvet.

Tako je Tinka iz dekleta postala žena. Vsa njena čustva so se spremenila in Matej, ki je pogosto prihajal in čez noč ostajal pri njej, ji je bil vsak dan bližji. Občutek greha se je vedno redkeje oglašal v njej, povsem pa je izginil, ko se je zavedela, da je mati.

Spoznanje je prišlo nenadno in jo sprva navdalo z začudenjem, potem sta se pa strah in negotovost v njenem srcu menjala s srečo nad nečim novim, globljim od vsega tistega, kar je dotlej spoznala. V materinstvu je našla zadnjo dopolnitev svoji ljubezni. To jo je navdalo s spokojnostjo, bila je popolnoma srečna in se ni ničesar bala. Tudi očeta ne. Nič ni odlašala s priznanjem, takoj mu je hotela povedati.

Bilo je pred večerom. Zunaj je ugašal dan, Anton je bil pri živini, stari Jeran pa je sedel na klopi in se s komolci opiral na mizo. Vselej je tako čakal večera, da se je popolnoma stemnilo in da so prižgali luč. Tinka se je približala in se vstopila predenj. Bilo ji je nekoliko tesno, pa je premagala še zadnji strah in mirno izpregovorila:

»Otroka bom dobila, oče.«

Kratke, odsekane besede so prišle staremu Jeranu do ušes, do zavesti pa ne precej. Dvignil je glavo iznad mize in jo začudeno pogledal.

»Kaj praviš?« je vprašal po kratkem molku.

»Otroka bom dobila.«

Tedaj je vedel, da je bil v prvo prav slišal, verjeti pa še vedno ni mogel. Tinka pa otroka! Nuna, ki je še sama otrok, kljub petindvajsetim letom. Blede se ji ali pa... Vstal je, se postavil tik nje, jo s palcem in kazalcem desne roke prijel za brado in ji pogledal v oči.

»Kaj govoriš, Tinka?«

Ni se zmedla. Mirno mu je vračala pogled in ponovila svojo trditev. »Vdala sem se mu in zanosila.«

»Komu?« je z udržanim gnevom vprašal Jeran. Torej je res! Prsi so se mu sunkoma dvigale in nosnice so mu plale v srdcu. Take sramote Jeranovo še ni doživelo. Njegov ponos je bil ranjen, vsi bodo kazali

nanj in se mu posmehovali. Zavest, da greha ni več mogoče izbrisati in da mu je napravila to Tinka, ki so jo povsod stavljali za vzor in ki bi on sam dal zanjo roko v ogenj, ga je bolela še toliko huje.

»Komu?« je trdo ponovil svoje vprašanje.

»Tega vam ne morem povedati.«

»Ne moreš povedati?« Jeranov glas je bil pridušen, a grozeč. Tinka je vztrepetala ob njem. »Sramoto si lahko nakopala hiši, tudi prisego si lahko prelomila, samo povedati ne moreš.«

Razburjen je stopil po izbi, jo dvakrat premeril od vrat do oken in se spet postavil pred njo.

»Kdo je, hočem vedeti!« je znova padlo vprašanje, trdo in neusmiljeno kakor bič.

»Ne bom vam povedala.«

Jerana je hčerina trdovratnost osupnila. Nič več ni vpraševal. Spet je prišel hoditi po izbi gor in dol, potem pa nenadoma stopil k vratom in jih zapahnil. Približal se je Tinki, ji strgal s telesa jopico in srajco in jo pahnil proti podobi matere božje, da je omahnila na klečalnik. Odpel si je pas in zamahnil po dekletovem golem hrbtu. Na beli koži je ostala sled udarca, Tinka je trznila, kriknila pa ni, čeprav jo je zapeklo, kot bi jo oplazilo žareče železno. Jeran je zamahnil drugič, tretjič, četrtič... počasi in premišljeno. Ob vsakem udarcu je vzplapolal plamenček v skledici pred podobo in Tinka je ob vsakem udarcu bolj lezla vase. Iz grla se ji je izvil stok in prešel v nerazumljivo grgranje. Kakor je stiskala zobe, glasu ni mogla več udušiti. Vsak udarec jo je pekel huje, samo v zavesti, da trpi zanju, za Mateja in za otroka, ki še rojen ni, je zdržala, da se ni zrušila s klečalnika na tla. Trdo usnje ji je prebilo kožo, na belem hrbtu, ki je bil sedaj ves preprežen z rdečimi progami, so se pokazale kaplje krvi. Jeran je povetil roko.

»Obleci se!« je ukazal in si zapenjal pas. »Na tem svetu je zadoščeno, z Bogom boš pa sama opravila.«

Tinka se je z muko dvignila, si nataknila jopico, ki se je takoj prilepila na hrbet, in se odvlekla v svojo sobo. Tu je šele zajokala. Zmočila je brisačo in si jo položila na razbolelo kožo. Štirinajst dni se ni mogla uleči na hrbet, peklo jo je kot žerjavica. Matej se ji je čudil in je hotel vedeti, kaj ji je, pa je skrivala pred njim.

»Nič mi ni, dragi, nič,« je lagala in stiskala zobe, ko ji je ovil roko okoli razbolelega telesa.

Vedela je, da bi planil na očeta, če bi mu povedala, kaj se je zgodilo.

Stari Jeran hčeri poslej nikoli ni omenil njenega greha. Tudi po otrokovem očetu ni več spraševal. Govoril je z njo, kot bi nič ne bilo med njima, in ko je prišel čas poroda, je napregel ter se odpeljal po babico. Vse je šlo po sreči, Tinka je dobila fantka, ki so ga krstili za Jurčka, in Jeran, ki je bil za botra, je brez mržnje vzel svojega vnuka v naročje. Marsikatero uro je predsedel ob zibki.

— Naš je, čisto naš, je premišljal, čeprav na dojenčku še ni bilo mogoče opaziti kake podobnosti.

Z otrokom se je pričelo na Jeranovem novo življenje. Vsi so imeli opraviti okoli njega, vsi, razen Antona, ki je bil presramežljiv, da bi odkrival taka nagnjenja. Pa še ta je večkrat naskrivnem pogledal v zibko, če je vedel, da ga nihče ne vidi. Rok, ki se je pogosto oglašal doma, ga je ujčkal, čeprav Tinka ni preveč zaupala njegovim rokam. V strahu, da ga bo zdaj zdaj spustil na tla, je nestrpno stala ob njem in mu ga kmalu vzela iz naročja.

Leon edini ga je zasovražil, komaj ga je bil zagledal. V njem je videl poosebljen greh, ne pa mladega življenja kakor drugi.

Tinka se je stresla, tako umazana je nenadoma stopila pred njo bratova čednost. — Čemu je Bog večni terjalec krivičnih dajatev in sramotne pokorščine, se je spomnila Matejevih besed. Veliko bližje so ji bile sedaj, spoznala je, kaj ji je hotel takrat povedati. Leona je v duhu videla, kako stoji kot véliki duhovnik z okamenelim, brezčutnim obrazom ter z razširjenimi rokami vabi k sebi žrtve, da jih položi na oltar.

»Ne bodo te, jaz te bom branila,« je zašepetala spečemu otroku in ga rahlo objela z roko. V tej misli in s skrbjo zanj je zaspala. Tudi premaknila se ni vso noč, da bi ga ne motila v sanjah.

Ko se je prebudila, je bil že dan. Ozrla se je na dete in ga rahlo poljubila, preden se je dvignila iz postelje.

(Dalje sledi.)

AGNUS DEI

(Nadaljevanje)

Ivan Zorman

Leon je vstal zgodaj, kakor je bil vajen. Bil je spočit in je trezno premislil dogodke prejšnjega večera. Še sedaj ga je grabila sveta jeza, če se je spomnil Tinke in njenega greha, vendar je čutil, da se je pre-naglil. Njegova strastna narava ga je zapeljala, da ni pretehtal besed in ne pomislil na posledice, ki jih lahko rode. Kako bo opravil svoje poslanstvo, če se ne bo znal brzdati?

»Cerkev in narod potrebujeta v teh dneh ljudi, ki se bodo s strastjo zavzeli za Kristusa,« mu je pred odhodom naročal pater Karol. »Mlačnost nekaterih sobratov je v dobršni meri kriva, da je greh tako mogočno dvignil glavo tudi med preprostim ljudstvom. Ne smemo pa pozabiti, da imamo opraviti s prekanjenim sovražnikom. Zlepa in s potrpljenjem mu moramo iztrgati tiste, ki so mu zapadli. Opozarjam vas, Leon, da brzdajte svojo strast! Razum naj odloča v vaših dejanjih, ne slepa nagnenja. Naj vas ne moti, če bi morali kdaj na videz odstopiti od svojih načel; ko bo čas, se spet vrnete k njim...«

Te besede so mu sedaj kakor opomin zvenele v ušesih. Kako bi bil razočaran stari mož, če bi vedel, da je že prvo uro, ko se je njegova pot komaj začela, zapadel sli. Popraviti mora, kar je bil zagrešil; na vsak način popraviti.

Umil se je z mrzlo vodo in se otrl z brisačo, potem se pa namenil k zajtrku. Na stopnicah so mu udarili na ušesa ženski glasovi, ki so prihajali iz veže. Obstal je, se naslonil na zid in prisluhnil. Besede so bile govorjene pridušeno, da je komaj sledil razgovoru.

»Kdaj so se pa vrnili na Kopo?« To je bil Tinkin glas.

»Včeraj. Matej je bil sinoči pri nas.«

»O?!« Tinkin vzklik je bil poln neprikritega veselja, da se je Leon nehote zganil ob njem.

»Vendar tega nikomur nikar ne omeni,« je naročala ona druga. »Tudi Antonu ne. Saj veš...«

»Drevi se oglasi?« je s pričakovanjem v glasu vprašala Tinka.

»Prav gotovo. Z Rokom sta zmenjena, da potlej odideta na ono stran.«

»Pa ti? Prideš?«

»Ne. Saj veš, da ob taki uri ne hodim rada sèm.«

Pričeli sta šepetati in se nečemu na glas smejati. Leon, ki se je zaman trudil, da bi dognal vzrok njuni veselosti, je postajal že ne-strpen, ko se je spet oglasila ona druga.

»Tudi Rok bo prišel na Kopo,« je rekla. »Nocoj gre poslednjič čez cesto.«

»Koliko časa pa mislijo ostati?« je vprašala Tinka.

»Do konca, če se medtem ne bo kaj posebnega zgodilo. Saj veš, kako je bilo lani.«

»Tisti grapi še sedaj ne zaupam dosti. Nihče se ne bo rešil, če jih zajamejo v njej. S kamenjem jih lahko pobijejo in nič si ne bodo mogli pomagati.«

Leonu je kar gorelo pod nogami. Trepetal je od notranjega nemira in napeto sledil pogovoru, da bi tudi beseda ne ušla njegovim ušesom. — Kdo je ta Matej? Kje je Kopa, o kateri sta govorili dekleti? Slutil je, da mu nehote odkrivata skrivnost, ki je bila znana le malo ljudem.

»Jaz pa še malo ne mislim, da bi jih tam odkrili.«

»Čemu so se potem lani umaknili?« je bila Tinka še naprej ne-zaupljiva.

»Iz previdnosti. Kasneje se je pokazalo, da je bil sum preuranjen.«

»Nesreča tako rada pride, kadar jo najmanj pričakujemo.«

»Nič ne skrbi, Tinka,« jo je tolažila ona. »Verjemi, da Matej vsako reč dvakrat premisli, preden se odloči zanjo.«

Umolknila sta. Leon, ki se je bal, da bi se katera približala stopnicam, je zakašljal in stopil navzdol. Presenečeno sta ga pogledali, v Tinkinih očeh pa sta pri tem blisnila še nezaupanje in hlad.

»Dobro jutro, dekleti!« je voščil in se jima pri tem prijazno nasmehnil.

»Bog daj!«

Odzdrav ni bil preveč prijazen, posebno sestrin ne; ona druga je bila v zadregi.

»Rekarjeva Anica, saj jo poznaš,« je Tinka predstavila deklico, ko je videla, kako vprašujoče jo Leon pogleduje.

»Anica?«

Seveda jo je poznal! Toda kdo bi v tem brhkem dekletu spoznal dvanajstletno pastirico, ki se je bosa s palico zaganjala za živino? Taka je bila, ko jo je bil Leon zadnjikrat videl. Še opaziti je ni bilo med ostalimi otročaji. Sedaj je stala pred njim čisto drugačna. Obraz so ji obkrožali plavi lasje, spleteni v dve močni kiti, ki sta ji segali do pasu. Oblike njenega telesa so bile izzivajoče dekliške, v očeh pa ji je gorel plamen in se še zadregi, ki jo je navdala spričo nenadnega srečanja,

ni povsem umaknil. Leon bi moral priznati, da je lepa, če bi imel zanjo oči, kakor jih imajo navadno fantje za dekleta. Pa sta mu vzgoja in nenehno zatajevanje kazala v ženski le poosebljen greh: čim lepši je bil, tem težje se ga je človek ubranil.

— Beli hudič, je v molitvi preganjal nemir, kadar se mu je naselil v srcu. Veliko je trpel zaradi tega, podlegel pa ni nikoli.

»Sem mislila, da me boste takoj spoznali,« je rekla Anica, ko mu je ponudila roko. Njena dlan je bila vroča in stisk krepak, da je Leona neprijetno obšlo.

»Kdaj sem te že zadnjikrat videl,« se je opravičeval.

»Saj vas res že dolgo ni bilo.«

»Zrasla si že od takrat in...«

»Vi se niste pa prav nič spremenili,« ga je prehitela.

»Ne, jaz se nisem spremenil,« je s posebnim poudarkom pritrdil Leon in pri tem pomenljivo pogledal Tinko, ki se je sklanjala v peč. »Sedaj zaležeš že za malega hlapca,« se je obrnil spet k Anici.

Rekarjevi so imeli kmetijo, ki ni bila manjša od Jeranovega, otrok pa ni bilo; samo Anica. Zatorej so ljudje obetali dekletu ženinov na izbiro, doma pa so jo razvajali, kakor menda povsod razvajajo edinke. Stari Rekar ji ničesar ni odrekel, še premalo ima želja, se mu je zdelo. Lepša ko je postajala, bolj je bil ponosen nanjo in večji je bil strah, ki ga je imel za njo. Tudi k težkemu delu je ni pustil. — Naj opravijo drugi, ji je branil. Bilo je dosti manjših opravkov, ki so jo po vse dni zaposlovali.

»Malo manj. Saj se mi že kar mudi,« je hitro pograbila priliko, da se je poslovila. S Tinko sta se samo pogledali, Leonu pa se je rahlo priklonila, voščila srečen dan in izginila skozi vrata.

»Vidim, da ste v zgodnjih urah navajeni obiskov,« je začel Leon, ko sta bila spet sama s Tinko.

»Kakor nanese.«

Tinka si tudi za ped ni pustila blizu. V Leonu je to spet dvignilo jezo. — Nesramnica! Namesto da bi padla v prah in se sramovala svojega dejanja... Greh je zmerom predrzen. Potlačil je srd in se skušal sam približati.

»Ni prav, da se tako držiš nad menoj, Tinka,« je začel prijazneje.

Sunkoma se je obrnila in ga začudeno pogledala. — Le kaj hoče od nje?

»Tista beseda — no, izrečena je bila brez premisleka. Utrujen sem bil in prizadelo me je, zato sem planil na dan s tistim, kar mi je prišlo na jezik.«

»Kakšna beseda?«

»Ne bom je ponavljal; izrečena je bila, pa še takrat preveč.«

Tinka je nabrala čelo v gube. — Ah, da, vlačuga ji je rekel. Psovka jo je zbodla, pa samo za trenutek. Pogled, s kakršnim je premeril otroka, ta jo je odbil, ne besede. Če bi šlo samo zanjo, bi vse pretrpela, tudi kaj hujšega. Kako naiven je v svoji gorečnosti, da še tega ne ve, zakaj ji je bil postal mrzek!

»Jaz bi skoraj pozabila nanjo, če bi me ti sedajle ne spomnil.«

Nezaupljivo jo je pogledal. Naj obrne njen odgovor v dobro ali v slabo? Kaj ne kaže tiste brezbriznosti do zlega, tiste mlačnosti, ki jo je prinesla zadnja vojna, da včeraj še veren človek mirno gleda ali celo opravlja dejanja, nad katerimi bi se moral zgroziti?

»Povej, Tinka,« je previdno začel z vprašanjem, »se sploh zavedaš usodnosti svojega koraka?«

»Kakšnega koraka?«

»Redovnica si, čeprav moraš živeti sedaj zunaj samostana. Obljube te vežejo in do smrti jih ni moči razvezati. Še bolj bi morala izpolnjevati svoje dolžnosti sedaj, ko si sredi sveta. Drugim si v zgled — ali pa v pohujšanje, kakršno življenje živiš. Odgovor boš morala dati zanj. Se ne bojiš sodb?«

»Ne. Če je Bog nad nami, ni neusmiljen in trd, kakor si mi ti govoril o njem.«

»Če je Bog nad nami?« Leona je pretreslo. Tako daleč je torej že! Le kdo ji je zastrupil dušo, kdo jo je potegnil v greh? »Vanj si že podvomila?«

»Nisem tako mislila.« Šele ko so bile izrečene, se je zavedela, da so bile to Matejeve besede.

»S kom si grešila?« Z očmi se je kar vsesal vanjo, vprašanje pa je izrekel ostro, sikajoče.

»Veliko bi rad vedel,« ga je s prikritim zmagošlavjem zavrnila Tinka. Sedaj je vedela, da nima več moči do nje. Včasih bi klonila pred takim pogledom, tokrat jo pa še prizadelo ni.

»Tvoj brat sem.«

»Še očetu nisem povedala.«

»Bog je usmiljen, Tinka,« je Leon spet poskusil s prijaznostjo, da bi zlomil njen odpor. »Ni ga tako velikega greha, da bi zanj ne bilo pokore in da bi ga on v svoji dobrotljivosti ne odpustil. Odvrni se od Satana, za kesanje nikoli ni prepozno! Pomisli na mater! V grobu bi se obrnila, če bi vedela, kako globoko si padla.«

»Tudi ona je rodila otroke.«

»Pa ne v grehu.« V Leonu je spet zavrelo. — Sedaj se primerja z materjo, nečistnica!

»Še svetejše je nezakonsko materinstvo, ker je zaničevano in ker je trpljenje zanj večje,« so ji prišle spet Matejeve besede na jezik.

Leon je za sestrinim odgovorom čutil nekoga drugega. To ni bila Tinka, kakor jo je bil poznal. Tisti, ki je sedaj vodil njene misli, je bil močnejši; to je dobro vedel, odstopiti pa ni hotel.

»Pregrešno govoriš, Tinka. Kaj te je izkušnjavec res že popolnoma dobil v oblast? Prišepetava ti za hrbtom, da za njim ponavljaš besede, kakršnih se nisi nikoli učila. Kako moreš zagovarjati greh in ga napraviti v svojih očeh svetega, pa čeprav si ga sama kriva?«

»Nobenega greha nisem kriva.«

»Pa otrok?«

»Otrok je sreča in blagoslov. Šele sedaj vem, čemu mi je živeti.«

Tinkine oči so se zablisnile v neomajni odločnosti, Leon je stisnil zobe, ko ga je oplazila s pogledom.

»Prekleta!« je siknil, se obrnil od nje in izginil v izbo.

Zavest, da je poražen in da je brez moči nasproti njej, ga je pekla kakor ogenj. Z mržnjo se je ozrl v kot pri peči, pa zibke tam ni bilo več. Tinka jo je bila odnesla.

— Skriva ga, kakor volkulja svoje mladiče, je pomislil.

Sedel je k mizi, se s komolci naslonil nanjo in zagrebel obraz v dlani. Ko se je odpravljaj na pot, se je čutil močnega, da bi gore premikal, tu pa je klonil pred prvo žensko, ki se mu je postavila po robu. Za hip je podvomil nad seboj in obup se ga je polastil.

»Tu imaš zajtrk.«

Zdrznil se je ob glasu in dvignil glavo. Tinka je bila tiho vstopila, postavila predenj hleb kruha, krožnik z maslom in skodelico mleka. Mirno ga je opomnila na jed, kakor da prej ni bilo tistega razgovora med njima. Njen obraz je bil izzivajoče hladen in njen pogled brezbrizen. Lahkotno se je obrnila in zapustila izbo.

Jed mu ni dišala. Komaj se je je dotaknil, že je odrinil nepopito mleko in odšel na dvorišče. V izbi ga je dušilo in, kakor je vedno iskal samote, sedaj si je zaželel ljudi, da bi se pogovarjal z njimi in da bi ga zapustil moreči občutek osamljenosti.

Sonce je stalo že visoko nad obzorjem, vendar je le slabo grelo. Veter je potihnil. Od strehe je počasi, v enakomernih presledkih kapala snežnica. Povsod je dišalo po tisti zgodnji pomladi, ko kakor slutnja leži v zraku zadah po popju, ki se še ni odprlo. V senci je bil sneg še trd, ves leden, ponekod so se pa kakor rjavi otoki v belem morju kazale kopnine, ki so postajale vedno večje. Reber, ki se je pod hišo spuščala k cesti, je bila že skoraj povsem brez snega.

Anton je zapregel pred hlevom. Konja sta hrzala v jutranji zrak. Iz nozdrvi jima je v oblakih uhajala para, medeninasti obroči na vpregi so se svetili v soncu in tudi napeta koža lepo rejenih živali je bleščala.

»Pozen sem,« je zamrmral v pozdrav in pritrdil na sani cepin.

»Si že predolgo ležal,« je skušal Leon obrniti pogovor na šaljivo stran.

Anton šale ni razumel, ker z Leonom ni bil vajen govoriti v tem tonu. Besede so ga zadele kakor očitek. Začudeno ga je pogledal, debelo požrl slino, potem pa spravil iz sebe: »O, ne!« Spet je požrl slino, prijel vajeti in udaril po konjih.

»Hi!«

Sani so se premaknile in žvenketaje z verigo, ki se je vlekla za njimi, izginile po kolovozu.

— Sem upal, da bo dobra beseda tudi dobro mesto našla, pa se odvrnejo od človeka kakor od nezaželenega tujca, je z nejevoljo pomislil Leon. Z namršenim čelom je postajal okoli hiše, se ogledoval po dvorišču in po gozdu nad hišo ter preganjal čas.

Oče in Anton sta v mraku sedela za mizo in se menila o vsakdanjih rečeh, ko pa je vstopil Leon, je pogovor zastal in prejšnja neprisiljenost je izginila. Vsi trije so v zadregi molčali, dokler ni prišla Tinka, prižgala luč in prinesla večerjo. Položila je prednje žlice in se umaknila v vežo, kjer je sama jedla ob ognjišču. Če bi delala to iz skromnosti, bi ji Leon ne zameril, pa je predobro vedel, da se ga ogiba samo zato, ker ga prezira in ker noče imeti z njim ničesar opraviti.

»Drži se ob strani, kot bi ne bila domača,« je v nejevolji zamrmral predse.

»Kakor hoče.«

Jeran ni vedel, naj jo zagovarja ali obsoja. Vsemu tistemu, kar se je od preteklega večera zgodilo v hiši, ni bil kos in se zato ni hotel vmešavati. Prikrito nasprotje se je vedno bolj in bolj zajedalo mednje in jih razdvajalo, da se je vsak s svojimi mislimi najraje zapiral sam vase.

Večerjali so molče, samo ropot žlic, ki so zadevale ob skledo, je motil tišino, ki je ležala v izbi. Še preden pa je zadnji položil žlico na mizo, je pod oknom škrtnilo in rahlo potrkalo.

»Rok,« je rekel Anton in šel odpirat.

Po trkanju so ga poznali. Vsakokrat je trikrat s prstom udaril po šipi, počakal za trenutek pa spet udaril.

»Zgodaj prihaja,« je rekel stari Jeran in pogledal na uro.

Leon je sklenil roke in se naslonil na zid. Vse telo mu je prešinil drget, nemirno se je v pričakovanju ozrl k vratom. Ves dan se je že pripravljaj na ta trenutek. Vsako besedo, ki mu jo bo rekel, je že naprej pretehtal v mislih in se pripravil na sleherno presenečenje. — S prvim udarcem ga moram pritisniti ob tla ter mu vpričo drugih dokazati, da je na krivi poti, je sklenil in si je bil spričo mnjenja, ki ga je imel o mlajšem bratu, popolnoma svest zmage. Včasih se je malo menil zanj. V njem je gledal otroka, ki ga življenje še ni toliko obrusilo, da bi kazal svojo končno podobo. Upornost in trmoglavost, ki sta bili značilni zanj, je zavračal z omalovažujočo kretnjo. — Otrok! Sedaj ga bo imel pred seboj kot nasprotnika, ki je sicer očitno šibkejši, a je vendarle treba računati z njim.

Vrata so se hrupno odprla, Rok z Antonom je stopil v izbo.

V obraz se ni bil nič spremenil. Izraz oči je ostal nekoliko otroško naiven, nos, malce dvignjen, je izpovedoval staro upornost. Obrvi so bile košate in v sredi zaraščene; nič se niso prilegale plavim, mirnim očem. Nasmeh — ta je postal za spoznanje bolj prešeren. Ali pa se je samo Leonu tako zdelo, ker si do tega trenutka brata še nikoli ni tako natančno ogledal. Vsekakor bi mogel reči, da se fant v obraz prav nič ni spremenil.

Toda postava! Leona je kar bodla v oči. Bil je širok čez prsi in visok — za pol glave višji od Antona —, da se je zdelo, zdaj zdaj bo s čelom zadel ob podboje. Nosil je škornje, črne jahalne hlače in zelen vojaški jopič. Za pasom je imel pritrjene bombe, čez rame pa mu je visela brzostrelka. Izpod čepice sta mu, uhajala na čelo dva kodra plavih las. Z levico si jih je popravil in se kar takoj obrnil k Leonu.

»Glej ga, glej!« mu je zagrmel v pozdrav. »Komaj sem mogel verjeti, pa si res tukaj.«

»Zakaj bi ne bil?«

Leon je vstal od mize in z narejenim mirom ponudil bratu roko. — Takšni so torej tisti, ki so v hosti? Doslej se še z nobenim ni srečal.

»Tako! Ne pustijo vsakega čez mejo.«

»Poštenemu človeku nikamor ne branijo.«

»Kako to misliš?« Roka je odsekani bratov odgovor presenetil.

»Kako naj bi mislil? Tako, kakor sem rekel.«

»Si lačen, Rok?« se je nenadoma vmešala Tinka, ki je medtem prišla v izbo. Pobrala je žlice v skledo in pobrisala mizo.

»Ne, sem že večerjal.«

Sedel je na klop k peči in položil orožje poleg sebe. Ozrl se je okrog in vprašujoče pogledal Tinko.

»Kje pa je Jurček?«

»Zgoraj.«

»Kako to?«

»Bolj mir ima tam.«

»Hm!«

Nenavaden sprejem ga je spravil v zadrego. Čutil je, da je v hiši nekaj narobe, pa si tega ni znal takoj razložiti. Pogledal je enega in drugega, kot bi jim hotel z obrazov prebrati misli.

»Nekam čudni ste danes,« je zamrmral.

»Kaj bomo čudni!« se je izvijal stari Jeran, ki je tudi sam čutil zadrego; težko mu je ležala na duši, rad bi izgladil nasprotja, ki so bila med njimi. Vzel je iz omarice v zidu steklenico z žganjem in ponudil.

Leon je pijačo odklonil, Rok pa je izpil v dušku in prisedel k mizi. Tudi Anton se ni branil, stari pa je vlival vase kozarček za kozarčkom, kakor prejšnji večer, da bi utopil bolečino, ki je glodala v njem. Po tolikih letih je imel spet vse otroke zbrane okoli sebe. Toda glej, kakor da niso ene krvi. Nič takega se še ni zgodilo, kar bi lahko s prstom pokazal. Pa je vendar določno čutil, kako je nekaj morečega ležalo med njimi ter jih razdvajalo v mislih in dejanjih. Tinka je odnesla otroka in se odtrgala od mize; Anton je posedal vase pogreznjen in še bolj plah kot navadno, srečanje med Rokom in Leonom pa je bilo, kot bi dva kamna udarila drug ob drugega.

»Se boš dalj časa mudil tod okoli?« se je obrnil k Roku, da bi spravil pogovor v tek.

»Nocoj grem dalje, a se že v nekaj dneh vrnem.«

»Anica je bila tukaj,« se je oglasila Tinka.

»Saj bom sam stopil k Rekarju. Samo Mateja še počakam.«

»Kdaj, je rekel, da pride?« je Tinki zagorelo v očeh.

»Bi že moral biti tu,« je rekel Rok in pogledal na uro.

Tinka je prišla za posodo in se tiho umaknila v vežo.

Anton je ves ta čas molčal. Gledal je predse v mizo in z nohtom pisal po njej. Čelo je nabiralo v gube in očitno premišljal nekaj težkega. Popito žganje mu je ogrelo kri, da so mu lica lahno rdela. Kdaj pa kdaj je dvignil glavo, pa jo spet neodločno povetil nad mizo. Potem se je nenadoma zbral. Nagnil se je k Roku in uprl vanj vlažne oči.

»S teboj bi šel, Rok,« je rekel nekoliko boječe. Glas mu je trepetal in oči so se mu še bolj skalile, ko se je ozrl po presenečenih obrazih.

»Kaj ti pride na misel! Sedaj na pomlad,« se je oglasil oče.

»Saj si bil vojak,« se je smejal Rok, »pa si te ne morem predstavljati s puško v roki.«

»Če bi bilo po moje,« je spet povzel Anton, »bi šel. Še nocoj.« Zadnja sled odločnosti je izginila iz njegovega glasu. Videl je, da njegovih besed ne jemljejo resno, in je vedel, da bo klonil pred prvim ugovorom. Vse življenje se je držal preveč ob strani in pustil, da so drugi odločali zanj. To je prišlo v navado, zato je sleherno lastno misel, ki se je kdaj porodila v njem, potlačil in ni maral z njo na dan.

»Neumnost,« se je spet oglasil stari Jeran. »Saj še zdaj ne moremo vsega podelati.

Anton je še globlje sklonil glavo, kakor bi voljno nastavil ramena, da mu nalože breme, ki ga doslej še ni nosil.

»Še sinoči si mi pravil, da ti ni sile odhajati v gore,« je nenadoma posegel vmes Leon. »Odkod nocoj ta čudna misel?«

Anton je zmignil z rameni. Če bi tudi hotel, bi ne mogel z besedami povedati tistega, kar ga je preganjalo že ves dan. Želja, da bi ubežal mori, ki je legla na njihov dom, in ostremu pogledu Leonovih preiskujočih oči, se je že od jutra borila v njem z zavestjo nemoči, ki ga je priklepala k tlorisu in mu hromila voljo. O, že od vsega početka je vedel, da ni mogoče ubežati, ker je prešibak, da bi se postavil življenju po robu. Čemu je torej na glas izrekel svojo brezumno željo? Sedaj se je tega skoraj sramoval.

»Kakor da še ni dovolj, da je eden iz naše hiše na tej poti,« je po kratkem premolku nadaljeval Leon. »Kar pomnim, smo imeli ugled. Sedaj naj pa povese oči pred poštenim človekom, ker bratje ne vedo, na kateri strani je njih mesto.«

»Zaradi mene ti ni treba povešati pogleda,« je rekel Rok samozvestno, a misli ni končal.

»Prav zaradi tebe,« je trdo udaril vmes Leon in mu presekal stavek. »Mlad si in misliš, da nosiš s seboj odrešenje, pa puščaš za seboj pogorišča in kri se drži tvojih rok.«

Rok je onemel pred tem napadom. Prepaden je bolščal v brata in zaman iskal besed, da bi mu odgovoril, kakor mu gre.

»In kar je najhuje,« je s poudarkom nadaljeval Leon, »ljudem zastrupljaš srca in jim kradeš Boga.«

»Če bi ne bil moj brat,« je končno spravil iz sebe Rok, »bi ti svinca natrosil med rebra, da bi nikoli več ne zinil kaj podobnega.«

»Verjamem. Čudno se mi zdi le, da tega še nisi storil. Družčina, s katero živiš, ti dan za dnem govori, da je umor junaštvo in ne zločin. Če te doslej še niso pripravili do bratomora, te pa še bodo. Ker ne verujete v Boga, tudi greha ne poznate.«

»Ni res!« se je uprl Rok. »Naša stvar nima nič skupnega z Bogom.«

»Tako?« je Leon pograbil besedo. »Si kdaj pomôlil zvečer, ko si legel, kar si od doma?«

Rok je spet osupnil pred nenadnim vprašanjem.

»Si se kdaj odkril in se pokrižal, ko si zaslišal opoldne zvon?«

»Za take stvari ni časa,« je obotavljaje odvrnil. Vedel je, da bi moral reči nekaj drugega. Toda kaj?

»In vendar te je mati tako učila.«

»Nikar ne sodi, Leon,« se je vmešal oče, da bi ublažil napetost razgovora. »Nisi živel tukaj in ne veš, kaj smo pretrpeli.«

»Naš boj je pošten,« je Rok zbral svoje misli, »in če bi ga ne bilo...«

»Bi bilo našim ljudem prihranjeno marsikatero gorje,« je vpadel vmes Leon.

»Samo četrť ure od naše hiše stopi, pa boš videl požgane domačije; spodaj ob cesti je pokopanih dvainpetdeset fantov iz naše fare. Kdo je kriv tega gorja?«

»Pozabil si povedati, zakaj so požgali. Za nikogar ne vem, da bi ga preganjali ali celo ubili, če ni nasprotoval oblasti. Težka kazen pa je zadela tiste, ki so se upirali. Človek se zgrozi, če pomisli, koliko mladih življenj, večinoma slepih in zapeljanih, je šlo po zlu.«

»V sili smo zgrabili za orožje,« je ugovarjal Rok. Na dnu srca je bil prepričan, da je pravica na njegovi strani, v besedah pa Leonu ni bil kos. Resnica, kakor jo je nosil v sebi in bil ves prežet z njo, je bila kar otipljivo preprosta, pa je vendar ni znal prepričljivo izraziti.

»Slovenski človek se je doslej v sili obračal samo k Bogu. Zaman je vse naše prizadevanje, če nam on ne bo pomagal, kajti nič se ne zgodi proti njegovi volji.«

»Tudi molili smo,« se je oglasil oče, »in še molimo vsak dan.«

»Kaj bi z molitvijo, kjer ni pravega zaupanja,« je obsojal Leon. »Tam, kjer se je brezbožnost pod eno streho družila z Bogom, nikoli ni moglo biti nič dobrega. Zlo je treba iztrebiti iz srca in pognati Satana preko praga, pa se bo mir božji spet naselil v hiši.«

»Lepo pridiguješ,« ga je nestrpno zavrnil Rok in vstal izza mize. Jezilo ga je, ker ni znal povedati bratu tistega, kar bi rad. »Da bi bile le tvoje besede tako poštenе, kakor skušajo biti.«

»Zaslepljen si, Rok,« je mirno nadaljeval Leon. »Meni je težko, da je tako. Morda se boš še kdaj bridko kesal svojih dejanj. Premisli, kar sem ti povedal, in vedi: ni še prepozno, da se vrneš.«

»Kako?« Rok je obstal sredi izbe, jeza mu je zablisnila v očeh, potlej pa je ugasnila in usta so se mu razvlekla v zaničljiv nasmeh. »Če si prišel iz Ljubljane begat naše ljudi,« je rekel zaničljivo, »je

najlepše, da se takoj pobereš nazaj. Ničesar ne boš opravil in trda ti bo predla.«

»Bog mi je priča, da sem vse storil, kar je bilo v moji moči,« se Leon ni dal ugnati in bi še nadaljeval, če bi ga nenaden Matejev prihod ne bil zmotil.

Nihče ga ni bil slišal, dokler ni pritisnil na kljuko in se pojavil med vrati. Za hip je postal na pragu, šel počasi s pogledom po izbi in pozdravil. Bil je razoglavljen, neurejeni lasje so se mu delili po sredi glave in mu ob straneh uhajali na čelo. Leon je stisnil ustnice in se spet s hrbtom naslonil na zid. S prišlečevega obraza je skušal razbrati, s kom ima opraviti, pa ni videl na njem nič določnega. V rjavih očeh, ki so mirno obstale na njem, je prav na dnu ležalo nekaj takega kakor posmeh. To je Leona za trenutek zmedlo. Postalo mu je nerodno in moral se je s silo zbrati, da je vrnil pogled.

Matej je z umerjenimi koraki stopil k mizi, Tinka, ki je prišla tik za njim, pa je zaprla vrata in se s hrbtom naslonila nanje.

»Na počitnicah?« se je obrnil k Leonu in mu ponudil roko. Pri tem ga je pomenljivo pogledal, kakor bi hotel z očmi dopolniti, kar z besedami ni povedal.

Leona je v trenutku obšlo, da ima opraviti s človekom drugačnega kova, kakor je bil Rok.

»Da ... tako, za nekaj dni, morda za kak teden,« je zajeceljal v odgovor in bil sam nase jezen, da se je pustil tako zmesti.

»V Ljubljani živite sedaj kakor v kletki,« je nadaljeval Matej in sedel. »Odpočili se boste tu med gozdovi, kjer je vse tako svobodno, nedotaknjeno, bi rekel.«

»Nekam divje v svoji nedotaknjenosti.« Leon se je zbral, mirno je lahko gledal svojemu sobesedniku v oči in trezno odgovarjal.

»To se samo vam tako zdi.«

Matej je govoril skoraj brezbrizno, a Leonu ni ušel nasmeh, ki se mu je pri tem zarisal okoli ust. Za vsako besedo je čutil ost, zato je tehtal odgovore in v ničemer ni maral ostati dolžan.

»Ljudje precej trpe. Dvema gospodarjema morajo plačevati davek.«

»Kako ste to mislili?«

»Nemci zahtevajo svoje...«

»Nemci si kar vzamejo, kar jim pride pod roke,« ga je prekinil Matej. »Da bi imeli zahtevati kaj svojega, ne vem. Ljudje beže pred njimi kakor pred hudo uro. Življenje si tako navadno rešijo, premoženja pa ne vselej.«

»Potem pridete še vi.«

»Mi smo ves čas tukaj.«

»Hočem reči, da naš kmet doslej še ni sejal in žel za toliko vojska, kot mora sedaj.«

»Za svojega najde človek vselej še kos kruha v shrambi, četudi ga sebi pritrga. Kar pogledjte, kako je pri vas. Rok je šel v hribe in najde vselej, kadar se oglasi, mizo pogrnjeno. In če bi prišel sosedov fant ali katerikoli tretji, bi mu prav tako postregli, ker tudi Rok od sosedove mize še nikoli ni vstal lačen. Po pet sto letih, kar so uporni kmetje odložili orožje, smo Slovenci prvič dobili vojsko, ki je naša in ki se tolče za našo stvar. Partizanska pesem je prva, ki poje o vojski, pa je ni sama otožnost in solzavost. Stoletja so naši predniki prelivali kri za druge, pretakali solze in tožili nad usodo, ki jim je vsilila vojaško suknjo. To pot smo dvignili glave in se uprli, ker nas je sovražnik sam v to prisilil. In — verjemite mi — ponosni smo na svoje dejanje.«

Matej se je med pripovedovanjem ogrel in se nagnil naprej, da se je s komolcem naslonil na mizo. Oči so se mu za spoznanje posvetile, ko pa je končal, se mu je pogled umiril in Leon je spet opazil prav na dnu odsev rahlega poroga, ki ga je v prvo tako zbegal.

»Ta hudič pa pravi, da ga je sram, ker nisem ostal doma,« je nenadoma planil vmes Rok in s prstom pokazal na Leona. Še vedno se mu ni polegel srd, ki se je kuhel v njem.

Stari Jeran se je nemirno premaknil na klopi in se očitajoče ozrl v najmlajšega. Takega ga še ni videl. S trdimi koraki je stopal po izbi, se kdaj pa kdaj ustavil in z zadoščenjem prisluhnil Matejevim besedam. Mišice na licih so mu trepetale, z očmi pa je izpod namršenega čela divje pobiliskaval po bratu. — Kakor grozeč plaz se je sprožilo sovraštvo, je pomislil Jeran, in ni ga več moči ustaviti.

»Duhovni človek sem in ne morem odobravati nasilja,« je rekel Leon, ki je bil ob Rokovih besedah za hip prebledel, a se takoj spet zbral.

»Nasilja, ki ni po vašem okusu,« ga je zavrnil Matej. »Inquisitio haereticae pravitatis vam gotovo še nikoli ni vzbudil pomislekov in če bi ga hotel kdo presaditi iz petnajstega v naš vek, bi bili vi prvi, se mi zdi, ki bi ga pozdravili z odprtimi rokami.«

»To je stvar nezmotljive Cerkve,« se je Leon ognil odgovoru. »Mi smo samo ubogi verniki, ki ne moremo vselej doumeti, kakšna so božja pota, moramo pa živeti po zapovedih, ki jih je dal Učenik. Jaz verujem v ljubezen in ljubim svoj narod tak, kakršnega je Bog ustvaril: ponižen, veren in vdan v božjo voljo. Zakaj mu nasilno spreminjate obraz?«

»Sami se vendar ne bomo obsojali na smrt! In če se že borimo za življenje, moramo odvreči verige, ki so nam pri tem napoti.«

»Bajke o okovih in suženjstvu so strup, ki zadnja leta razjeda naše ljudstvo. Jemlje jim vero v onostranstvo in zaupanje v večno pravičnost. Ko izgube to dvojje, bodo ostali praznih rok, ker sanje se jim ne bodo izpolnile.«

»Pustite svoje pobožne želje ob strani,« je rekel Matej in se dvignil. »Razočaranje si boste prihranili. In pa, ostanite raje pri svoji teologiji. Apostolstvo take sorte se vam v teh krajih ne bo obneslo.«

Poslovil se je in odšel za Rokom, ki je bil že zunaj. Tinka ga je spremila do vrat. Čutila je njegovo nejevoljo, ker pred njo ni mogel kakor pred drugimi skriti svojega razpoloženja.

»Kaj ti je, dragi?« ga je vprašala, mu položila roke okrog vratu in dvignila obraz.

»Nekaj ni prav s tem tvojim bratom,« je mračno odvrnil Matej. »Čudne slutnje me obhajajo. Na vsak način se varuj pred njim.«

»Nikoli ni bil drugačen,« je mirila Tinka. »Po nekaj dneh odide, potem bomo imeli spet mir.«

»Takšne misli mu gledajo iz oči, da bi zaslužil zanje kroglo v glavo.«

»Za božjo voljo, Matej!« se je vznemirila Tinka. »Moj brat je, pa naj bo že tak ali drugačen. Nič več ne smeš reči kaj takega.«

»Strah me je zate,« je rekel Matej mehkeje in jo pogladil po laseh. »Tako mi je, kakor da te puščam v volčjem brlogu.«

»Ah, ne!« se je nasmehnila Tinka. Njegova skrb ji je dobro dela, čeprav se ji je videla prazna. »Nekaj mi moraš obljubiti!« je prosila in se mu privila na prsi.

»No?«

»Nikar ne hodi k nam, dokler Leon ne odide!«

»Če že tako hočeš...«

Matej je dobro vedel, česa se Tinka boji. Življenje je gledala z druge strani kot on in je želela vsa nasprotja izgladiti. Če tega ni bilo mogoče, je hotela vsaj preprečiti, da bi se poglabljala in rodila večje zlo.

»Sama pridem na Kopo, kadar bom utegnila.«

Poljubila ga je v slovo in odšla nazaj v izbo. Oče in Anton sta bila za mizo, Leon pa je stal pri peči. Ko se je približala, se je sklonil k njej in ji šepnil na uho:

»Tak je torej tvoj zapeljivec?«

Prežeče jo je pogledal in ujel presenečenje v njenih očeh.

»Kakšen zapeljivec?« se je Tinka skušala pokazati brezbrizno.

»No — tisti Matej.«

Ni mogla utajiti, pa ji je bilo tudi precej vseeno. Voščila je lahko noč in odšla spat, ne da bi mu z enim samim pogledom pokazala, da bi jo njegovo odkritje prizadelo.

Dopoldne je Anton potegnil zapravlјivček izpod kolnice. Dolgo se že nihče ni vozil z njim. Smetje in prah sta ga pokrivala, železje pa je rjavelo. Moral se je potruditi z njim, da ga je za časa očistil. Otrl ga je s krpo, namazal železje z lojem in namestil usnjeno blazino na sedež. Leon, ki je hotel v mesto, je bil nestrpen. Opravlјen je stal na pragu in ni mogel razumeti Antona, ki si je dal toliko opraviti okoli voza.

»Kaj vendar mečkaš?« ga je opominjal.

»Počakaj, saj nisi voda!«

Anton je bil nejevoljen. Z zanemarjenim vozom vendar ne more v mesto. Tudi konja je skrtatil in zlikal medeninno na vpregi. Debela ura je minila, preden je vse opravil.

Stari Jeran se je v svoji kamri sklanjal k oknu. S komolci je slonel na robu in gledal med železnimi križi, kako se je Leon zavihtel na sedež, kako je Anton, praznično oblečen, skromno sédel zraven, pograbil vajeti in bič ter pognal. Konj je potegnil, kolesa so zaškrípala na dvoriščnem pesku in voz je izginil na kolovozu. Še dolgo potem, ko ga ni bilo več ne videti ne slišati, je stari slonel tam in se ni ganil. V vsem njegovem življenju še ni bilo ure, da bi ne vedel, kaj mu je storiti in na katero pot mu je stopiti, da bo prava. Morda je pokolebal za trenutek, a mu je samozavest že naslednji hip spet pomagala na noge. Sedaj pa nenadoma ni vedel, kam s svojimi mislimi.

Leon je zjutraj, ko je bilo še mračno, prišel k njemu v kamro. Obisk je bil presenetljiv, ker ni bila navada, da bi vstopali, preden je bil vstal. Predlanskim, ko je ležal bolan, takrat že, a še takrat samo Tinka. Leon je kratko potrkal in odločno vstopil, ne da bi čakal na odziv. Vrata je za seboj zaprl in se s hrbtom naslonil nanja.

»Dobro jutro!«

»Bog daj! Kaj pa ti? Saj še vstal nisem.«

»Nekaj bi rad govoril z vami.«

»Zato ti ni bilo treba...«

Jeran je bil osupel, prevladovala pa je v njem zadrega, ki ga je navdajala spričo sina. Običajno razmerje očeta in otroka se je med njima že zdavnaj porušilo. Jeran ga je gledal bolj kot tujega gospoda, čeprav mu taka čast ni šla, saj še ni stopil pred oltar. Toda ob Leonovi vzvišenosti nad vsemi vsakdanjimi stvarmi, ki so ji podlegali drugi, tudi oče ni mogel drugače.

»Hotel sem, da se pomeniva na samem.«

— Hotel, je šlo Jeranu skozi možgane; ne želel, hotel. Pa je zatrl nejevoljo in molčal.

»Oče in gospodar ste,« je nadaljeval Leon, »torej odgovarjate za družino pred Bogom in pred ljudmi. Kot otrok vam ne bi smel dajati nasvetov, vendar sem videl, kar sem se vrnil, toliko reči, da ob njih ne morem in ne smem molčati.«

»Pri meni nisi mogel videti nič spotakljivega.«

»Samj ne morete soditi. Živate sredi ljudi, ki vam dan za dnevom prišepetavajo, da to, kar delate, ni greh. Zato ste zanj otopeni; duhovnika nimate, da bi vas vodil, pa ne veste, bi na levo ali na desno.«

»Ne vem, da bi v kaki stvari ravnal napak. Če imaš Tinkino nerednost v mislih — jaz dekletu nič takega nisem prigovarjal, tudi slabega zgleda ni imela v meni. Po božjih in človeških postavah sem živel in se ničesar nimam sramovati.«

»Ponavljam, da živite sredi ljudi, ki uboj poveličujejo v junaštvo, imajo greh za čednost in brezbožnost za svobodo. Ničesar vam nimam očitati, le oči bi vam rad odprl, da bi spregledali.«

»Spregledal? Kaj?«

»Veste, kdo je kriv Tinkinega greha?«

Torej spet to dekle! Jeran je nestrpno stresel z glavo. Zanj je stvar končana, čemu jo Leon nenehno vlači na dan? Čemu rije po stvareh, ki se ne dajo popraviti? Otrok je tu, skrbeti je treba zanj in če hčer vsak dan kaznuje z jermenom, greh zato na bo nič manjši.

»Ni vam povedala, kdo je bil zapeljivec, jaz sem ga pa spoznal, ko sem ga prvikrat videl. Ni mogel skriti in tudi ona ni utajila.«

Zmagoslavje je sijalo v Leonovih očeh, ko je to govoril, Jeran se pa ni zganil. Le kaj bi stikal za podrobnostmi? Če dekle samo ne pove, ima svoj vzrok za to, naj ostane njena skrivnost.

»Tisti Matej, ki ga sprejemate v svoji hiši in ga posajate za mizo, je kriv,« je po kratkem premolku spravil na dan Leon in se pri tem prežeče zagledal očetu v obraz. — Kako bo sprejel?

»No?« Niti presenečenja, niti jeze ni bilo v Jeranovem glasu. Leon je osupnil nad tem mirom.

»Ste vedeli?« je vprašal začuden.

»Ne, ker se nikoli nisem prizadeval, da bi. Matej ali kdo drugi, saj je vseeno. Z dekletom sem opravil, kar mi je nalagala očetovska dolžnost in krščanska vzgoja, pred Bogom bo odgovarjala sama. Čemu stikati še za onim drugim, ki ni moj otrok?«

»Tolike brezbriznosti nisem pričakoval,« je rekel Leon. Bil je užaljen. »Vi bi torej pustili, da bi vam nekdo speljal otroke, drugega

za drugim, pa bi pri tem še s prstom ne ganili? Sprejeli bi tistega človeka kot prijatelja in bi ga gostili za svojo mizo?»

»Kako drugega za drugim? Tinko je življenje izučilo, postala je ženska in mati, poslej naj sama gleda. Drugega pa nimam, da bi se moral bati zanj.«

»In Rok?»

»Ta je v hosti. Vsak dan ga lahko zadene, toda tudi doma bi ne bil povsem varen življenja.«

»Kdo ga je spravil tja?»

»Kdo? Sam je šel. Silil ga nisem, braniti mu pa tudi nisem hotel.« Starega je jezilo, da ga fant vprašuje po teh stvareh, saj mora vedeti, kako je z njimi.

»Vam bom pa jaz povedal, če sami ne veste,« je s poudarkom rekel Leon. Pri tem se je nagnil naprej in oči so mu zagorele v strastnem sovraštvu. »Matej ga je spravil ali pa eden njegove sorte. Prej je pa še vam zmedel pamet, da mu niste branili. Tudi Antona je zmešal. Ste ga slišali, kaj mu je sinoči prišlo na misel?»

»Antona potrebuje zemlja, drugače bi mu tudi ne branil. Časi niso rožnati in nikoli ne veš, kje te smrt čaka: v hiši ali v gozdu, doma ali na tujem.«

»Človek nima na skrbi samo telesa. Skrbeti mu je predvsem za dušo. Rok se je vdal brezboštvu in mu tudi drugod pomaga pripravljati tla. Ne le, da bo pogubil sebe, tudi druge bo imel na vesti.«

»Rok se bori proti Nemcem, zoper tujce, ki nam ne dajo živeti. Še vero, edino tolažbo so nam vzeli, ko so nam župnika odpeljali. Vedno so bile vojske in najbrž še bodo, ko nas že ne bo več. Nekaj strašnega je v tem, da se ljudje pobijajo med seboj, pa kaj, ko si ne moremo pomagati! Še žival se upira smrti, pa bi se mi ne branili, ki smo ljudje. Rok je na tisti strani, ki je za dobro stvar, zavoljo njega imam mirno vest.«

»To so vas naučili oni, da so vas preslepili. Jaz pa vam pokažem resnico, kakršna je. Ste videli sinoči Roka? Ubil bi me za nekaj prijaznih besed. Ni storil tega, samo grozil je, ker je šele na pol poti, ker je prav na dnu ostala v njem vendar še sled tistega, kar je vanj položila mati. Toda če se je včeraj še premišljal, jutri se ne bo več.«

Leon je premolknil in počakal na učinek svojih besedi.

»In potlej?» je nadaljeval, ko je videl, da nima oče ničesar odgovoriti. »Razgovor, ki bi lahko ostal med nami domačimi, je brž obesil tistemu Mateju na nos. Človek bi moral torej tehtati besede, ki jih pove v družini? Oni tujec mu je bližji kakor brat. Če bi moral izbirati med očetom in njim — bi zavrzel očeta.«

Spet je premolknil. V kamri je bilo tiho, da bi se slišala igla, če bi padla na tla. Stari Jeran je trpel. Vedel je, da ni vse tako, kakor je govoril Leon. Rok ni bil slab fant in z vsem tistim, kar je rekel pretekli večer, ni mislil nič nelepega. Toda, kako naj to pove Leonu, temu brezčutnemu pravičniku, ki je trd kakor kamen, hladen in nepristopen stal pred njim? Kako naj se ubrani njegovih prodornih, sikajočih besedi, ki so mu kakor razbeljen svinec kapale na srce ter mu razkrajale prepričanje in čustva, kakor so se v zadnjih letih rodila v njem? Vsaka beseda je udarila trdo in vsaka je pustila za seboj rano. Za koga naj se odloči? Za Roka? Za Leona? Saj ni mogoče izbirati, oba sta njegove krvi.

»Tisoči vernikov so zapuščeni kakor ovce brez pastirja,« je spet začel Leon. »Ko so bili tako sami in brez moči, so prišli mednje krivi preroki in jim s prazno prevaro zmedli glave. Može so pognali v trpljenje, žene v žalost in otroke v bedo. Lažejo, da ljubijo svoj narod, v resnici ga podijo v zlo, da bi pripravili tla brezboštvu. Tako se je že razpasla ta kuga, da ji s samo molitvijo ne moremo več do živega. Sili je treba zoperstaviti silo in rešiti, kar se še rešiti da. — Zato sem tukaj. Nisem prišel na počitnice.«

Ob zadnjih besedah se je Jeran sunkoma obrnil in se prepaden zazrl v sina. Zaslutil je, za kaj gre, saj razumel ga ni do kraja, in ta slutnja mu je z grozo napolnila srce.

»Naša hiša je bila že od nekdaj drugim v zgled,« je nadaljeval Leon. »Naj bo tudi sedaj prva, ki se bo zavzela za staro resnico in se ne bo strašila žrtev, kadar gre za vero.«

»Kaj vendar hočeš od mene, Leon?« je zajeceljal Jeran in iztegnil roke, kakor bi hotel zadržati grozečo nevarnost in jo odvrniti od sebe. Oči so se mu široko razprle, gube okoli ust pa začrtale obup, kakor na obrazu obsojenca, ki prosi poslednje milosti.

»Ničesar,« je odvrnil Leon trdo. »Hočem samo, da me pustite, ko bom našo hišo zaprl Mateju in podobnim ljudem. Vi tega niste zmožni, vem. Torej me vsaj ne ovirajte pri mojem delu.«

»Pusti me! Prosim te, pusti me!« je roteče kriknil stari. Glas se mu je tresel, bolečina v njem je prikipela do vrha. Bil je tudi to njegov zadnji odpor, ki se je že v naslednjem hipu zlomil. Vse telo se mu je napelo, zdelo se mu je, da mora planiti iz postelje in pognati sina skozi vrata, pa za to že ni imel več moči. Bolestno je jeknil in umolknil, zadnja sled njegove samozavesti se je zgubila kakor voda v suhem pesku. Nič več ni slišal Leona, ki je še zmeraj stal pri vratih in kar naprej nekaj pojasnjeval. Mračne misli so se mu v neredu kakor neurje valile skozi možgane, čutil se je zapuščenega in si ni vedel

pomagati. Nevidne vezi so mu vezale roke, da jih ni mogel ganiti, zato se je predal občutku nemoči, dolgo negibno ležal na postelji in strmел v strop.

Leon se je sedaj odpeljal, razdvojenost in obup pa sta ostala. Jeran se vse dopoldne ni mogel resno oprijeti nobenega dela. Vse se mu je zdelo brezsmiselno. Z vilami je brkljal po hlevu, pa bi najraje še tisto pustil v nemar, sedel v kot na steljo in se prepustil usodi. Naj se zgodi, kar se mora! Saj so njegove roke, ki so mu brezmočno visele ob telesu, preslabe, da bi zadržale plaz, ki jim je grozil.

Anton se je proti poldnevu vrnil sam.

»V mestu je ostal,« je odgovoril na očetov vprašujoči pogled. »Opravke ima, je rekel, morda za nekaj dni.«

Stari Jeran je globoko vzdihnil. Bilo mu je kakor obsojencu, ki so mu odgodili smrt. Kakor bolnik je postavaval okoli hiše in zaman iskal miru. Tudi jed mu ni dišala. Zatekal se je k žganju, a še v njem ni našel prave tolažbe. Ponoči mu je spanec bežal z oči. Od večernega do jutranjega mraka so se minute stekale v noč kakor ure v večnost. Zjutraj je vstal s temno podplutimi očmi in pepelnat v obraz.

»V postelji bi ostali, oče,« mu je prigovarjala Tinka, ki se je bala za njegovo zdravje.

»Še noč je veliko predolga,« se je branil Jeran in odklanjal njeno skrb. Saj mu ne more pomagati.

(Dalje prihodnjič)

NAŠI PROBLEMI

MARGINALIJE K DISKUSIJI O UREDITVI NAŠIH VISOKIH ŠOL

Dolfe Vogelnik

Diskusija, ki se vodi že dobrega pol leta o osnutku zakona o univerzah, je po pravici zbudila veliko zanimanje v vsej jugoslovanski javnosti. O tem pričajo mnogi članki, ki so izšli v našem dnevnem in revijalnem časopisju o vprašanjih naših visokih šol. V mislih imam članek Mitre Mitrovića v januarški številki Naše stvarnosti, polemiko, ki jo je sprožil v Novi misli Stevo Dedić in ki so jo nadaljevali dr. Savić, dr. Belić in drugi, in mnoga tehtna razmišljanja in krajše pripombe, ki so jih objavljali beograjske Univerzitetne novine, zagrebški Sveučiliški list in dnevno časopisje. Tudi slovensko časopisje je, čeprav v manjši meri in šele v zadnjem času, vidneje poseglo v diskusijo.

AGNUS DEI

(Nadaljevanje)

Ivan Zorman

Po dveh dneh se je Leon vrnil, zvečer, ko so ga najmanj pričakovali. Povečerjali so že, Tinka je v veži pomivala posodo, stari Jeran je sedel ob kozarčku žganja, Anton pa je na nizkem stolčku ob peči gladil vitre za koš. Najprej je bilo čuti korake pod oknom, potlej pa je trdo udarilo na duri. Tinka je pustila skledo v vodi in se tiho približala vratom. Srce ji je nemirno bilo; takšno trkanje ni naznanjalo nič dobrega. Ko se ni takoj oglasila, so se udarci ponovili, to pot nestrpneje.

»Kdo je?« je vprašala in prijala za zapah.

»Leon.«

Odrinila je bruno, obrnila ključ in vrata so se odprla. Leon je vstopil, pa ni bil sam. Nekaj temnih postav je stalo za njim. Tinka se je umaknila s praga.

»Če bi bil zunaj tvoj ljubček ali kdo njegovih pajdašev, bi se ne obotavljala toliko,« se je Leon nejevoljno obregnil vanjo. »Pa da boš vedela,« je še dodal, »v naši hiši jim je danes odzvonilo. — Kar naprej!« se je obrnil k onim na pragu in stopil proti izbi.

Tinka se je stisnila k steni in prepadeno gledala čudne goste. Bili so v vojaških suknjah, ovratnike so imeli visoko dvignjene in orožje obešeno čez rame. Ko je hotela k vratom, da bi jih spet zapahnila, jo je zadnji, ki je vstopil, odrinil in jo pomenljivo pogledal.

»Bom kar jaz,« je rekel, potisnil zapah in se naslonil na kamnite podboje.

Starega Jerana nenadni obisk ni presenetil. Karkoli bi že prišlo nadenj, vse bi sprejel s topo vdanostjo. Moreča negotovost in dvom, ki sta ga tlačila zadnje dni, sta povsem zlomila njegovo notranjost. V teh nekaj dneh je od krepkega starca ostala samo še razvalina. Če bi ga postavili ob zid, bi se ne branil; sprejel bi smrt kot odrešiteljico. In če bi mu zažgali domačijo, bi ne ganil s prstom zanjo. Morda bi še toliko volje ne imel, da bi se sam spravil iz plamena. — Naj že skoraj pride, kar mora priti, samo da bo konec negotovosti, si je želel.

Ko so zadoneli v veži težki koraki in se je Leon z vsemi tistimi, ki so bili za njim, pojavil na pragu, je komaj dvignil glavo iznad mize. Težke, vnete veke so mu zastirale oči in obraz je bil odsotno hladen.

»Goste imamo, oče,« se mu je približal Leon s porogljivim nasmehom. »Saj se jih ne boste branili? Vajeni ste jih že.«

Jeran ni ničesar odgovoril. Izpil je, kar je še ostalo pijače v kozarčku, in se od mize umaknil k Antonu v kot pri peči.

»Kar posedite!« je vabil Leon. Čisto se je bil spremenil od zadnjikrat. Ukazovalnost in samozavest je bilo čutiti v njegovem glasu. Z rokami v žepih je koračil po izbi, se smejal in zdaj enemu, zdaj drugemu svojih ljudi privoščil besedo.

Ti so bili videti nekam utesnjeni. Nalahko in previdno so prislanjali puške k steni, slačili suknje in jih odlagali na klop. Govorili so malo in še to polglasno, kakor bi se bali koga motiti.

»Kar po domače,« jih je vzpodbujal Leon.

Pa se dolgo niso razgibali. Z neko boječo radovednostjo so se razgledovali po izbi, po svetlih podobah, ki so visele nad mizo, po lesenem stropu z močnim tramovjem in po belo poribanih podnicah, ki so bile zdaj vse blatne od njihovih čevljev. Od vrat do mize je vodila umazana steza, pod mizo pa je v kepicalh ležilo blato, ki je odpadlo od podplatov.

Anton je z vitro v rokah obsedel na stolčku in se vprašujoče ozrl v očeta, ko je ta prisedel. V utrujenih, temno podplutih starčevih očeh ni našel odgovora na vprašanje, zato se je spet sklonil nad delo. Mehanično je potegnil z nožem po lesu, da so drobni, beli ostružki kakor snežinke padali na kup pred njim. Obraza ni dvignil, z ušesi pa je lovil sleherni glas in se ob vsaki besedi, ki je bila glasneje izgovorjena, zdrznil, roka mu je za trenutek obstala nad delom, potem pa je spet z nožem stekla po lesu.

Leon, ki je še vedno koračil po izbi, da je pesek, ki se je držal podplatov, neprijetno škripal pod njegovimi čevlji, je nenadoma, kakor bi se bil nečesa domislil, zavil k vratom.

»Tinka!« je zaklical v vežo.

Nobenega glasu.

»Tinka!« je ponovil nestrpneje.

»Kaj bi rad?« Z loncem mleka je stopila iz shrambe in hotela po stopnicah na vrh.

»Večerjo nam boš skuhala!« Leon je izrekel to z gospodovalnostjo, ki ne trpi ugovora.

»Le kaj naj skuham?«

»Če bi prišli oni, bi bila skleda že na mizi, kaj?« Strupena ujedljivost je gledala Leonu iz oči, bila je izražena v njegovi drži in se odražala v njegovem glasu. »Za petnajst ljudi pripravi, kar že imaš!«

Tinka je zmignila z rameni in postavila mleko nazaj v shrambo. Še na misel ji ni prišlo, da bi se upirala. Bi ji najbrž tudi nič ne pomagalo. Sklonila se je k peči, naložila na ogenj in pristavila lonce.

Za petnajst ljudi!

Tudi za več je že kuhala v tej peči. Dim ji je silil v oči, ko se je nagibala v peč, pa ga je bila vajena kakor črnih loncev, lončenih skled in oškrbljanih žlic. S hrbtom roke si je šla včasih čez čelo, da je obrisala potne kaplje in popravila lase, ki so ji uhajali izpod rute. Ko je voda zavrela, je vsula ajdove moke in pristavila še ponev na dolgih, krivih nogah. Po veži je prijetno zadišalo po zabeli. Tri sklede je napolnila in drugo za drugo znosila v izbo.

»Žlic nimam toliko.« je rekla, ko je postavila jed prednje.

Pa so jih imeli sami. Potegnili so jih iz žepov in izza škornjev, jih obrisali med palcem in kazalcem in pričeli vneto zajemati.

»Sitnosti imate z nami.« se je obrnil k Tinki mlad, plavolas fant. Nerodno mu je bilo pred dekletom, ko je videl, s kako nejevoljo jim je postregla.

Tinka ni odgovorila. Samo z rameni je zmignila in zmrrdnila z ustnicami. — Kaj neki tišči vanjo!

»Pa pomazali smo vam.« je skušal fant za vsako ceno dobiti od nje prijazno besedo.

»Bom pa poribala.« Tinkin odgovor je bil še bolj nepristopen kot obraz. Izginila je v vežo, ne da bi komu privoščila pogled. Samo po očetu in Antonu se je ozrla mimogrede. Sedela sta kakor prej, Anton je nenehno gladil zadnjo vitro in pri tem tako pozabil na delo, da se je les že toliko stanjšal pod nožem, da že ni bil za nobeno rabo več.

»V shrambo smo malo segli.« se je Leon obrnil k očetu. »Mislim, da se še poznalo ne bo; na Jeranovem se je vedno dosti pridelalo. — Seveda, če niste že vsega razdali.«

»Če vse pobereš, ne bo veliko.« je z utrujenim glasom odvrnil Jeran. Bilo mu je, kot da stoji pred njim tujec, ne sin, zato mu je tudi odgovarjal kakor tujcu, in ujedljivost, ki je bila v Leonovem glasu, ga ni zadela, ker je prihajala zanj iz tujčevih ust. Tudi Anton, ki je sedel poleg, se mu je zazdel v tem trenutku odmaknjen, kakor bi ga gledal skozi meglo. Čisto osamljenega se je čutil v kotu, kot bi ne sedel v lastni hiši.

Tisti pri mizi so strgali za zadnjimi žganci in z žlicami ropotali po skledi. Posamič so odhajali v vežo in na dvorišče in se spet vračali. Stopali so pogumneje in bolj trdo zapirali vrata za seboj. Tudi pogovarjali so se že povsem svobodno. Tesnoba, ki jih je navdala sprva, je izginila.

Po jedi so molili; Leon naprej, drugi so pa odgovarjali. Čudno je bilo slišati mrmrajoče moške glasove, ki so le na pol izgovarjali besede očenaša in češčene Marije. Stari Jeran je ob prvih glasovih presenečen

dvignil glavo, šele čez čas se je zavedel, kaj počno, in jo je spet sklonil. — Se rogajo Bogu ali zares molijo? On bi ne molil z njimi.

Tinka je prišla, da bi pospravila. Zložila je skleda in se stegnila čez mizo, da bi pobrisala. Sredi dela pa je nenadoma obstala. Krčevito je stisnila s prsti krpo in prisluhnila. Slišala je udarce lastnega srca, ki ji je pričelo divje razbijati v prsih, mednje pa se je mešal šum, ki je prihajal od zunaj.

Tudi Anton je prisluhnil. Pod oknom se je nekaj zganilo, čevelj je škrtnil ob zidu, na šipo pa je v kratkih presledkih trikrat rahlo potrkalo.

»Rok!« je dahnila Tinka.

Stari Jeran se je ob njenem glasu predramil iz otopenosti in se preplašeno zazrl v zavešeno okno. Antonu je nož brez šuma mehko padel na kup ostružkov, roke pa so mu povsem odrevenele in znoj ga je oblil po hrbtu. Leon je obstal sredi izbe. Na obrazu se mu je zrcalilo napeto pričakovanje.

Prst je spet trikrat udaril po šipi.

Tinka bi kričnila, pa jo je strah držal za grlo. Že je hotela k vratom, ko ji je oster klic tam zunaj presekala pot in jo prikoval na mesto.

»Stoj!«

Kakor nož se ji je zarezal v srce, da se ji je zameglilo pred očmi.

»Stoj!« se je klic ponovil. Zategli »o« je vztrepetal in za trenutek obvisel v zraku, Tinki se je zdelo, da za celo večnost.

Izpod okna so se oglasili nagli koraki in se oddaljili. Sledili so jim streli, ki so neenakomerno in votlo udarili za hišo, da so slabo pritrjene šipe zažvenketale v oknih.

»Rok...« se je izvilo Tinki iz grla. Prijela se je za prsi, zbrala vse sile v sebi in se do krvi ugriznila v ustnico, da se je obdržala pokonci. Čutila je, kako ji je postalo čelo mrzlo, in izba je zaplesala pred njo.

Čisto tiho je bilo nekaj časa. Potem so se oglasili v veži koraki. Nekdo je vstopil in se postavil pred Leona.

»Zbežal je. Bilo je pretemno, da bi mogli natanko meriti,« je poročal in se opravičeval.

Leon ni nič odgovoril. Okrenil se je k podobi matere božje; na njegovem obrazu se je zrcalilo prej olajšanje kakor nejevolja.

»Hvala Bogu!« je zašepetala Tinka. Težko breme ji je padlo z ramen in navdala jo je sladka hvaležnost, ne da bi vedela do koga.

Anton je, kakor je imel navado, vstal že pred svitom, da bi opravil živino. Otresel je s sebe seno, ki se je oprijelo obleke in las, ter se spustil po lestvi na tla. Zunaj je bilo hladno. Tla so rahlo pomrznila

in od strehe so visele tanke ledene sveče. Ko je hotel v hišo, ga je stražar pri vratih začudeno pogledal. Najprej ni vedel, naj ga pusti mimo ali ne, potem se mu je pa molče umaknil.

V izbi je moral stopati previdno, da se je preril med telesi, ki so križem ležala po tleh in globoko soplja. Zrak je bil neprijeten in težak, tu pa tam se je kdo spečih premaknil, zamrmral kaj nerazumljivega in se obrnil v snu. Puške so stale prislonjene k zidu, s suknjami so se pa odeli, da bi jim ne bilo mraz.

Anton je vzel iz omarice v zidu zakajeno svetilko. Vžigalica je zaprasketala in osvetlila strop, potlej se je vnel stenj in medla svetloba se je počasi razlezla po izbi. Anton se je ozrl po obrazih, zardelih od spanja in obkroženih z razmršenimi lasmi. Pri mizi je ležal nekdo, ki je sanjal kakor otrok. Dlan si je položil pod lice in se v spanju smehljal. Drugi poleg je bil v obraz čisto bled, usta je imel odprta, da so se svetlikali med ustnicami mokri zobje. Nekdo se je prebudil, se dvignil na komolce in začudeno gledal okoli sebe. Ko je videl domačega človeka, je legel nazaj in potegnil suknjo čez glavo.

S svetilko v roki se je Anton napotil proti hlevu. Pod nogami mu je zahreščala tanka plast ledu, ki je pokrival male luže na dvorišču. Nad hišo se je v umazani sivini risal prvi svit novega dne.

Vrata v hlev so bila odprta. — Kako, da je pozabil nanje?

Vstopil je, toda komaj je napravil dva koraka, je s čevljem zadel ob nekaj mehkega. Posvetil je pod noge in se zdrznil. Pred njim je na obrazu ležalo človeško truplo. Z rokami je segalo predse in prste je imelo stisnjene v pesti. Leva noga je bila iztegnjena, desna pa skrčena pod telesom, kakor da bi se mrtvec prizadeval, da bi vstal in planil naprej, pa je v tem položaju obnemogel. Mlaka krvi se je kakor velika, umazana lisa razlezla izpod trupla. Anton je bil stopil nanjo in je z grozo občutil, da se mu čevelj lepi na tla. Potegnil je nogo k sebi in s podplatom podrsal po podu; pri tem so mu šli mravljinici po telesu, kakor bi se mu zvijalo pod čevljem nekaj živega.

Ko je premagal prvo osuplost, je postavil svetilko na tla in se sklonil k trupu. Obrnil ga je na hrbet in mu pogledal v obraz. Bil je Rok. Torej ni ušel smrti? Ubežal je onim, ki so streljali za njim, se v temi umaknil v hlev in tu našel svoj konec. Doma je umrl, pa vendar sam; nikogar ni imel v zadnji uri ob sebi.

Anton je dolgo čepel ob mrliču. Pozabil je, da je prišel krmit živino, pozabil na svetilko ob sebi, ki se je s svojim medlim sojem vedno bolj izgubljala pred naraščajočo dnevno svetlobo, in tudi sam nase je pozabil. Strmel je v mrtvečev obraz in se vedno bolj predajal žalosti. Jok mu je silil v grlo, pa se je vselej še za časa ovedel in po-

tlačil solze, preden so se mu usule po licih. Živina, ki je postajala vedno bolj nemirna, ga je z žvenketanjem verig opozorila nase in spravila pokonci.

Treba bo nekaj storiti.

Ugasnil je svetilko, jo postavil na okno in se ozrl okrog sebe. Mrlič je mrzel in težak ležal pred njim, sam ga ni mogel dvigniti.

»Hej, ti tam!« je zaklical skozi vrata stražarju, ki je stal onstran dvorišča na hišnem pragu. Oni ga je začudeno pogledal in, ko mu je Anton pomignil k sebi, obotavljaje pristopil.

»Primi!« mu je velel Anton in pokazal na mrliča. Stražar se je za korak umaknil in presenečen zrl predse. Pred mrtvim ga je navdala groza, zdelo se mu je, da izpod na pol priprtih trepalnic boljše s svojo belino naravnost vanj.

»Primi!« je ponovil Anton in se sam prvi sklonil k trupu.

Ni se mogel več upirati. V zadregi se je ozrl okrog sebe, prislonil puško k vratom, prijel mrtveca za noge in šel počasi zadenski čez dvorišče. Truplo je bilo težko in ohlapno. Glava mu je visela čisto nazaj, roke pa so se vlekly po tleh. Antonu je prihajalo vroče, nekoliko od napora, nekoliko pa od neprijetnega občutka, ki ga je navdajal spričo nenavadnega tovara. Uhajal mu je iz rok in zdelo se mu je, da ga ne bo prinesel do kraja. Na pragu sta ga morala položiti na tla in počiti.

V izbi so se že vsi predramili. Nekateri so že vstali, drugi so še ležali in se leže pogovarjali, ob pogledu na mrtveca so pa vsi planili pokonci in ga obstopili. Anton se je vzravnal, ko ga je položil na tla, in se oddahnil, oni drugi se je pa spet vrnil na vežni prag.

»Kdo je to?« se je nekdo obrnil k Antonu.

»Brat.«

Spogledali so se in se kakor v zadregi umaknili za korak. Brezskrbnega pomenka je bilo konec in v zbi je zavládala tišina, ki jo navadno smrt prinese s seboj v hišo. Pričeli so pobirati s tal plašče in odeje in jih ravnali, kakor bi jih bilo sram nereda. Pri tem so hodili skoraj po prstih in se v loku ogibali mrliča, ki je ležal sredi izbe.

— Po Tinko moram, je pomislil Anton, ker si sam ni znal pomagati in ni vedel, kaj mu je ukreniti. Toda še preden je prijel za kljuko, so se odprla vrata nasproti, iz kamre je stopil stari Jeran in se ustavil na pragu. Anton je obstal in se zmeden, kakor bi bil on kriv smrti, zagledal v očeta.

»Rok,« je rekel in s prstom pokazal na mrliča.

Starec je obnemel, se zastrmel tja na sredo in se prav počasi, korakoma približal. Obraz mu je bil kakor okamenel, iz oči sta se mu pa

potočila dva curka solza in se izgubila med sivimi ščetinami na neobritem licu. Ob mrtvem sinu je obstal ter molče zrl vanj.

»Po Tinko moram,« je Anton sedaj na glas povedal svojo misel. Izgovor mu je prišel prav, da se je lahko izognil in mu ni bilo treba biti priča nemi bolečini, ki je gledala z očetovega obraza.

Tudi drugi, ki so bili v izbi, so se obrnili proč ter si dali opraviiti s sūknjami in z odejami.

Tinka je pospravljala po svoji sobi. Otrok je podojen in previt ležal v zibki, se smejal in segal za prvim sončnim žarkom, ki se je prikradel skozi okno. Vrata so bila zaklenjena, Tinka jih na trkanje ni odprla. Šele ko se je Anton oglasil, je obrnila ključ in ga spustila noter. Vprašujoče se je ozrla vanj, mu že z obraza brala zlo vest in v težki slutnji prebledela.

»Rok je spodaj,« je spravil iz sebe Anton. Besede so mu težko prihajale na jezik, še teže z jezika. Bilo mu je, kot da mu tla gore pod nogami, in še vedno se ni mogel iznebiti občutka krivde, ki ga je navdal spodaj ob pogledu na očeta.

»Rok?«

»V hlevu je ležal — mrtev,« je končno izdaval Anton. »Ko sem šel opravljat živino, sem ga našel.«

»Moj Bog!« je kriknila Tinka in odhitela mimo njega po stopnicah. Anton se je nerodno obiral za njo, ni hotel biti poleg, ko ga bo zagledala.

Tinka je sunkoma odprla vrata v izbo, za trenutek obstala, pa planila k mrtvemu bratu. Očeta, ki je še vedno nepremično stal poleg, še opazila ni. Pretresljivo je zajokala, da so se vsi zganili ob kriku, ki se ji je izvil iz prsi, pokleknila k mrtvecu in mu dvignila glavo.

»Rok, Rok!« ga je klicala med ihtenjem in s solzami, ki so ji lile iz oči, močila mrtvi obraz. Bolečina je v solzah vrela iz nje, jok je postajal vse tišji in je prešel v hlipanje, ki ji je v presledkih stresalo ramena. Ko je dvignila obraz, se je zrcalila na njem žalost, onemogla bolečina, ki jo je bila prevzela ob novici, pa je izginila. Kakor skozi meglo je skozi solze videla očeta, ki je duševno zlomljen stal poleg, Antona, ki se je naslanjal na peč, in Leona, ki je kmalu za njo prišel v izbo in stal sedaj za vrati.

»Kako nepotrebna je bila ta žrtev,« je rekel zamolklo in stopil bliže.

Tinka mu je hotela vreči kletev v obraz, pa se je premagala in ga samo pogledala z očmi, polnimi nemočnega gneva.

»Jaz nisem kriv njegove smrti,« je zamrmral Leon kakor v odgovor na sestrin pogled. Sklenil je roke v molitvi in sklonil glavo.

Tudi šepeta ni bilo slišati, samo ustnice so se mu premikale in črte okoli ust so se poglobile.

»Miserere ei Domine!« je rekel na glas, se pokrižal in izginil v vežo.

Da bi poslali v dolino po krsto in smrt prijavili, na to ni bilo misliti. Sami sebi so bili prepuščeni in sami so morali opraviti pogreb, kakor so vedeli in znali. Jeran je s tesarskimi stolicami in nekaj deskami napravil v izbi oder, ki ga je Tinka prekrila z belimi rjuhami. V predalu je poiskal temno obleko, ki jo je nosil o praznikih, in jo prinesel hčeri.

»Obleci ga, kakor se spodobi,« je rekel in odšel, ker ni zdržal ob mrtvem sinu. Kakor ga je pogledal, tako ga je zgrabilo pri srcu in oči so mu utonile v solzah.

Tinka je bila sama za vse. Anton se je ponudil, pa si nerodnejš ni vedel dosti pomagati. Držal ji je skledo z vodo, ko je mrtvecu s krpo umivala kri z obraza in s prsi, in ji ga pomagal dvigniti na oder. Ko je bilo to opravljeno, je videl, da je odveč, in se je odstranil. Tinka je mrtvecu sklenila roke in mu jih ovila z molkom, med prste pa potisnila križ, ki ga je imela že rajnka mati. Oči mu ni mogla več zatisniti. V skrinji je našla sveče, jih postavila po dve na vsako stran in jih prižgala. S cvetjem je bilo teže. Razen rožmarina, ki ga je imela v lončku, ničesar ni bilo dobiti. Tega je natrgala ter mu položila zelenje okrog glave in na prsi.

Anton je stopil v kolnico, kjer je bilo nekaj napotrebnejšega orodja, in se lotil krste. Kar tako ga vendar ne morejo pokopati! Dela ni bil več in se je dolgo ogledoval po deskah, ki so bile zložene pod stropom. Moral bi mrtveca pomeriti, da bi krsta ne bila prevelika ali premajhna. Toda tega bi za nič na svetu ne mogel storiti. Dolgo se je obotavljal, potem pa je postavil desko pokonci, stopil zraven in vzel mero po sebi. Kolikor je domneval, da je Rok večji od njega, toliko daljše deske je našel.

Les je bil hrapav, kakor so ga dobili z žage, orodja, da bi ga zgladil, pa ni imel. Tudi ga žaga ni ubogala, kakor bi rad. Dostikrat je zašla s črte, ki jo je potegnil z žeblijem, tako da ga je bilo lastnega dela sram. Velik, neroden, štirioglat zaboj, zbit z močnimi žebliji, ki so tu pa tam zgrešili les in silili na dan, ga je navdajal z odporom. Naložil si ga je na hrbet in ga odnesel v vežo. Kar skrivil se je pod njim, tako je bil težak, in bilo mu je, kakor da nosi krsto za lastni pogreb. V veži ga je postavil v najtemnejši kot in sramežljivo povesil oči pred Tinko, ki je prišla iz izbe.

»Saj je dobra.«

Tinka je z dlanjo potegnila po hrapavem lesu. Težko ji je bilo za Antona, ker je vedela, kaj se skriva v njem pod trdo skorjo, in ker je videla, kako trpi pred drugimi zaradi občutka manjvrednosti.

»Mnogi še take nimajo,« je mehko nadaljevala po premolku.

»Pa bi zaslužil boljše,« je rekel Anton trpko.

»Bogve, kakšna je namenjena nam!«

Anton je dvignil oči in se začudeno zazrl v sestro.

»Meni je tako,« je nadaljevala Tinka, »kakor bi iz vsakega kota v hiši na nas vse prežala smrt. Jaz ne zdržim več. Že zaradi Jurčka.«

Anton je prikimal in ji zavidal odločnost, ki ji je gledala iz oči. Če bi bil on tak, bi ga že zdavnaj ne bilo več tukaj. Tako so ga pa nevidne vezi priklepale, da se ni mogel odtrgati in iti po svoji poti. Deliti bo moral usodo z Jeranovim, kakršna mu je namenjena.

»Zaradi očeta mi je težko,« je rekla Tinka. »Ne vem, kako bodo sami. Pa zavoljo otroka ne morem drugače.« Videlo se ji je, da je dolgo oklevala in da sedaj, ko se je odločilo, svojega sklepa ne bo spremenila.

»Le pojdi, Tinka!« je rekel Anton vzpodbudno.

Hvaležno ga je pogledala. Ko se je porodila v njej misel na beg od doma, se je najbolj bala, da bi je oče in Anton ne prosila, naj ostane. V njej bi zmagala mati in bi šla kljub temu, bilo bi ji pa težko, ker bi jima morala v teh težkih trenutkih odreči svojo pomoč. Sedaj je videla, da jo Anton razume. Tudi oče bo razumel.

Šla je v sobo in pripravila vse potrebno za pot. Kam bo šla, še ni vedela. Kamorkoli. Samo da bo lahko v miru živela. Mateja bo poiskala na Kopi, ta ji bo že svetoval, kako in kam. Z očmi se je poslavljalja od slik na steni, od pohištva in od vsake malenkosti, ki je bila povezana z njenimi spomini. Toda čudno, še nikoli ji ni bilo slovo tako lahko kakor to pot. Morda se kmalu vrne. Ali pa tudi ne. O tem ni niti razmišljala. Preveč je imela skrbi z današnjim dnem, da bi se ukvarjala z jutrišnjim. Samo otroka je imela pred seboj. Zanj mora živeti. Bila je prežeta s to mislijo, vse drugo je ob njej izgubilo svoj pomen. Žalost bi jo bila strla, če bi njega ne imela. Tako pa je morala ostati močna in se upirati čustvom, ki bi ji utegnili hromiti voljo.

Obula je težke čevlje in se toplo oblekla, otroka pa zavila v debelo volneno odejo. Spokojno je spal in se ni prebudil. Še zavzdihnil ni v spanju, ko ga je prekladala. Napravila je sveženj, samo droben obraz je gledal iz njega, ga vzela v roke in se še enkrat ozrla po sobi, preden je stopila na stopnice.

Na stražarja, ki je stal pri vratih, se še ozrla ni. Toda ko je položila roko na kljuko, jo je ta trdo prijel za zapestje in jo odrinil.

»Kam hočete?«

»Iz domače hiše bom menda že smela.« Bila je ogorčena, vendar sta se ji v glasu poznala negotovost in strah. Še tesneje je stisnila otroka k sebi, zbrala ves pogum in hotela siloma na prosto.

»Nikamor ne morete!« Stražar jo je to pot trje prijel za zapestje in se s hrbtom naslonil na vrata. »Naročeno mi je, da vas ne smem pustiti.«

»Naročeno?« Tinki je upadel pogum in jok jo je začel siliti. »Kako naročeno?«

»Brata vprašajte.«

Brezmočno je sklonila glavo in se vrnila. Vrh stopnic jo je čakal Leon.

»Sem vedel, da boš poskušala,« je rekel in stopil za njo v sobo. Ni mu mogla ubraniti.

»Odkod jemlješ pravico, zapirati me v hišo?« mu je očitala v ihti. Položila je otroka na posteljo in sedla kraj njega.

»Za nas vse je bolje, da ostaneš tu. Utegnila bi nam koga pripeljati na vrat.«

Presenečeno ga je pogledala. Na kaj takega resnično ni mislila; le skrb za otroka jo je gnala iz hiše.

»Samo za Jurčka me je bilo strah,« je povedala po pravici. »Tukaj otrok ni varen življenja.«

»Zate in zanj bi bilo bolje, če bi ga Gospod poklical k sebi,« je rekel Leon mirno.

»Živina!« V Tinki se je vse obrnilo od gnusa pred tem človekom.

»Kam si hotela z njim?« je vprašal Leon, ki je bil očitek namenoma preslišal.

Tinka je molčala. Tudi če bi hotela, bi ne mogla odgovoriti, saj ni vedela, kam vodi njena pot.

»Na Kopo?« je vprašal Leon in jo prežeče pogledal.

Tinka je prebledela. Presenečenje in strah za Mateja, ki je bil tam, sta jo čisto zmedla. — Kdo mu je povedal, je vrtalo po njej.

»Povej, kje je tista Kopa!« je nadaljeval, ko je videl učinek, ki ga je vprašanje napravilo na Tinko, in je hotel kovati železo, dokler je bilo vroče.

— Torej ne ve! Vzdih olajšanja se ji je izvil iz prsi in zadovoljstvo ji je blisnilo v očeh.

»Kako naj vem, kaj misliš?« je rekla malomarno in mu brez strahu pogledala v oči.

Leon je videl, da se je prehitro izdal. Ugriznil se je v ustnico in pogledal v tla. Nazaj ni mogel več.

»Če poveš, kar hočem vedeti,« je ubral prijaznejšo struno, »lahko odideš, kamor te je volja. Nihče te ne bo ustavljal.«

»Ničesar ti nimam povedati, ne o tem, ne o čem drugem. Rada bi samo, da me pustiš pri miru. Naj ti bo zadosti, da imaš Roka na vesti.«

To pot je Leona očitek zbodel, še bolj pa odpor in prezir, ki ga je čutil v sestrinem glasu. Nemirno se je zganil in rahlo prebledel.

»Če bi ne bila moja sestra, bi ti že odprl usta.«

»Kar poskusi!«

»Iz hiše se nimaš ganiti!« Leon je potlačil srd in jo s hladnim pogledom premeril od nog do glave. »To naj bo za sedaj dovolj.«

Obrnil se je in vrata trdo zaprl za seboj, da se je otrok zganil v spanju.

Tinka je ostala sama in neizmerna bridkost jo je obšla. Onemogla se je ozrla po malem oknu z močnimi železnimi križi in pogledala svoje drobne roke, ki so ji nemočne obležale v naročju. Bilo ji je, kakor da so jo zaprli v mrtvašnico.

Zla usoda in skrb za Roka, ki se ni oglasil, kakor je bil obljubil, sta prignali proti poldnevu Rekarjevo Anico na Jeranovo. Koliko nemira in skrbi je že užila, kar je okusila prvo ljubezen! Rok je bil vihrav in brezskrben. Nemira v dekletovih očeh še opazil ni, kadar se je odpravljaj na svoje poti in se poigraval z življenjem. Tudi ni mogel ljubezni razumeti tako kakor Anica. Zanj je bilo tisoč stvari, za katere je bilo vredno živeti, dekle pa samo ena izmed njih. Z nevarnostjo se je opajal kakor z Aničinimi poljubi in z brezmiselnim početjem dostikrat spravil sebe in svoje tovariše prav na rob smrti.

Tudi z ljubeznijo je začel tako, kakor z vsemi stvarmi, ki jih je počenjal v tem času. Anica mu je bila sicer že zdavnaj všeč, kar pa je nosil orožje, je imel nekaj, s čimer se je postavljaj pred njo. Dobro mu je delo, ko je videl, da se dekle s skrbjo in občudovanjem ozira po njem in je vpričo nje rad na široko govoril o izmišljenih in resničnih nevarnostih, ki so dan za dnem prežale nanj. Sam sebi se je zdel junak, le za odkrito ljubezen mu je manjkalo poguma. Pa se je zbral; ob prvi priliki, ko sta bila z Anico sama, jo je nerodno objel čez ramena in jo poljubil.

»Ah!« je vzdihnila in se mu polna vdanosti naslonila na prsi. Neštetokrat je že v duhu preživela ta trenutek, v taki in drugačni obliki, in čisto samoumevno je bilo, da mu ljubezen brez najmanjšega odpora vrača.

Roku je zaigralo srce. Samozavest se je dvignila v njem in navdala ga je prešernost, da bi najraje zavriskal ali ustrelil v zrak.

»Sedaj bo vsaj nekdo jokal za menoj, kadar me pihnejo za kakim vogalom,« je rekel, ker mu tisti trenutek nič pametnejšega ni prišlo na misel. Zavest, da nekoga skrbi zanj, je bila sladka in je prijala njegovemu srcu.

Anica se je vsa stresla in ledeno jo je oblilo po hrbtu.

»Kaj vendar govoriš, Rok,« je zajokala in se privila k njemu.

Fantu se je čudno zdelo, čemu jok, dekletu pa je bolečina, ki jo je občutila ob prvem poljubu, ostala v srcu in jo spremljala na vseh poteh. Živela je samo zanj. Če je mimogrede povedal na glas kako željo, zanj je bila ukaz. Čevelj bi mu zavezala in šla, kamorkoli bi ji rekel, ne da bi vprašala čemu. Sicer ji je ljubezen zagrenil čas, ki jo je rodil. Dostikrat se po več tednov nista videla; potem je prišel, toliko da ji je bežno stisnil roko, in šel dalje. Toda Anica je znala najti v sanjah vse tisto, kar si je želela v življenju. Po cele ure je presanjala z odprtimi očmi, eno samo njegovo besedo je znala razplesti v cele zgodbe in s poljubom ob slovesu se je opajala do naslednjega srečanja. Svoje življenje v prihodnjih letih je poznala, kot da bi bilo že preteklo. V mislih si je ustvarila dom, stopila vanj kot gospodinja ter živila v njem z Rokom in samo zanj.

V te sanje pa je trdo in neusmiljeno posegala resničnost. Kadar so se kje v daljavi oglasili streli, se ji je skrčilo srce in v duhu je videla Roka vsega krvavega pred seboj. — Da bi se vrnil, si je želela. Padla bi mu okrog vratu ter ga tako vroče prosila, naj bo previden in naj misli nanjo, da ji ne bo mogel odreči. Ko pa je prišel, jo je bilo sram; nič ni rekla, samo roko mu je stisnila in bila srečna, da je bila lahko trenutek ob njem. — Kako sem se bala, neumnica, si je očitala strah in potlej brezskrbno prepevala okoli hiše, dokler se ni skrb spet oglasila. To se je ponavljalo teden za tednom. Če se je strah kdaj umaknil iz Aničinega srca, se je samo zato, da je napravil prostor novemu nemiru in novi negotovosti. Vdano je hodila križev pot svoje ljubezni od postaje do postaje in se tolažila, da to mora biti, ker je usojeno tako. Vojna je kriva vsega trpljenja, ko bo konec, bo za sleherno bridkost, ki jo je užila, stotero poplačana.

Po gozdu je še ležal sneg. Križem je bil preprežen s sledmi divjačine in potresen z igličevjem, ki je odpadlo s smrek. Po sredi je bila izhojena gaz, steptana od neštetihi stopinj in poledenela. Le na odprtih krajih, kjer je sonce doseglo tla, se je izpod snega pokazalo vejevje in odpadlo listje. Anica je hitela, ker se ji je mudilo, z mislimi pa se je ustavljala ob sleherni malenkosti, ki jo je kakorkoli spominjala na Roka. Ko je prišla na rob gozda, je za hip postala; Jeranovo je tiho ležalo pod njo, nič se ni ganilo okoli hiše. Zagnala se je po hribu

navzdol in zasopla prihitela na dvorišče. Bežno se je ozrla po oknih, pa obstala kakor prikovana.

Skozi stekla je prihajal medli odsvit prižganih sveč.

»Rok!« je kriknila. Tla so se ji zamajala pod nogami in vse okoli nje je utonilo v temo; samo rahlo trepetajoči plamen mrtvaške sveče je videla pred seboj. Planila je v hišo. Nič ni videla začudenega stražarja na pragu in ne slišala, ko je klical za njo. Tudi ljudi v izbi ni videla. Opotekla se je k mrtvaškemu odru in se vrgla mrtvemumu fantu na prsi. Oklenila se ga je, kakor se ga je oklepala doslej samo v sanjah, in ga v brezumni bolečini, ki jo je navdala, klicala v življenje. Z vsem telesom se je naslanjala nanj, mu stiskala mrzle roke in mu gledala v na pol priprte oči, ki so z belino boljčale vanjo.

Vsa njena neštetikrat presanjana sreča je ležala uničena pred njo. Bolečina je bila toliko, da v prvem trenutku ni mogla dojeti vsega. Iz začudenja je padala v obup, iz krčevitega ihtenja v topo žalost. Končno je prevladal v njej občutek praznine. Dvignila se je, odvrnila pogled od mrtveca in hotela proti vratom. Še sama sebi je bila nenadoma vsa tuja in obšlo jo je, da tu nima ničesar več iskati. Tedaj pa je pristopil Leon, ki je dotlej molče slonel v kotu, in jo prijel za ramo.

»Počakaj, Anica!«

Obrnila se je in ga začudeno pogledala. Počasi se je zavedela okolice, opazila je tuje ljudi, ki so stali ob steni ter sedeli po klopeh ob peči, in z vprašujočim pogledom tipala od obraza do obraza. Nejasna, temna slutnja jo je prevzela, potem pa jo je hipoma obšlo kakor spoznanje. Spet se je z očmi ustavila na Leonovem ozkem, otroškem obrazu.

»Vi ste ga!« je bruhnila iz sebe, se stresla in se osvobodila prijema, ki jo je žgal kot ogenj. »Ubili ste ga.«

»Sam je zagazil v smrt,« je odvrnil Leon. »Če bi me poslušal, bi še danes živel.«

Anica je šla spet z očmi po izbi. Ni vedela, kdo so ljudje, ki so stali in sedeli okrog, slutila pa je, da ne pomenijo nič dobrega in da je Rokova smrt v zvezi z njimi. Hotela je zbežati, pa so ji bile noge kakor iz svinca, le počasi jih je lahko premikala.

»Počakaj, pravim!« jo je spet ustavil Leon.

»Pustite me!« Z gnusom mu je iztrgala roko in skočila k vratom, pa sta že dva stala tam in ji zapirala izhod.

»Pustite me!« je spet kriknila Anica.

»Molči!« je ukazal Leon in jo prijel za ramo, trdo, da se ni mogla izviti. Vodil jo je preko izbe in jo pred seboj potisnil v kamro. »Tu boš počakala!« je rekel, zaprl vrata in obrnil ključ.

Anica je ostala sama. S pestmi je razbijala po vratih in kričala, pa se je kmalu zavedela nesmiselnosti svojega početja. Roke so ji brezmočno obvisle ob telesu in solze so ji zalile oči. Kakor skozi meglo se je razgledala po malem prostoru. Postelja ob steni je bila razmetana, kakor jo je pustil stari Jeran. Nihče ni postiljal tisti dan. Nasproti postelji je stala nerodna omara, da je bilo le malo prostora med vrati in zamreženim oknom. Na vratih je na žeblih visela stara obleka, na zidu nad posteljo pa je bila pribita stara, obledela podoba matere božje pod križem.

Obšla jo je utrujenost. Sedla je na okovano skrinjo za vrati in se zdrznila, ko je pokrov zaškripal pod njo. Mraz jo je spreletaval in ji stresal život. Onstran vrat ni bilo ničesar čuti, čeprav so bili ljudje v izbi. V tej tišini se je počutila osamljeno, daleč od živih ljudi. Kaj hočejo od nje? Zakaj so jo zaprli? Česa naj čaka med temi mračnimi zidovi? Vprašanje za vprašanjem se ji je valilo skozi utrujene možgane, odgovora pa ni vedela nobenemu. Onstran leži Rok — mrtev.

Ob misli na fanta so jo spet polile solze. Polzele so ji med prsti in ji kapale na krilo. Čas se je vlekel kakor večnost. Ni mu mogla slediti in ni vedela, kako dolgo je sedela tam, ko so se spet oglasili koraki. Ključ je škrtnil v ključavnici, vrata so se odprla in med njimi je stal Leon. Vstopil je in spet zaprl za seboj.

»Bi šla rada domov?« je vprašal in se vstopil pred njo.

Dvignila je od joka zardele oči in ga nejeverno pogledala. Na njegovem obrazu z jamico na bradi, z ozkim, pravilnim nosom in lepo rezanimi usti ni bilo videti zlobe. Prej dobroto. Očem, ki so ležale globoko v jamicah in prežale izza na pol priprtih trepalnic, pa Anica ni mogla zaupati. Sklonila je glavo in molčala.

»Ni prav, da dekle, kakor si ti, hodi po takih potih,« je spet začel Leon. »Lahko bi se ognila grehu in imela brezskrbno mladost.«

»Kaj nameravate z menoj?« je tiho vprašala. Le na pol je poslušala in o pomenu Leonovih besed sploh ni razmišljala.

»Ničesar. Samo k pameti bi te rad spravil.«

Spet ga je nejeverno pogledala. Ni mu zaupala in je za vsako njegovo besedo slutila skrito grožnjo.

»Izpustite me!« je terjala.

»Tudi to še pride. Najprej se nekaj pomeniva.«

Z rokami na hrbtu je prišel počasi stopati po ozkem prostoru med omaro in posteljo, od vrat k oknu pa spet nazaj. Njegovi koraki so bili trdi kakor udarci, drug za drugim so udarjali Anici na uho in ni jih hotelo biti konec. Nenadoma pa je na sredi obstal in se obrnil k dekletu.

»Kdaj si bila nazadnje na Kopi?»

Presenečena ga je pogledala in ni mogla razumeti, da jo Leon sprašuje po teh stvareh. Vse se je zavrtilo okoli nje, v zmedenosti se sama sebe ni zavedela.

»Danes zjutraj.« je zajecljala v odgovor.

»Kdo je tam?»

»Matej...« Tedaj se je ovedla. Ugriznila se je v ustnico in prebledela. »Kdo vam je to povedal?» je vprašala tiho.

»Tinka.«

Leon se je s komolcem naslonil na končnico postelje in se z očmi vsesal v svojo žrtev. Z besedami in pogledom jo je hotel pobiti na tla, jo napraviti majhno in ubogljivo. Toda komaj se je upornost za trenutek umaknila strahu in negotovosti, že ji je ponovno blisnila v obeh.

»No?» je povzel, ko je Anica molčala. Stopil je k njej, jo s palcem in kazalcem prijel za brado in ji dvignil obraz.

»Pustite me!« Udarila ga je po roki in obrnila glavo stran.

»Bodi pametna!« je pričel prigovarjati, da bi jo uklonil zlepa. »Telo si lahko rešiš in dušo. Oče in mati te doma čakata v skrbeh in tebi je treba reči samo besedo in si svobodna.«

Pomolčal je, Anica je globoko soplja in srce ji je razbijalo, da je čutila utrip žile v sencih.

»Tisti, ki so na Kopi, so zanesli nesrečo med vas. Koliko ljudi je zaradi njih izgubilo življenje! Tudi Rok je ena izmed žrtev. Sedaj bi pa še ti silila v pogubo samo zato, da nje obvaruješ? Pravici ne bodo ušli, prej ali slej jih bo zadela kazen; na sledi smo jim. Hočem, da nam pomagaš uničiti to zlo.«

Anica je še globlje sklonila glavo. Na milost in nemilost je bila prepuščena tem ljudem in je strahoma čakala svoje usode. Od Leona ni pričakovala nič dobrega; prijaznejši ko je poskušal biti njegov glas, bolj se ga je bala.

»Mir in vero v Boga hočemo vrniti ljudem. Naj rodi na njivi čista pšenica! Plevel je treba iztrebiti. Neusmiljenost nam očitajo. Res smo trdi, a samo do tistih, ki nočejo spoznati prave poti in se vrniti nanjo. Vsak skesan grešnik pa najde svoje mesto pri nas. Sprejememo ga kakor dobri pastir izgubljeno ovco in smo veseli njegove vrnitve. Vse to ti govorim, da bi spoznala zmoto, ki je nisi sama kriva. — Boš povedala, kar hočem vedeti?»

»Ničesar vam nimam povedati.« V Aničinem glasu je trepetal strah. Tudi roke so ji drgetale, morala se je trdo okleniti pokrova na skrinji, da je skrila nemir.

»Svarim te, Anica!« je Leon dvignil svoj glas. »Lahko mi verjameš, da poznamo način, ki še večjemu trdovratnežu odpre usta. Toda jaz ne bi rad segel po njem. Če me prisiliš k temu, boš morala posledice pripisati sama sebi. — Boš odgovorila, če te vprašam?«

Anica je odkimala. Znoj jo je oblival po hrbtu in vroče ji je prihajalo, dlani, ki se je z njimi še vedno krčevito oprijemala skrinje, pa je imela mrzle in potne.

»Žal mi je. Sebi in meni bi lahko prihranila to ponižanje.«

Leonov glas je postal zamolkel. Stopil je k vratom in zaklical v izbo. Anica tistih dveh, ki sta vstopila na Leonov klic, ni videla v obraz, ker ni hotela dvigniti glave, da bi ne opazili strahu, ki se ji je zrcalil v očeh. Samo dva para težkih vojaških škornjev je dosegla s pogledom. Korak, pa sta bila ob skrinji.

»Slecita jo!« je mrzlo ukazal Leon in se obrnil k oknu.

Surove roke so pograbile Anico in ji segle za jopico, da jo je oblila zona in da je kriknila od groze.

»Pustite me! Pustite me!«

Leon se je obrnil od okna.

»Boš govorila?« je vprašal.

Prikimala je. Trepetala je kakor šiba na vodi in mraz in vročina sta jo izmenoma spreletavala po hrbtu.

»Sem vedel, da si pametno dekle.« Leon je zamahnil onima, da sta zapustila kamro. »Koliko jih je na Kopi?«

»Šest.«

»In Matej med njimi?«

»Tudi Matej.«

»Kje je Kopa?«

»Pod Golim vrhom.«

»Je to kmetija?« Leon je nezaupljivo pogledal dekleta.

»Ne, barako imajo.«

»Zakaj pravijo na Kopi?«

»Ne vem. Menda so včasih tam kuhali oglje.«

Anica je ves čas gledala v tla in s peto čevlja drgnila ob skrinjo, Leon pa je medtem hodil po kamri, se ustavil pred dekletom, pa spet krenil proti oknu. Občutek zadovoljstva ga je obšel, ko jo je videl zlomljeno pred seboj, in zadoščenje je čutil ob tem. Zadoščenje za poraz, ki ga je doživel pri Tinki, in za hlad, s katerim so ga sprejeli.

»O resničnosti tvojih besed se bomo prepričali. Z nami boš šla in nam pokazala pot.«

Anica je spet prikimala. Niti sence prejšnjega odpora ni pokazala; še Leona je presenetila tolika voljnost.

»Kar pripravi se!«

Odšel je, se kmalu vrnil in jo povedel v vežo. Tinka, ki je prišla iz shrambe in hotela po stopnicah, je presenečena obstala.

»Anica?«

Anica je dvignila glavo in se skušala skozi solze nasmehniti, pa so ji samo ustnice vztrepetale. Ne da bi kaj rekla, je spet povabila pogled.

»Na Kopo nam bo pokazala,« je namesto nje rekel Leon. Zmagoslavje je zvenelo v njegovem glasu, ko se je izzivalno ozrl v sestro.

»Ti, Anica?« Tinki je kri zledenela po žilah. »Moj Bog, saj to ni mogoče!«

Anica je molčala. Tinka je hotela planiti k njej, pa jo je Leon surovo odrinil.

»Poberi se!« je zarohnel, Anico pa potisnil skozi večna vrata na dvorišče.

Tinka se je opotekla po stopnicah v svojo sobo. — Saj ni mogoče, je kljuvalo v njej. Kaj takega bi Anica ne zmogla. — Pa je vendar res, je odgovarjala druga misel. Zavest, da je Matej v nevarnosti in da mu ne more pomagati, jo je spravljal v obup. Z obema rokama se je oprijela križev v oknih in naslonila čelo na mrzlo železo.

Spodaj se je odtrgala od hiše gruča ljudi. Spredej Anica, za njo pa deset oboroženih mož. Tinka je šla s pogledom od enega do drugega; Leona ni bilo med njimi. Stopili so na stezo. Anica je hodila s sklonjeno glavo, počasi je prestavljala noge, nikamor se ji ni mudilo. Njeno telo je omahovalo kakor medla senca brez življenja in brez lastne volje. Ko so prišli v bližino gozda, se je pa nenadoma zganila in planila naprej. Tinko je stisnilo okoli srca.

»Stoj!«

Kakor plaz so se usuli kriki za njo. Anica se je v dolgih skokih pognala proti drevju, pa se je po nekaj korakih zrušila pred prasetajajočimi puškami na obraz. Še se je dvignila, še je planila naprej, streli pa so v drugo presekali mirni popoldanski zrak, zakrilila je z rokami, se opotekla in obležala.

Tinka se je obrnila od okna. Pretreslo jo je, solza pa ni več zmogla, da bi si olajšala bolečino. Vprašujoče je obrnila oči v Zveličarja na steni, toda njegov pogled je bil hladen in brezčuten, ko je z razpela zrl na njeno bolečino.

»Čemu, Kriste? Čemu?« je šepnila. Tudi moliti ni mogla.

O mraku so pokopali Roka. Bil je to žalosten pogreb, brez pogrebcev in brez cvetja. Anico, ki je obležala na robu gozda, so zagrebli že pred večerom. Leon je ukazal, naj opravijo tiho in skrivaj. Brž so

bili gotovi. Truplo so položili v plitvo jamo, nabili vanjo prsti in jo prekrili z rušami.

Roku so pripravili grob, kakor se spodobi: dva metra v globino, v dolžino in širino pa toliko, kolikor je zahtevala krsta. Položili so mrtveca v zaboj, mu razklenili roke in ga prekrili z rjuho. Anton je položil na vrh še deske in jih pritrdil z žebli. Udarci kladiva so votlo odmevali po hiši, Antonu je podrhtevala roka, bilo mu je, kakor da udarja po samem truplu. Ko je bil zadnji žebelj v lesu, si je globoko oddahnil in položil orodje na peč.

Do smrek za hišo, kjer je bil izkopan grob, je bilo komaj nekaj nad petdeset korakov. Pa so ga komaj prinesli tja. Nerodna krsta iz debelih desk in težko truplo sta jih vlekla k tlom, da so jim zapokali sklepi v ramenih in so se jim kite nategnile do bolečin. Leon in Anton sta sama stopala za krsto. Stari Jeran ni maral iti. Ko so mrliča odnesli, je obsedel pri peči in se zastrmel v tla. Večerje, ki mu jo je ponudila Tinka, se je komaj dotaknil, potlej se je pa takoj umaknil v kamro.

Tinke niso pustili iz hiše. Da se je le približala vežnim vratom, že je stražar z obema rokama prijel za puško in s telesom zaslonil izhod.

Anton je s težkimi mislimi stopal za krsto, ki se je pozibavala pred njim in se vsa bela luščila iz nastopajočega mraka. Zemlja je bila sipka. Z lopate se je v tankem curku usipala na krsto tiho, skoro neslišno. Leon je priganjal, lopate so se hitreje zasajale v prst in gomila je rasla. Kakor ukrivljen hrbet velike, nerodne živali se je dvigala iz tal. Anton je s sklenjenimi rokami in povešeno glavo stal pred njo. Molil ni, kakor je bil sicer vaje ob grobeh, samo premišljal je, a so bile te misli raztrgane in neurejene. Druga drugo so prehitevale, se nedokončane izgubliale in mu hromile zavest. Še misel na Roka je vedno bolj bleдела. Kakor da stoji pred grobom tujca, ne, kakor da stoji pred smrtjo samo, se mu je zdelo. Bila je strašna v svoji neizprososti; če bi ga prijela za roko, bi ji vdano sledil, kamor bi hotela. Še nikoli se ni čutil tako brezmočnega kakor to pot. Zaželel si je miru in brezskrbnosti; da bi neznana sila segla po njem ter ga ponesla v drug kraj in drug čas, kjer bi se mirno zleknil po ležišču in zaspal brez skrbi za naslednje jutro; da bi mu bilo kakor nekdanj skrbeti samo za živino in za polje in da bi ne bilo stvari, ki bi mu prekrizala pot in mu zmedla naprej načrtani tok življenja. Ves se je predal brezupnosti svojih misli, da je pozabil na vse okoli sebe in se je zdrznil, ko ga je Leon prijel za ramo, ga stresel in ga zbudil v resničnost.

»Ne smemo se več muditi,« je rekel kratko in mu pokazal proti hiši. Drugi so bili že odšli, sama sta ostala ob grobu.

Obrnil se je in mu molče sledil. Na dvorišču je zavil k hlevu, ni se mu ljubilo v hišo, kjer je bilo tako neprijazno in nedomače.

»Kam?« ga je ustavil Leon.

»Spat.«

V senu nad hlevom je imel svoje ležišče, kar je pomnil. Pozimi in poleti je spal tam in še pomislil ni, da bi se umaknil v hišo. Težko bi se ločil od šumečega, prijetno dišečega sena, od starega ostrešja, ki se je dvigalo visoko nad njim, od luninih žarkov, ki so v jasnih nočeh silili skozi špranje, in od zavijanja vetra, ki je požvižgaval v režah med deskami. Le tu je bilo vse njegovo in le tu je bil čisto sam svoj. Sam je ob večerih pregrinjal rjuho po senu in o veliki noči sam iztepal staro, zašito odejo. Vsako razpoko v tramovju je poznal in vsako liso na cementni opeki že neštetokrat preiskal z očmi, ko je ob deževnih nedeljskih popoldnevih v brezdelju poležaval na hrbtu in prisluškoval škrobotu dežja. Vselej, kadar mu je bilo težko, se je zatekal tja in se je tudi to pot hotel umakniti v svoj kot.

»V hišo boš moral!« je ukazal Leon. »Zunaj ni več varno, marsikaj se lahko pripeti.«

Vse tisto, kar se je godilo na Jeranovem, je težko ostalo prikrito. Leon je dobro vedel, kako hitro se taka reč razve. Ni mu bilo do tega, da bi se skrival. Odkritega boja se mu je hotelo in — odkrite zmage. Moral pa je biti previden in ni smel pustiti, da bi ga sovražnik presenetil.

Anton se ni upiral. Brez obotavljanja mu je sledil v hišo.

»Kar tule si postelji!« je Leon odrejal kot v izbi. »Dobro in slabo boš delil z nami. Če bomo lačni, bomo lačni vsi, in če se bo treba braniti, se bomo tudi branili vsi.«

Dal je prinesiti puško in jo je postavil pred Antona.

»Tu imaš!«

»Toda Leon, jaz,« se je branil Anton, ki ga je neprijetno spreletelo ob pogledu na orožje, »jaz nisem za tako reč.«

»Vojak si bil.«

»Sem, ampak...« Antonu je gorelo pod nogami. Obupano je pogledoval brata in ga z očmi prosil milosti.

»Ko si oni večer hotel z Rokom, ni bilo nobenega ampak,« je bil Leon trd in neizprosen. »Sedaj, ko je treba braniti lastni dom, bi pa zlezel za peč in pustil, naj drugi zate umirajo. Vzemi!«

Anton je obotavljal segel po orožju. — Usmiljenje, je še kar naprej prosil s pogledom, ko je s tresočimi prsti oklenil mrzlo cev.

»Kaj bom s tem?«

»Kar ti bo ukazano. Sedaj si vojak, mislim, da me ne boš razočaral.«

Kakor je prejšnji večer, pa tudi čez dan, vladala v hiši neka neurejenost in nihče ni vedel natanko, kaj mu je početi in kakšne dolžnosti ima — tako je Leon sedaj trdo prijel vajeti v roke in nikomur ni pustil, da bi se predajal brezdelju. Povsem je zaupal debelim zidovom in težkim, hrastovim vežnim vratom. Kmetija je bila prava trdnjava, samo nekoliko preurediti jo je bilo treba. Z vso odločnostjo so se lotili tega dela. Pohištvo so umaknili izpod oken, ki so bila kakor strelne line razvrščena okrog in okrog, v vseh štirih zunanjih stenah hiše. Tudi kamro so preuredili. Stari Jeran se je moral umakniti.

»Kaj bi rad?« je z očmi in besedo vpraševal Leona, ki je prišel k njegovi postelji.

»Umakniti se boste morali.« Leon je skušal biti kar se da prijazen, ker preprirov z očetom ni maral načenjati.

»Umakniti?« Že ves čas je prisluškoval ropotu v hiši. Imelo ga je, da bi stopil pogledat, kaj počno, pa se je premagal in bil vesel, da ima mir v svojem kotu. Nič drugega ni hotel, samo mir, a mu še tega ne dado. Kakor da jim ni dovolj, da gospodarijo po njegovi hiši in da so ga odrinili od mize, kjer je imel svoje mesto, kar je prevzel kmetijo, in dotlej še pomislil ni na to, da bi ga komu odstopal.

»Napoti ste nam,« je pojasnjeval Leon.

»Napoti?«

»In nevarno je tu za vas. Ne bilo bi prav, da se izpostavljate, ko ni treba.«

Jeran se je hotel upreti. Žolč mu je vzkipel ob tej zahtevi, pa se je začuda hitro premagal. Potlačil je srd, preden je izrekel besedo, ki mu je bila na jeziku, in se uklonil.

»Zgoraj vam bo prijetno in brez skrbi boste,« je hitel Leon, vesel, da se je oče vdal brez prepira. »Oblecite se, mi pa vam zanesemo vaše stvari kar k Tinki.«

Vsi spodnji prostori so bili sedaj prazni in čudno spremenjeni. Anton, ki je bil že leta vaje gledati vsako stvar na njenem starem mestu, se je neprijetno počutil sredi premaknjenega pohištva. Kakor bi ne bil doma. Ulegel se je k peči in dolgo strmел v strop. Puško je imel ob sebi, kakor je bilo ukazano. Trdo kopito je čutil ob boku, kadar se je premaknil, je zadel obenj. V izbo je vdiral mesečina in se borila s trepetajočo svetlobo lučke pred sveto podobo. Včasih je zakrila okno senca stražarja, ki se je premaknil in malomarno pogledal skozi križe. Tisti, ki so spali, so globoko sopli, mnogi pa so se nemirno prematavali po trdem podu. Tudi Antonu ni hotel spanec na oči. Vsi udje so ga boleli in kakor se je obrnil, se je neugodno počutil. V glavi je čutil bolečino, ki mu je kakor železen obroč oklepala čelo in mu

kljuvala v sencih. Usta je imel suha in oči so ga skelele, ker jih je na silo tiščal skupaj. Če ga je že prevzela dremavica, ga je kak nenadni šum v izbi zbudil in muka se je pričela znova.

Končno so ga objele težke in nemirne sanje. Hropel je v spanju in se grabil za prsi. Ko ga je trda roka prijela za ramo in stresla, se dolgo ni zavedel, kje je. Z dlanjo si je šel čez čelo in obrisal mrzel pot, pri tem pa začuden strmel v človeka, ki se je sklanjal nad njim in ga budil.

»Vstani! Sedaj si ti na vrsti,« ga je priganjal šepetaje.

V polmraku so se drug za drugim luščili obrisi znanih predmetov in mu prihajali v zavest. Miza, ki je bila potegnjena na sredo, klečalnik pod sveto podobo, stara ura, ki je premišljeno in hrešče merila čas...

»Ah, da,« se je ovedel, globoko vzdihnil in se dvignil. Noge so ga komaj nosile. Zazibal se je in se moral opreti na puško, ki jo je stiskal v levici. Bil je neprespan, glava ga je bolela huje kakor prejšnji večer in tudi utrujen je bil bolj kakor takrat, ko je legel.

»Pridi!« mu je pomignil oni, ki ga je budil.

Anton mu je sledil v kamro. Puško je za cev držal od tal, da mu je omahovala v roki, in se kakor pijan opotekel med spečimi. Nekoga je po nesreči trdo zadel s čevljem v bok, da je ta preplašen planil iz spanja; pomel si je oči, polglasno zaklel in spet legel. Anton mu ni vedel kaj reči. Preveč je imel opraviti sam s seboj. Zamrmral je nekaj kakor v opravičilo in stopil dalje.

»Tukaj ob oknu boš pazil,« mu je naročal oni, ki je bil že v kamri. »Če boš videl kaj sumljivega, me pokliči. Pa brez hrupa.«

»Sumljivega?« Anton je zaspano pogledal izpod težkih trepalnic, ki so mu kar same lezle skupaj.

»No da! Če bi se kdo pokazal na dvorišču,« ga je poučil oni skoro nejevoljno in ga pustil samega.

Anton je odprl okno, da mu je svež nočni zrak zavel v obraz. Posteljo je potegnil bliže, sedel na končnico, se s komolci naslonil na rob, čelo pa pritisnil k mrzlemu steklu.

— Če bo kaj sumljivega!

Dvorišče je bilo v senci, samo vrh slemena na gospodarskem poslopju so še dosegli žarki meseca, ki se je že približal obzorju. Jutro je bilo tu. Morda je še dobri dve uri manjkalo do prvega svita, toda Anton, ki je že leta od zgodnjega jutra do pozne noči živel s kmetijo, je čutil porajanje novega dne. Živina v hlevu je bila nemirna, žvenket verig mu je prihajal na ušesa. V kurniku se je premaknil petelin. Zapel še ni, a je Anton pričakoval, da bo vsak čas zagnal svoj krik v nastajajoče jutro.

Mrzel zrak mu je prijetno del, bolečina v glavi je popuščala, utrujenost in zaspanost pa nista hoteli iz nje. Čelo je trdo naslanjal na šipo, kdaj pa kdaj v dremavici omahnil, se zdrznil in spet naslonil na steklo. Včasih, ko je bil še bosonog pastir, je takole kinkal za kravami, ko je moral v zgodnjem jutru na pašo. Rosa ga je skelela v podplate, kakor britev se je mrzla trava zarezala vanje, da se je zdel sam sebi največji revež na svetu. Ker v zaspanosti ni pazil dovolj na pot, je s palcem udaril ob kamen, da mu je noga kar ohromela v bolečini. Če je bil sam, je zajokal; z umazanim rokavom si je brisal lice in nos in se za kravami opotekal na gmajno. Tedaj se je pa dvignilo sonce. V čudovitih mavricah so žarki skozi solze prodrli do njegovih oči, roso na travi pa začarali v tisoče blestečih biserov, dokler je niso popili — rose in solza v pastirjevih očeh. Prijetno toplo je bilo, zakasnele maline so vabile in trata, ki se je kopala v soncu. Zaspanost, solze in bolečina v palcu — vse je bilo pozabljeno. Debel kos kruha ga je tiščal v malhi, izvlekel ga je, se nasmejäl in zasadil zobe vanj.

Glava mu je zdrknila globoko na prsi, toliko da ni omahnil s postelje. Sunkoma se je zravnal in si s pestjo pomel oči. S slemena nasproti je izginil še zadnji pramen mesečine, dvorišče je utonilo v popolni temi. Posamezni predmeti so se risali v komaj zaznavnih črtah, pa je Anton za vsako senco vedel, kaj se skriva za njo. Z zavezanimi očmi bi našel do odprtine za seno in potlej do hleva, tam pa do vsakih jasli posebej, pa se ne bi zmotil niti za korak. Toda — kaj se ni za kolnico, tam na vogalu, nekaj premaknilo? Kakor da bi se senca, temnejša od lesene stene, nagnila naprej in se spet umaknila.

Sklonil se je, da se je s čelom dotaknil železnih križev, in bolščäl v temo. Ničesar ni bilo videti. Vsaka senca, ki se je zagledal vanjo, mu je varljivo valovala pred očmi kakor mogočni, črni zublji.

— Samo zdelo se mi je, je zamahnil z roko in spet sedel na posteljo.

Ko je bil še otrok, se je strašno bal teme. Vsaka senca in vsak glas sta ga spravila v blazen strah. Priznati tega ni maral, ker ga je bilo sram, toda če je moral ponoči s hleva, kjer je spal, je trepetal po vsem telesu. V vsakem drevesu, ki se je nejasno luščil iz teme, je videl orjaka, kako se mu z dvignjenimi rokami grozeče približuje. Če so v vetru zaškipala vrata, ga je po vsem telesu oblil mrzel pot in lasje so se mu ježili. Oddahnil si je šele, ko je bil spet na ležišču in je glavo skril pod odejo. Pa še tam ni imel vselej miru. Nekoč, prav do potankosti se je še spominjal tistega, ga je sredi noči prebudil hreščeč glas, ki si ga ni vedel razložiti. V hipu je bil buden, sleherni živec v njem je trepetal. Nič. Že si je oddahnil, ko se je glas ponovil, počasi in hrešče, kakor bi nekdo stopil na klin pri lestvi. Previdno je obrnil glavo, da

tudi slamica ni zašuštel pod njim, in zagledal, kako se je ob zadnji steni premaknilo nekaj temnega. Dolgo ni mogel odtrgati pogleda od valujoče sence, ki se je grozeče premikala v mraku. Zaspali ni mogel, do jutra mu je groza stiskala srce. Ko pa se je zunaj prebudil dan in se je svetloba skozi špranje razlila po prostoru, je mora izginila. Vse je postalo domače in prijetno. Ostrešje se je luščilo iz somraka in se mu bližalo, nič več ni bilo odmaknjeno tako visoko nad njim. Ose so se prebudile v osinjaku in ob zadnji steni je na rjavem žeblju zanihala odtrgana deska, ki ga je mučila vso noč. Olajšano se je nasmehnil in pozdravil prvi sončni žarek, ki se je prikradel skozi režo, presekala ves prostor od enega konca do drugega in se nad njegovo glavo ustavila na senu.

— Da bi bil že skoraj dan, si je tudi to pot zaželel. Legel bi in zaspal in sonce bi pregnalo moro, ki ga je tlačila. Premaknil se je, da je postelja zaškripala pod njim in se ozrl proti kolnici. Tam se je spet nekaj zganilo. Prav razločno je videl in tudi slišal, kako je pesek zaškrtal pod čevljem. Neodločno je prijel za puško, a jo spet postavil nazaj in se nagnil bliže v oknu. V naslednjem hipu je priletelo od kolnice nekaj temnega, udarilo ob zid in se z oglušujočim pokom raztreščilo v slepeč ogenj in oster dim. Nenadni dogodek mu je za trenutek prikoval misel in telo, potlej mu je pa roka mehanično segla po puški. Naslonil jo je na križe v oknu in slepo sprožil na dvorišče. Kakor odmev so mu od one strani v kratkih, enakomernih presledkih odgovorili ostri streli. Vsiljivo so mu zveneli v ušesih, da je nabral čelo v gube in nestrpno zamahnil z roko. Puška je zaropotala na tla, šipe v oknu so se zdrobile in žvenketaje padle iz okvirov. Kamra se je zamajala in se zasukala okoli njega, okno pa je švignilo nekam pod strop. Ni mu mogel slediti z očmi, veke so bile preutrujene in so se počasi zaprle. V polsnu mu je prihajal na ušesa hrup, ki ga je oblival kakor šumenje narasle reke. Vse se je zibalo pod njim in utrujenost, ki mu je ležala v udih, je bila prijetna, ne težka kakor prej.

Ko je čez čas odprl oči, je ugledal očeta in Tinko, ki sta se sklanjala nad njim. Ležal je na belih rjuhah in svetlo je bilo v sobi. Prvi žarki so se prikradli skozi okno in zarisali na steno svetlo liso, prekrižano s senco okenske mreže. Anton se je zastrmel vanjo in smehljaj olajšanja se mu je prikradel na obraz. Sonce! Sedaj bi hotel samo spati! Veke so mu zlezele na oči in vse okoli njega je spet utonilo v temo.

(Konec sledi)

Dobra in mlada in zala
sredi ljudi in sveta,
ki si v življenju mu dala
tople utripe srca.

Petdeset let, to je malo,
a mnogo za eno srce,
če je veliko razdalo,
če ga poznajo ljudje.

AGNUS DEI

(Nadaljevanje)

Ivan Zorman

Ko so prinesli Antona v Tinkino sobo, je bil stari Jeran še v postelji. Spal ni. Že nekaj ur je ležal z odprtimi očmi, prisluškoval Tinkinemu dihanju in razmišljal. Samega sebe ni poznal, tako se je spremenil v teh nekaj dneh. Postaral se je in navdal ga je občutek, da je drugim in sam sebi odveč. Malodušje mu je upognilo tudi hrbet in če bi se pogledal v zrcalo, bi videl, da mu je obraz upadel, kakor da bi šla čezenj desetletja.

Kmalu bova spet skupaj, Mana, se je spomnil rajnice in si zaželel, da bi že skoro legel k njej. Na črno marmorno ploščo bi kraj ženinega vklesali še njegovo ime ... in Rokovo ... Za imena vseh je dovolj prostora na gladkem, bleščečem kamnu in za vsa trupla dovolj zemlje pod njim.

Smrti se nikoli ni bal. Gledal je nanjo kot na nekaj, kar mora priti ob svojem času, čemur se ni mogoče ogniti. Vendar si je tudi želel ni nikoli. Bil je močan in zdrav; če ga je kdaj pritislila bolezen, je vedel, da se izliže. Čutil je, da ga življenje potrebuje na vsakem koraku in da je z vsemi skupaj vprežen v voz vsakdanjih skrbi in opravkov. Sedaj se je nenadoma videl potisnjenega v stran in nikomur potrebnega. Lastni sin ga je nagnal kakor paglavca. Ne razumeš! Kar si počel, je greh! Kriv si! Po ustih bi ga moral, da bi za vselej pomnil, kako se govori z očetom. Pa ga ni. Še rekel mu ni ničesar. Vse, kar je vedel o slabem sam, kar sta govorila o dobrem Matej in Rok in kar je vedel povedati o tem Leon, vse se je zasukalo pred njim v kolobar zmedenih misli in nerešenih vprašanj. Občutek krivde in odpor proti

njej sta se obenem spočela v njem. Tehtal je, a odgovara ni našel, zato se je molče umaknil, ko so mu povedali, da jim je odveč.

— Bog ve, da slabega nikoli nisem nameraval, se je tolažil in skušal zatreti v sebi spomin na vse tisto, kar mu je jemalo mir. Izgubil sem se v tem čudnem času, ne naprej, ne nazaj ne vem poti. Naj me pokliče k sebi, da bo konec trpljenja!

Ko so se spodaj oglasili strelji, se je zganil v postelji, potem pa je nabral čelo v gube in si skušal dopovedati, da ne sliši ničesar in da mu ničesar ni mar. — Ničesar nočem vedeti, si je prigovarjal v mislih. Ničesar! Kar prijetno mu je bilo ob zavesti, da se dogaja nekaj, kar gre mimo njega, kar ga ne more prizadeti.

Tinka je že ob prvih streljih planila pokonci ter pograbila otroka, ki se je tudi zbudil in jokal.

»Oče! Slišite, oče!« je poklicala. Trepetala je od strahu in ob vsakem strelu ji je bilo, kakor da je krogla njej preparala prsi.

»Lezi in spi!« se je oglasil Jeran z votlim glasom.

»Streljajo, oče. Slišite?«

»Pusti in spi!«

Tinko sta čudni očetov mir in votli glas spravila v še večji obup. Mrazilo jo je, ker je bila v sami srajci, pod odejo si pa ni upala. Sedela je na postelji, stiskala otroka k prsim in dušila njegov jok, pri tem pa napeto prisluškovala. Včasih je zadrdralo, kakor bi se utrgal plaz. Tišino, ki je sledila, so posamezni strelji prerezali na tri dele; sledil je oglušujoč pok, da so šipe zazvene v oknih, in potem spet plaz razbeljenega svinca, ki se je zaril v staro zidovje.

Nebo zunaj je postajalo jeklenosivo in strelji vedno redkejši, ko so se oglasili na stopnicah težki koraki.

»Tinka, odpri!«

Bil je Leonov glas. Nestrpno je stresel kljuko in znova zaklical, ker se ni takoj oglasila.

»Kaj bi rad?« je vprašala, ne da bi stopila k vratom.

»Antonu je treba pomagati.«

Stari Jeran, ki je ves čas molče ležal, se je ob imenu svojega najstarejšega dvignil in vrgel odejo s sebe.

»Anton?« je zategnil in se odmajal k vratom. Obšla ga je slabost, da se je moral nasloniti na kljuko in se zbrati, preden je obrnil ključ in odprl.

Anton je ležal na razgrnjeni plahti, ki so jo nosači držali na vogalih. Počasi so se prerinili skozi vrata, položili ranjenca na tla in odšli. Samo Leon je ostal.

»Moj Bog, Anton!« je zaječal stari in pokleknil k sinu. V glasu, v drži in v kretnji rok je bila izražena tolika bolečina, da je še Leona prizadelo.

»Oni so ga,« je rekel očetu in sebi v opravičilo.

Jeran se ni menil za njegove besede; zanj so bile brez pomena.

»Kar v mojo posteljo ga bomo dali,« je rekel bolj sam sebi kakor Leonu.

»Počakajte, da pripravim!« se je oglasila Tinka, ki je ves čas nepremično sedela na postelji in stiskala otroka k prsim. Sedaj ga je položila v zibel in stopila k omari za perilo.

Leon je že hotel pomagati, pa se je obrnil proč, ko je videl, da sestra ni oblečena. Pogled na njene bele noge, ki so se izpod prekratke srajce ostro luščile iz jutranjega mraka, ga je navdal z gnusom.

»Mislim, da me ne boste potrebovali,« je zamrmral med zobmi in odšel.

Tinka je pogrnila na posteljo sveže rjuhe, potlej pa je natočila v umivalnik vode in pomagala očetu. Srajco sta morala Antonu razrezati, da sta jo lahko spravila s telesa. Bila je prepojena s krvjo. Ko sta mu umila prsi, sta videla, da ima trikrat prestreljene. Rane so bile na desni strani, nevelike, kakor bi jih zarezal z majhnim, ostrim nožem, in so samo še prav malo krvavele. Tinka je raztrgala rjuho, da sta ga lahko obvezala. Drugega nista imela.

»Po zdravnika bi bilo treba poslati,« je menila.

Jeran je odkimal.

»Nihče mu ne more pomagati,« je rekel po kratkem molku.

Tinko je ob teh besedah stisnilo v grlu. Saj se je ob pogledu na bratov obraz, s katerega je izginila zadnja kaplja krvi, že njej sami porodila ta misel, pa jo je vendar prizadelo, ko jo je slišala še iz očetovih ust.

»Morda pa vendar...« je rekla kar tako, da bi zadržala solze.

Jeran je spet odkimal. Na sinovem obrazu je videl smrt in se že tudi sprijaznil z njo.

Povsem se je že zdanilo. Ranjenca sta morala dvigniti na posteljo. Pravzaprav je opravila to Tinka skoro sama. Očetova pomoč je malo zalegla. Pred dnevi je bil še močan, da bi se ruval z bikom, sedaj se je pa komaj držal na nogah. Popolnoma ga je izželo in komaj da je bilo na njegovem obrazu kaj več življenja kakor na Antonovem.

»Drugo bom že sam,« je rekel, ko je bil Anton umit in prevezan na postelji. »Ti imaš svojega otroka.«

Stol je primaknil k zglatvu in sedel. Zunaj je bil že velik dan. Svetla lisa, ki jo je sonce med železnimi križi risalo na steno, se je

pomikala navzdol in se ožila, dokler ni dosegla tal ter se potegnila po svetlih podnicah. V hlevu je mukala živina, pa kmalu utihnila. Najbrž ji je nekdo vrgel sena. V veži je bil nemir. Čevlji so udarjali ob tlak in vrata so treskala, da so se potresale stene. Vihra je bila mimo, ob sončnem vzhodu je padel zadnji strel, potlej pa je bilo okoli hiše povsem mirno.

Tinka je podojila in previla otroka, se oblekla in na pečici pripravila zajtrk.

»Boste jedli, oče?«

Jeran je odkimal.

»Dajte no!« je prigovarjala. »Brez jedi tudi ne morete.«

»Ko bom lačen, bom sam prosil,« je odločno odklonil in ves čas ni odvrnil pogleda od Antonovega obraza. Fant je samo dvakrat odprl oči in spet padel v nezavest. Dihal je v presledkih in neenakomerno. V kotu ust se mu je nabirala krvava pena. Jeran jo je sproti brisal; vzel je robec, z njim skrbno in rahlo potegnil po ustnicah in po licu pa ga spet položil na blazino. Usta so bila mehka in voljna — kakor pred tridesetimi leti, ko je, kot sedaj, sedel ob postelji in z robcem pomagal nebogljenemu otroku.

— Trideset let, je pomislil in se nasmehnil ob spominu, ki je bil jasen in svež, kakor da je poteklo od takrat le nekaj dni, ne let. Lep pomladanski dan je bil, delo je klicalo, on se pa ni hotel odtrgati od hiše. Stal je spodaj v veži in prisluškoval. Ko mu je prišel na ušesa otroški jok, ga je imelo, da bi planil pogledat, pa se je premagal. — Naj ženske opravijo svoje, je menil in potrpel, dokler ga ni prišla iskat babica.

»Le pridi, sina imaš!« mu je zaklicala in se mu smehljala, ko ga je spustila skozi vrata. »Kar naprej, kar naprej!« ga je hrabrila, ker je neodločen obstal na pragu.

Ni vedel, kam naj stopi — k ženi, ki je utrujena počivala na blazini, ali k malemu svežnju, ki ga je videl poleg, na svoji postelji. Odločil se je za otroka, se mu približal, z okornimi prsti odgrnil rjuho in ga plašno pogledal. Žena se mu je komaj opazno, pa prijazno nasmehnila, ker sta ji bila vseh njegova radovednost in presenečenje.

Otrok se mu je zdel kaj čuden. Menda je bil tak kakor vsi dojenčki, kar jih je videl, pa je bilo na njem vendar nekaj posebnega. Bil je njegov. Ogledoval je malo glavico z zardelo, nagrbančeno kožo, s potlačenim nosom in trdo stisnjenimi vekami. Iz ust mu je tiščala slina. Nabirala se je v belo peno in potem polzela po bradi. Jeran ni vedel, kaj naj napravi. Oziral se je v ženo in držal roke pred seboj, kakor bi ne vedel, kam z njimi. Končno je premagal sram. Vzel je

robec, z njim skrbno in rahlo obrisal otrokove ustnice in lice pa ga spet položil na blazino. Primaknil je stol, da je sedel, pogledoval zdaj otroka, zdaj ženo, jemal v roke robec in brisal slino. Tistikrat — pred tridesetimi leti — je prvikrat občutil, da je oče in da ga otrok potrebuje.

Bledica na Antonovem obrazu je izginila, kmalu je zagorel v vročici. Jeran mu je položil roko na čelo. Kar gorelo je in pot se je nabiral na njem. Fant je prišel rahlo, komaj slišno stokati. Skušal se je premakniti, a zaman. Samo glavo je obrnil in odprl oči.

»Kako, Anton?« je polglasno vprašal Jeran.

»Peče.«

»Potrpi, saj bo kmalu bolje!«

Fant je trpel. Jeran je to videl in mu je bilo težko, ker mu ni mogel pomagati drugače, kot da mu je brisal pot in kri, ki se mu je nabirala v koticu ust.

»Saj bo bolje,« ga je tolažil s pogledom, ki ga ni umaknil od vročinskih fantovih oči. Prijel ga je za roko in jo podržal v svoji. Pod prsti je čutil žilo, ki je utripala slabotno in neenakomerno.

»Za Rokom pojdem,« je šepnil Anton tiho, komaj da je premaknil ustnice.

Jeran ga je razumel. Bila sta si blizu kakor še nikoli dotlej, drug drugemu sta videla v srce.

»Vsi pojdemo,« mu je odgovoril s pogledom. Obet in tolažba sta bila v njem, fant je trznil z ustnicami, nasmehnil bi se bil, če bi ne bila bolečina prevelika.

Na Antonovem čelu so izstopale vedno večje kaplje in kri mu je vedno močnejše silila v usta. Jeran je že dvakrat zamenjal robec. Bil je utrujen, neznansko utrujen in je težka dvigal roko do fantovega obraza. Najraje bi legel poleg njega in zaspal. V glavi mu je šumelo in vse v sobi se je odmaknilo tako daleč, da ga je postalo strah. Tinka, ki je imela opraviti pri pečici za vrati, je stala kakor na hribu onstran široke doline. — Če bi jo poklical, bi me ne slišala, je pomislil, pa je vendar do potankosti dojel najmanjši šum, ki ga je povzročila s svojim delom. Ugriznil se je v ustnico, da bi premagal slabost, in spet obrisal fantu obraz.

»Peče...«

»Saj bo bolje, kmalu bo bolje...«

Antonovo telo je trznilo. Kri mu je zalila grlo in udušila krik, potem pa se je v curku pocedila na blazino. Jeran jo je z robcem otrl z lica, spustil roko, ki jo je držal v dlani, ter s palcem in kazalcem levice zatisnil fantu oči.

— Sedaj mu je dobro.

Staremu je bilo laže pri srcu, šum v glavi pa je naraščal v hru-menje, da ga je zbolelo v sencih. Preplašeno se je ozrl. Bil je sam v sobi. Še postelja z mrtvim Antonom se je umikala nekam v prostor. Roke je stegnil za njo, pa mu je koprena zakrila oči, da se je v hipu znašel v temi. Čutil je, kako pada v nič; najprej ga je pri srcu zgrabilo od naglice, potem pa je bolečina popustila, samo prijetna utrujenost mu je uklenila možgane.

Tinka se je v shrambi s skrbjo ozirala po policah. Leonovi ljudje so puščali za seboj pravo razdejanje. Izpraznjeni predali so bili prevrnjeni in najlepši kosi mesa so izginili. Ko je odprla dežo, se je morala globoko skloniti, da je prišla do zabele.

— Vse so razgrabili, se je jezila. Treba je bilo misliti naprej in do novine je bilo še dolgo; leto se je komaj začelo.

Ko se je vrnila, je našla starega na tleh ob postelji.

»Oče!«

Pristopila je in ga skušala dvigniti, pa se ji je mrtvo, ohlapno truplo izmuznilo med rokami. Zravnila se je in se zbegana ozrla na posteljo. Šele sedaj je opazila velik krvav madež na blazini ob Antonovi glavi. Prijela ga je za roko, ki mu je prosto visela s postelje; bila je mrtva, prsti so bili že skoraj mrzli. Zastrmela se je v oba mrliča in obnemela, kakor da se je ustavil čas. Groza jo je bilo pred smrtjo, ki ji je rezala v obraz. — Ji res ni mogoče ubežati? Ljudje! Kje ste, ljudje? Pomagajte!

Stekla je k vratom in hotela zaklicati na pomoč, a se je, preden je prišla za kljuko, ovedla, da je sama, da je zaprta v mrtvašnici in da ne more do živih ljudi.

Neodločno se je vrnila in se vsa zmedena spet zastrmela v trupli. Preveliko je bilo gorje, še jokati ni mogla, sleherno misel ji je izrinilo iz možgan. Tudi na kosilo in otroka je pozabila, dokler se ta ni prebudil in jo z jekom opozoril nase.

— Živeti, živeti, je terjal s svojim glasom.

— Živeti, se je tudi v njej zganila blazna želja in obup jo je grabil za srce. Kakor ujeta žival se je zagnala od stene do stene in zgrabila z rokami mrzlo železje v oknu. Najraje bi se z zobmi zagrizla vanje in se pregrizla na prosto, pa je v zavesti nemoči samo povescila glavo in roke so ji omahnile ob telesu. — Ni je poti iz te mrtvašnice, jo je zbodlo v srcu. Vzela je v naročje otroka, počenila na pručico v kotu in mu dala prsi.

»Kaj bo z nama, pišče?« mu je prigovarjala in mu s prsti gladila napeto lice. S pogledom je brodira po sobi, po praznih stenah, na ka-

terih so visele redke svete podobe, po revnem pohištvu in navlaki, ki je ostala še od jutra. Od časa do časa so se ji oči ustavile na mrtvecih. Od trenutka do trenutka sta ji bila bolj tuja. Kakor da so se, kar jima ni treba z njo deliti usode, trgale vezi, ki so jo vezale nanju.

— Dobro jima je, ničesar več ne potrebujeta, je menila, ko ju je gledala. Hotela je skrbeti samo za otroka in zase in tolikšna volja po življenju jo je obšla, da bi se z golimi rokami vrgla na one spodaj, če bi jo to rešilo.

Pogled se ji je ustavil na velikem kuhinjskem nožu, ki je ležal na mizi. Misel, ki se ji je porodila ob tem, jo je kar dvignila. Z otrokom ob prsih je stopila k mizi, naslonila konico na ploščo in se oprla na ročaj, da je preizkusila jeklo. Bilo je trdno, komaj da se je upognilo, Upanje jo je obšlo, upanje, ki je bilo trdno, kakor sta bila neomajna njena volja in pogum. Vsa nestrpna je bila, ko je previla otroka, ga položila v zibel in čakala, da je zaspal.

Odločno in premišljeno se je lotila dela.

Vrata so bila sicer zaklenjena, pa je potisnila prednje še omaro in mizo. Delala je počasi in brez hrupa, tla je namazala z milom, da je pohištvo tiho drselo po podnicah. Počlenila je k oknu in zasadila nož v razpoko v ometu. Debela plast se je odluščila in z ropotom padla na tla. Za minuto je prestala in prisluškovala. Morala je biti previdna. Vzela je s postelje odejo ter jo razgrnila po tleh in delo je šlo poslej tiho od rok; samo škrtanje noža je bilo slišati.

Omet se je luščil hitro in brez težave, da ji je srce zaigralo, ko se je po nekaj minutah ozrla na opravljeno delo. Nenadoma pa je zadela ob kamen, ki je kljuboval vsem njenim prizadevanjem. Bridkost jo je obšla in za hip je izgubila pogum, ko pa se je ozrla na otroka, jo je spet navdala železna volja.

— Moram!

Ponovno se je sklonila k delu in pričela počasi okrog kamna odstranjevati omet. Ure so minile, preden ga je premaknila. Bil je težak, da jo je v križu zaskalelo, ko ga je izvlekla, in toliko, da ga ni spustila na tla.

Pričelo se je že mračiti, njeno delo pa komaj da je bilo načeto. Odnehati ni hotela. Počivala je le toliko, kolikor se je zamudila pri otroku, ko ga je hranila in previjala. Nase ni utegnila misliti. Prižgala je svetilko in ob njenem svitu kopala dalje. Prsti so ji krvaveli, ker je segala z njimi med kamne in izgrebala pesek; v hrbtu jo je skelelo, ker je bila ves čas sklonjena naprej, in črno se ji je delalo pred očmi od slabosti, pa je samo stisnila zobe in kar naprej grebla.

Šlo je že proti jutru, ko je odkopala toliko zidu, da se je okenski okvir premaknil. Zgrabila ga je z obema rokama, se z ного uprla ob zid in potegnila, da ji je zapokalo v sklepih. Pesek je škrtnil pod lesom, bolečino je začutila v pasu in pot ji je orosil čelo. — Mora, mora, si je prigovarjala in okvir se je res premaknil, zdrknil iz odprtine in padel na tla. Odeja je zadušila ropot, vendar je bil udarec tolikšen, da so se stresla tla. Tinka je za trenutek onemela. Srce ji je divje razbijalo v prsih, z ušesi pa je oprezala za najmanjšim šumom, ki bi se zganil spodaj.

Nič. Samo petelin se je čez čas oglasil onstran hiše. Hiteti bo treba.

Toplo je zavila otroka, ga vzela v roke in sedla na zid, da so ji noge zunaj visele navzdol. Komaj meter pod njo je bila zasilna, z mahom poraščena lesena streha, pod katero so hranili butare. Nič ni pomišljala. Še tesneje je z desnico privila otroka k sebi, se z levico oprijela zidu in se spustila navzdol. Deske pod njo so zahreščale. Bile so trhle. Ko se je prestopila, se je streha zamajala in se z butarami vred sesedla pod njo. V hipu se je znašla na tleh. Nič se ji ni zgodilo, le otrok se je zbudil in zajokal.

V hiši se je dvignil ropot.

»Kdo je?« se je oglasilo skozi okno.

Tinka se je za trenutek potajila, potem pa je planila izza kupa in po sadovnjaku stekla proti gozdu. Za njo so udarili streli in svinčenke so ji ostro zažvižgale okoli ušes.

— Samo še malo, prav malo še, ji je kljuvalo v možganih in ni se ustavila, tudi ko je bila že globoko v gozdu ne. Čez drn in strn se je gnala naprej. Veje so jo bile v obraz in trnje ji je natrgalo kožo do krvi, pa tudi za trenutek ni počivala. Z nadčloveško močjo se je vzpenjala v hrib in na pot še misliti ni utegnila. Naravnost čez grmovje in mlado smrečje, po trnju in po skalovju se je prerivala naprej.

Zdaniło se je že, ko se je spustila po pobočju Golega vrha v grapo. Stopila je na skrito stezo, ki jo je dobro poznala, in zavila proti Kopi. V nogah je čutila slabost, v prsih jo je peklo in jezik v suhih ustih je bil težak, da ga je komaj premikala. Noge so se ji zapletale ob koreninah, ki so se vile čez ozko pot, omahovala je in jih komaj vlekla za seboj.

— Do tistihle smrek še, si je prigovarjala, še petdeset korakov ... še dvajset ... potem bo dobro ... potem bom rešena ...

Do skrajnih meja je naprezala svojo voljo; ko so ji mišice že povsem odpovedale, je še stisnila zobe, sunkovito vrgla glavo pokonci in omahovaje stopila naprej. Pot se je zibala pred njo in se nagibala na levo in na desno, da je komaj lovila korak. Drevje se je sklanjalo

k njej in ji prav ob ušesih uspavajoče pošumevalo, potem se je pa nenadoma divje zasukalo okrog nje, da so ji zaplesale pred očmi samo nejasne zelene lise, a so naslednji hip še te utonile v temo.

Ko je spet prišla k zavesti, je v vsem telesu čutila skelečo bolečino in ude je imela težke, da jih še ganiti ni mogla. Iz sivine, ki ji je zastirala pogled, se je začel počasi luščiti obraz, ki se je sklanjal nad njo. Od sonca porjavela koža, preprežena z neštetiimi drobnimi gubicami, ki so potekale od nosu k ustom in od oči k sencem; gosti, temni lasje, prepreženi s srebrnimi nitmi, so se na sredi delili v prečo in v dveh pramenih padali k ušesom; temnorjave oči so gledale zaskrbljeno in se smejale obenem in tudi kotički ust so se nalahno dvignili v prijaznem nasmehu.

»Matej!« je zaječala Tinka.

»No?«

Z desnico ji je segel v lase in jih ji jel narahlo gladiti s čela. Tinki je bilo, kakor da so ob tem dotiku popokale vezi, ki so oklepale njeno notranjost. Telo se ji je pričelo krčevito stresati, zmogel jo je jok, ki ga ni bilo moči ustaviti.

»Pomiri se, Tinka!« ji je prigovarjal Matej in ji gladil roko.

»Ko bi ti vedel, Matej!« je izdabila med solzami pa spet presunljivo zajokala. Kakor da se je šele sedaj v celoti zavedla vsega, kar je pretrpela. Rok, Anica, oče in Anton so ji boleče vstali v spominu. Potem zadnja noč in beg z otrokom...

— Otrok!

Vprašujoče se je skozi solze ozrla na Mateja in pogledala okoli sebe.

»Nič hudega mu ni, spi,« je rekel Matej, ki je razumel njeno vprašanje. Z nagibom glave je pokazal na sosednji pograd, kjer je ležal Jurček.

Vzdih olajšanja se ji je izvil iz prsi in napetost v njej je popustila. Sedaj, ko se je izjokala, ji je bilo laže. Zaprla je oči in se prepustila utrujenosti.

»Nič ne maraj, Tinka,« ji je prigovarjal Matej. »Da si le tu. Ne bo več dolgo trajalo, potlej se vsi skupaj vrnemo med ljudi. Sedaj moraš pa počivati. Zaspil, Tinka!«

Matejev glas je bil uspavajoč in dlan, ki ji je z njo gladil roko, ljubeče mehka. Ni se mogla upirati, kmalu jo je obvladal spanec.

Leon dolgo v noč ni mogel zaspiti. Glavo je imel težko, prekladal jo je po blazini in na silo tiščal oči skupaj, pa zaman. Molil je, si dopovedoval, da mora počivati, in pogledoval na uro s svetlimi številkami,

ki je ležala na posteljni omarici. Kazalci so se pomikali čez polnoč, na eno, na dve, spanja pa ni hotelo biti.

Proti jutru je vendarle usnul, toda komaj je zaprl oči, že so izpod klečalnika, izza omare in iz vseh kotov prilezle gnusne pošasti in trumoma obkrožile posteljo. Na tleh je kar gomazelo sluzastih in luskinastih hrbtov, ki so kakor temna, gosta tekočina valovali po sobi. Z velikimi očmi, ki so se zelenkasto svetile v temi, so sovražno boljšale vanj. Najbližje so se pričele vzpenjati po posteljnih končnicah. Leona je mrzlo oblilo po telesu, ves se je tresel od gnusa in groze. Včasih je kateri spodrsnilo na gladki deski, da je omahnila na one, ki so bile spodaj, toda že ji je sledila druga in kmalu so dosegle odejo. Umikal se je k steni, dalje ni mogel, pošasti pa so neutrudno lazile po njem, vsa postelja jih je bila že polna, in se bližale njegovemu obrazu. Čisto od blizu jim je moral gledati iz oči v oči. Odrevenel je. Tedaj ga je nenaden ropot, ki so mu sledili streli iz pušk, prebudil in rešil mučnih sanj.

— Samo sanjal sem, je pomislil z olajšanjem, si obrisal potno čelo in globoko vzdihnil. Toda že naslednji trenutek so mu spet prišli na ušesa streli in ga še bolj vznemirili kakor sanje. Še preden pa je potegnil nase suknjič, je hrup spodaj utihnil.

— Le kaj imajo?

Vsi so bili pokonci, a nihče ni vedel, kaj se je zgodilo. Ropot so slišali vsi, postavo, ki je tekla proti gozdu, pa samo stražar.

»Mislim, da je bila ženska,« je odgovarjal na Leonova vprašanja. »Zatrdno tega ne morem reči, ker je bilo pretemno in nisem natanko videl.«

— Ženska?

V Leonu se je zbudila sumnja. Nič več ni vpraševal. Pognal se je po stopnicah in s pestmi udaril po vratih Tinkine spalnice. Bila so zaklenjena in nič se ni zganilo za njim.

»Tinka! Oče!« je klical, tolkel s pestmi in stresal kljuko.

Z rameni se je uprl v vrata, pa se niso hotela vdati pod pritiskom. Postajal je nestrpen in je zaman z očmi iskal okoli sebe primernega orodja, da bi vlomil. Moral je poklicati fante na pomoč, pa so imeli veliko opraviti, preden so odtrgali ključavnico in odrinili pohištvo, ki je bilo nakopičeno za vrati.

Tisto, kar je videl, ko je stopil v sobo, je Leona za trenutek prikovalo na pragu.

»Prekleta!« je spravil iz sebe, potem pa se je ovedel, da ni sam. Obvladal se je in namignil fantom, naj odidejo.

Ob steni je na odeji ležal kup kamenja, ki ga je Tinka izkopala iz zidu, in okenski okvir, v steni pa je zijala velika luknja; mrzel jutranji zrak je vel skozi njo. Sestre ni bilo in tudi otroka ne. Anton je ležal na postelji, oče pa poleg na tleh, oba negibna in mrzla. Vse skupaj je napravilo nanj mučen vtis razdejanja, zapuščenosti in smrti.

— Kača, je z gnevom pomislil na sestro. Nikoli bi ne verjel, da je zmožna česa takega. Z lastnimi rokami bi jo zadavil, če bi mu prišla pred oči, tolik je bil v njem srd, ki se je dvignil zoper njo. Mišice na obrazu so mu trepetale in prsti so se mu krčili. Za kratek čas je jeza prerasla vse druge misli in čustva, ko pa je napetost popustila, se je jela dvigati v njem zavest nemoči in osamljenosti. Živo se je spomnil mučnih sanj in za hip se mu je zazdelo, kakor da spet nagnusne pošasti segajo po njem, pa nikogar nima, da bi se ga oklenil. Vsi so ga zapustili, drug za drugim so odšli, on pa je ostal sam v tej veliki hiši, ki je nenadno postala vsa prazna in zapuščena. Nihče ne razume njegovega poslanstva, vsi, še najbližji, so se odvrnili od njega. Kako lepo si je vse zamislil, ko se je odpravljaj na pot! Najvernejše bi zbral okoli sebe, jim prinesel luč resnice, ki jo vsa ta dolga leta niso imeli, da bi jim svetica na pravo pot, in greh bi se premagan pred njo umaknil v temo. Tako lepo si je bil zamislil...

Pokleknil je k očetu in mu dvignil mrtvo glavo. Zagledal se je vanj, oči pa so se mu napolnile s solzami, ki so mu vroče polzele po licih in kapale na mrtvečev obraz.

»Niste spoznali greha, v katerem ste živeli,« je rekel polglasno ter prekrizal očetu čelo, ustnice in prsi. »Naj se vam ne šteje v zlo in naj vam bo Stvarnik milostljiv v svoji sodbi!«

Ob miru, ki se je zrcalil na očetovem obrazu, se je čutil še bolj osamljenega. Obšlo ga je toliko malodušje, da je zdvomil nad seboj in se mu je zdelo, da je vse njegovo prizadevanje obsojeno na propad. Doslej je sejal samo smrt in morda se žetev ne bo razlikovala od setve.

»Adjuva nos, Deus...« je vroče zašepetal v obupu in potem še dolgo v tihi molitvi klečal ob očetu. Ko je vstal, je bil spet popolnoma miren in odločnost se mu je ponovno začrtala na obrazu. Vsem težavam boče kljubovati in se izkazati vrednega cilja, ki si ga je postavil. — Kdor zaupa v Gospoda, je kakor gora Sion, mu je nova vera napolnila srce in z vedrim obrazom je stopil med fante.

Medtem so pomolzli krave, skuhali mleko in si pripravljali skromen zajtrk. Zadnje krajce kruha, ki so jih še našli v hiši, so nadrobili v sklede.

»Ven moramo,« jih je vzpodbujal Leon, ki je ves čas hodil med njimi. »Ni prav, da se skrivamo med zidovje. Na ta način ničesar ne bomo dosegli.«

S pogledom je šel od enega do drugega, pa na nobenem obrazu ni našel tistega ognja, ki bi ga rad. Precej malodušno so strmeli v posode in lovili z žlicami zadnje koščke kruha, ki so plavali po prebrodenem mleku. Bilo jim je, kakor da so prišli v past in sleherni med njimi bi se izmaknil, če bi se dalo.

»Zdi se mi, da bi bilo bolje, če se umaknemo,« je eden na glas izustil besede, ki so vsem ležale na jeziku.

»Premalo nas je,« se je ohrabil drugi.

Leon jih je srdito pogledal in trznil z rameni. Vedel je: če se dvignejo vsi, jih ne bo mogel zadržati.

»Če nas stisnejo v klešče...« se je oglasil tretji.

»Jih bomo razklenili,« je vpadel Leon. »Močnejši smo od njih, ker je Bog z nami.«

V zadregi so povесili oči. Na to mu niso vedeli kaj odgovoriti. Nihče bi si ne upal naglas zdvorniti nad božjo pomočjo, čeprav se je vsak zanašal bolj na lastno silo in pa na srečen slučaj.

»Dvigati nas mora zavest,« je ognjevitó nadaljeval Leon, »da se bijemo za veliko stvar. Tudi če pademo v tem boju, naša dela bodo ostala in pričala o nas. Glejte...«

Silen pok mu je pretrgal besedo, da ni utegnil dokončati začete misli. Stekla so zazvenela v okvirih in, še preden se je izgubil odmev, je zunaj zaprasketalo, kakor bi se odprl pekel. Vsi so za hip onemeli in se nagonsko sklonili k tlom.

»K oknu!« je zakričal Leon, ki se je prvi znašel.

Streli, ki so prasnili iz hiše, so se kar izgubili v oglušujoči salvi z dvorišča. Šipe so se sesipale in žvenketale na tla, krogle so se druga ob drugi zarivale v zid, da je omet v kosih odpadal s starega poslopja.

— Sedaj gre zares, je pomislil Leon in vročična nestrpnost ga je navdala. Ko pa je pogledal fante, kako malodušno so se tiščali ob zidu in na slepo prožili skozi okna, ga je obšla negotovost. Če podležejo? Vse njegove sanje se v hipu sesujejo v prah in greh bo na njihovih truplih praznoval peklensko zmago.

— Ne! Saj to ni mogoče, si je prigovarjal. Ob vhodnih vratih so se druga za drugo razletele ročne bombe, da je votlo donelo po veži, vrata se pa še ganila niso. Jeranovega ne zmorejo!

»Streljaj!« je kriknil prvemu, ki ga je dosegel. »Streljaj ali pa nas starejo.«

Oni je skomizgnil z rameni in molče pokazal na tovariša, ki je s prestreljeno glavo ležal ob njem.

Leona je popadel bes. Skočil je k drugemu, k tretjemu, vsakega posebej vzpodbujal, obljubljal, grozil in rotil. Nič se ni sklanjal k tlom, hodil je vzravnano in se izzivalno oziral v okna. Krogla je svistnila in ga oplazila po roki, da mu je v hipu kri zalila rokav in se pocedila po tleh. Za bolečino ni vedel. Z naslado je stiskal prste, da je čutil pod njimi toplo, lepko kri, ki mu je po dlani in po hrbtu roke v tankih curkih polzela na tla.

»Saj je znorel!«

Preplašeno so ga pogledovali in nič manjši strah jih ni navdajal pred njim kakor pred krogلامي, ki so požvižgavale skozi okna.

»Umaknimo se!«

Nihče ni vedel, kdo je zagnal usodni klic. Kakor da so ga pričakovali, so se drug za drugim splazili k vratom; Leon je ostal sam sredi izbe.

»Nazaj! K oknom!« je kričal do onemoglosti. Oster smodnikov dim, ki je napolnjeval izbo, ga je dušil in rana na roki ga je skelela vedno huje.

»Nazaj, ali pa ...«

Hotel je za njimi, pa se je že po prvem koraku sklonil v silni bolečini, ki mu je preparala telo. Kakor bi se mu dobro namerjen, razbeljen curek zaril v trebuh in se mu razlil po črevesju. Zadenski se je opotekel k steni in se naslonil na klečalnik. Noge ga niso več nosile. Upiral se je slabosti in hotel je ostati pokonci, pa je ped za pedjo lezel vase.

— To je smrt, je pomislil.

Z obrazom na tleh je obležal pod sveto podobo. Nič ni mislil na svoje ljudi, ki so se pod zaščito lastnega ognja prebijali skozi vrata na cesto. Samo svoj konec in svojo nemoč je videl pred seboj.

»Čemu si dopustil, Gospod?« je zašepetal v navalu obupa, a se je že v naslednjem hipu zgrozil nad lastno nejevero. »Tvoja volja naj se zgodi!« je molil in tonil v lastni krvi.